

Horváth Marietta

Kezedben a mécs

*„Vivit post funera virtus.”
(Az elmúlás után is él az erény.)*

Lackner Kristóf

Korai az ősz. Az emberek csizmája, saruja megsüpped a dugványos utakon. A belváros nedves macskakövein meg-megcsúszik a lovak patája. A polgárok ládáiból előkerül a prémes mente, süveg és minden, amire ebben a nedves, hideg időben szükség van.

Kristóf egész délután anyja ágya szélén üldögél. Hallgatja a haldokló zihálását, s tárgult szemmel mered hangtalanul zokogó apjára.

Leni, a nemrég Wandorfból idekerült cseléd, hasas vörösréz üstöt akaszt a tűz fölé a földszinti konyhában. A nyitva felejtett ajtón keresztül fölhallani a víz sustorgását.

Az utcai kapun erősen veregeti valaki a bronzveretes kopogtatót. Léni kaput nyit. A tiszteletes úr jött a haldoklóhoz. Hosszú, fekete, prémmel szegett köpenye csuromvizes az esőtől. Azonnal indul az emeleti szálába. Nehéz lépteit alatt keservesen nyikorognak a száraz tölgyfa lépcsők.

A kisfiú föláll az ágy széléről, és még mielőtt a sötét ruhás öregember belép az ajtón, ő egy másikon kisurran. Fél a paptól, mert folyvást figyelmezteti valamire, és ilyenkor fehér, csontos mutatóujját égnek mereszti.

Az alsó folyosón falra függesztett mécs libeg. A gyermek fázósan összeborzong. A folyosó végében nyíló ajtó kilincsét mindkét markával lenyomja; nehezen enged a súlyos vaskallantyú. Végre belép a műhelybe.

Az ónkarikás ablakszemecskéken szomorú-szürkén lopakodik be az este. A gyerek fürge ujjakkal mécsset gyújt. Odakuporodik a hosszú munkaasztal elé a háromlábú székre, és a lángba bámuldozik.

Tízszor, hússzor, s már Isten tudja, hányadszor buknak ki száján félhangosan a szavak:

- Anyám, édesanyám!

Fuldokló, csukló zokogással borul az asztalra. A nehéz sírás meg-megrázza sovány kis hátát, majd amilyen gyorsan elindultak a könnyek, olyan hirtelen el is apadnak. Megtörli a szemét, és keze fejét orra alatt is hosszan meghúzza. Pedig jól tudja, hogy az orrot kendőbe kell fűjni, hiszen anyja mondta mindig: „Ejnye, Stofl, töröld kendőbe azonnal az orrod?!”. Visszagondolva erre, újra sírva fakad.

Az asztal fölött, a polcokon különös alakú üvegcsékben kristályok, folyadékok vannak. Az üvegek hasán kis cédulák, azokon régi, megfakult, barna tintaírás: kéneső, foncsor, nátrium, gyapotmáz, sósav. A polc végén külön áll egy hosszúkás palack: „Királyvíz”. A cédula alján pedig szálkás betűkkel: *Méreg*. Lassan, szótagolva olvassa a címkéket. Még anyja kezdte tanítani a betűvetésre, olvasásra. Most erős kísértést érez, hogy az üveg dugóját kicsavarja, és megnézzé, milyen is az a „királyvíz”, ami mérgez. Hogy a mérge és a halál közel állanak egymáshoz, arról hallott már. Megborzong. Ismét anyjára gondol, és szemében megint összegyűlnek a könnyek.

Lassan föláll. Járkálni kezd. A műhely közepén az olvasztókemence gubbaszt, oldalán fűjtatóval. Nem messze a kemencétől a fatönkbe vert szarvasüllő meredezik.

Elfárad. Leül.

Kívül, a ház oldalán lefutó csatornából, egyhangúan csobog tovább az őszi eső.

A toronyőr már a hajnalt jelezte, amikor apja rátalált.

Barna, kócos fejét jobb karjára téve, az asztalra borulva aludt.

Lackner Ádámné született Schieffer Borbála ekkor pedig már csendesen feküdt a magas, mennyezetes ágyban, viaszszínű kezében a bibliával. Utolsó sóhaja előtt ezt suttogta:

- Kristóf tanuljon... Járjon iskolába... Akarom!

2

- Fülöp! - szólalt meg valaki keserves hangon a vastagon lefüggönyözött szoba sarkába állított baldachinos ágy felől.

- Itt vagyok, felség! Csak nincs rosszul? - És egy alacsony termetű, vékony férfi lábujjhegyen a császár ágyához lépett. Föllebenette a sötét arannyal átszőtt kárpitfüggönyt.

A fehér selyemdamaszt párnákkal föltornyozott ágyban enyhén félrecsuklott fejjel feküdt Rudolf császár. Homlokán vizes borogatás.

- Hívasd Ruhlandot, Fülöp... Rettentő fejfájás gyötör!

- Azonnal hívom, felség, de... az idő már nagyon előrehaladott. Felségednek fogadnia kellene még délelőtt Rádéci István püspök urat, aki mára kérte kihallgatását...

- Rádéci? - emelkedett föl a fej a párnák közül. - Rádéci püspök... Az a magyar?... - emelkedett föl a hang is. - Nem fogadom! Semmi közöm a nagyszájú magyar urakhoz! Urak?... Ugyan! Barbár csöcselék! Utálom a tisztelt püspök urat is! - üvöltött fel a császár, és hosszú ujjaival idegesen tépdeste a takaró csipkefodrait.

- Jaj, csillapodjék felséged, az Istenért! Vigyázzon az egészségére! - intette a császárt Lang. - Nyugodjék meg felséged... máris megyek a kirurgus úrért!

Fülöp, a császár legbensőbb szolgája, elhagyta a termet.

- Még hogy Rádéci! Ezekkel az átkozott magyarokkal mindig baj van! - morfondírozott tovább félhangosan a császár. Sovány karjával dühösen hadonászott, jobb kezével kinyúlt az ágy mellé állított asztalka felé, amelyen ónfedeles, csiszolt pohárban bor állott. Kortyolt egy keveset.

Nyílt az ajtó.

- Hallom, felséged megint zaklatott, holott tudja, mennyire árt a legcsekélyebb izgalom is!

- Hagyd az óbégatást! Gyógyíts meg! - szólt parancsolóan Rudolf a kirurgusra, és egyetlen rántással letépte fejéről a borogatást. Kiült az ágy szélére.

- De kérem felségedet... a kezelést csak fekve tudom elvégezni!

- Hagyj magamra!... Már semmi bajom! Nem látod?... - S fenéig kiitta a pohár tartalmát. Hangosan csuklott.

- Nnna!... Fülöp!... Öltöztess!

Lang Fülöp, öfelségének legmeghittebb inasa, alacsony, vékonyka ember volt, vöröses, göndör hajjal, szakállal. Vizenyős szemében állandó, egyforma unalom ült. Csak néha, titokban lobbant föl benne a gyűlölet vagy a megvetés fénye.

Most halkán a császár elé lépett, és az időközben bekészített aranykancsóból illatosított vizet öntött az ugyancsak aranyból remekelt mosdótálba.

- Elbágyadtam... - sóhajtott gyermekes hangon Rudolf, és visszahanyatlott a párnákra.

- Figyelmeztettem felségedet! - szólalt meg az orvos, és mialatt a porokat olajjal vegyítette, elnézte a császár arcát. Hosszúkás, keskeny, jellegzetesen habsburgi fej. Szája - mintha csak az apa vagy a nagyapa: Ferdinánd szája lenne -, húsos és élénkpiros. Sarkaiban árkokat húztak a szenvedélyek. Alsó ajka duzzadtan előrebukik.

A császár hirtelen kinyitotta a szemét. Pupillája tágulni kezdett, egyre nőtt. Az íriszen különös láng vibrált: az örület lángja. Csak egy pillanatig tartott ez a tétova libbenés, de az orvos belelátott a lélek mélyébe.

- Én, a zsarnok!... Hahaha! - nevetett a császár. - Fülöp! Kérem a kancelláriust! - És fölült ágyában.

- De hiszen felségednek most teljes mozdulatlanságra lenne szüksége! - szólalt meg az orvos mély hangon.

- Majd pihenek... Menj most, fiam...

- Napszálltakor izzasztó kúrára fogom felségedet! - mondta az orvos, és összecsomagolva a szereket, táskáját hóna alá vette. Lassan az ajtó felé ment.

Ahogy szobájába lépett, szája hangtalanul mozgott:

- Morbus gallicus... Igen, morbus gallicus. Kezdő tünetek: a hirtelen kitörések, gyötrő fejfájások, hangulatváltozások, kedélyhullámzás, életuntság, mérhetetlen fáradtságérzet. És az ijesztő láng a szemében, az íriszen föl-föllobbanó különös fény pedig... igen... nos, ez a téboly jele, a kezdődő tébolyé... Az örült dédanya hagyatéka, Johannáé, az öröklődés szabályai szerint...

Rudolf ezalatt diktált:

- Elfogadunk négy, a rendekből választandó tanácsost, kik közül kettő a király udvarában, kettő a helytartónál, Ernő főhercegnél tartózkodjék, és ott a tiszta magyar ügyekben is részt vegyen. Azaz a rendekből a király mellé választandó tanácsosok a határokon kívülre delegáltnak, és ott a nagyjából „mixta” ügyeket is intézhetik, melyeknek végleges elintézése azonban a bellicum, a haditanács, és az udvari kamara hatáskörében marad...

- Végeztünk! - szólt, és hátrafordult. - Ezt az írást adjátok Rádéci püspök úrnak! - Az asztalhoz lépett, és hosszú, szálkás betűkkel aláírta a nevét. - Ma már nem fogadok senkit... Fáradt vagyok... Kérem az udvari zenész urakat! - fordult Fülöphöz. - A csemballószólamot ma én játszom.

Miközben a magyar címeres négyes fogat kirobogott a Hradzsín kapuján, Rádéci István püspök úr, a királyi helytartó, összeszorított szájjal gyűrögette kezében a királyi pecsétetes levelet. Tudta, hogy a rendek nem fogadják majd el ezt a megoldást, hiszen az urak közül egy se akad olyan, aki éveken át, birtokaitól távol, a Habsburg császár folytonos székváltozásaival vándorló udvarban akarna tartózkodni.

- Hej! Keserves magyar nép! - sóhajtott fel Rádéci a piros bársonnyal bevont ülésen. - Elhagyott minket az Isten! Hiszen az ország már nem több, mint tartomány csupán!

3

Kristóf, hátával egy vén körtefa repedezett, kérges törzsének támaszkodva, hallgatta a kora tavasz halk neszeit.

Lehunyt szemhéja mögött egy leányarc bukkant föl. Az elmúlt vasárnapi istentisztelet óta nem lát mást, csak ezt az arcot...

A padban mellette Jósa deák mocorgott, és már majdnem megtelt az egész templom, amikor a nagy csendben halkan nyikordult a vasveretes ajtó, és apró lábak koppantak a kemény kőkockákon. Ekkor pillantotta meg először a lányt. A hideg és meleg egyszerre futott végig a hátán.

Eddig jóformán észre sem vette a lányokat, jobban érdekelte Farkas Imre uram könyvnyomtatója a Cser utcában. Szabadidejében ott ólálkodott mindig.

Ettől a pillanattól kezdve azonban megváltozott benne minden. Bizony nem érdekelte a könyvnyomtatás, sem a retorika, sem a természettudományok, sem a matematika, sem a logika.

Amikor a lány elhelyezkedett a padban, Kristóf nem tudta többé a szemét levenni róla. Megbökte Jósa karját.

- Ki ez?

- Szili Katinka. Szili János kovácsmester uram lánya. Tizenöt esztendő, és van egy öccse is. Úgy hírlik, menyasszony... Zalai György bíró uram fia a vőlegényjelölt: az ifjabb György. Nahát! Ne meresztgesd már annyira a szemed! Nincs értelme! - súgta egy szuszra Kristóf fülébe a diák.

Menyasszony! Jeges kéz markolt Kristóf szívébe. Szája íze keserű lett.

„Ma szombat van. Holnap délelőtt újból látni fogom a lányt. Meg kell őt ismernem! Mondanom kell neki valamit, mert úgy érzem, megbomlik az agyam, ha nem nézhetek a szemébe, ha nem hallhatom a hangját, ha nem mondhatom el, hogy azóta élek, amióta megláttam, amióta tudom, hogy ő van!...”

Lázasan kergették agyában egymást a gondolatok. Százféleképpen is kiszínezte az első találkozást, az első szavakat, miket fog ő mondani a lánynak, s hogyan felel majd vissza Katinka. Láta kettőjüket egymás mellett lépdelni, majd kart karba öltve andalogni a Repce partján.

Lassan megnyúltak az árnyékok. A patak partján álló felső templom harangja vecsernyére kondult. Kristóf elindult. Sötét lett, mire Szili János uram háza elé ért. Az udvar hátsó végében a tágas kovácsműhelyből vidám hangon csilingelt a kalapács. Valaki sistergő tüzet szított. A mécsek imbolygó fényében hatalmas, széles vállú, bőrkötényes férfi szorgoskodott.

Az udvar elején alacsony ház állott. Ablakán keresztül halványan szüremlett ki a gyertyák fénye. A fiú hiába méregette a szemét, sehol nem látta a leány karcsú alakját.

Az utca végén szekér zötykölődött. Egy közeli istállóban álmosan bődültek a marhák. A foghíjas kerítéseken macskák kergették egymást, és egy kutya szorgalmasan ugatta a lassan felfelé kúszó holdat az égen.

Kristóf sietve igyekezett a híres csepregi kollégium felé; csak vecseryekondultáig van a nagy deákoknak kimenője. Mivel pedig az már régen elmúlt, lábujjhegyen került meg az épületet, nehogy a sokszor hajnalig is dolgozó rektor vagy akár Boda Jakab iskolamester észrevegye.

Amikor késő este a kollégium díszes, nagy órájának mutatója a tízes szám fölé ér, és az óra tetejére épített kis házikóból kilép egy fából faragott, arannyal bevont emberke, kezében aranyos kalapáccsal, és elkoppintja a tizedet, akkor Jakab uram saját kezével veszi le és fújja el a kapu fölé akasztott mécsset.

Kristóf éppen akkor ért a kapuhoz, amikor az iskolamester betette maga mögött a vasveretes ajtót, és felülről rátolta a hatalmas keresztvasat.

A fiú megkerülte az épületet. Átmászott a kökerítésen, és halkán megdobta kavicssal a hálószála becsukott fadeszkáit. Kis idő múlva három álmos fiúfej bukkant föl az ablakkeretben.

- Kristóf úr?

- Én hát! Dobjátok le a kötelet!

Pillanatok alatt fürgén fölmászott.

- Kristóf úr megint a könyvnyomtatást nézte, ugye? - kotnyeleskedett a kis Tóthváry fiú, aki nemrégén került a kollégium falai közé.

- Hát persze! - Kristóf fölhúzta maga után a kötelet, majd, gondosan összegöngyölve, ruhásládája mélyére süllyesztette. Ráillesztett egy deszkalapot is. Senki nem sejtette, hogy a ládának két feneke van, s különösen nem, hogy a legalsóban tartják a deák urak a „szabadság lajtorját”, amelyen ilyen szép tavaszi meg őszi estéken le s föl mászkálnak, hogy néha titokban találkozhassanak a szerelem édesbús gyötrelmének okozóival, vagy a városka egy-egy rejtett helyén kupa bor mellett halkán, suttogva szidhassák a császárt, a magyarok királyát, aki egész nap csak muzsikál a Hradzsín palotatermeiben, és közben zsoldosai kegyetlenül nyúzzák a szegény magyar népet.

- Nekem gyanús ez a mindennapos lajtorjázás, te Kristóf! - szólalt meg a sarokból incselkedő hangon Jósá Miklós, és felkönyökölt az ágyban. Megrázta fekete fürtös fejét, és jobb keze mutatóujjával csipkedte sarjadni kezdő bajuszkáját. - Nem hinném, hogy Farkas uram látástól vakulásig könyveket nyomtatna... különösen nem szombaton!... Hallod-é?

- Mit törödsz vele! Az én dolgom! - rántotta föl vállát Kristóf. Lehúzta lábbelijét, dolmányát, a szűk nadrágot, és szépen sorba-rendbe rakta az ágya mellett álló tömzsi székre.

Hajnalban arra ébredt, hogy egész teste izzadságban fürdik. A szálában még mindenki jóízűen szuszogott. A kis, szöghajú Tóthváryról lecsúszott a dunna. Megigazította. Visszaült az ágy szélére. „Ma vasárnap van. Látnom kell őt!” Előhúzta az ágy alá rejtett kosár hazait, amit minden két hétben küldött neki az új mama, Consul Anna, akit Lackner Ádám úr nemrégén vett nőül.

Amikor a jó Rittschandel Jakab lelkész úr elhunyt, hátrahagyta kevéske vagyona után a legértékesebbet: kedves, szép, halk szavú feleségét, Annát. A két özvegyen maradt ember közt barátság kötődött, nemrégén léptek házasságra.

A fiú nagyokat harapott Anna asszony cipójából s a jó, fokhagymás kolbászból. Közben észrevette, hogy a kosár alján levélke is fehérlik. Kibontotta, olvasni kezdte:

Kedves, szeretett fiamuram!

A napokban nálunk járt Gabelmann rektor uram. Kérdettünk felőled. Ugyan meglegedett veled, bár tanulhatnál jobban, többet, mondta rektor uram, csak az a baj, hogy igen sokfelé kalandozik a lelked! Pedig egy ember az csak egy ember! Csak egyféle munkát lehet igazán jól elvégezni. Ne felejtse, kedves fiamuram, boldogult jó anyádnak is az volt az utolsó kívánsága, hogy tanulj.

Majd a nyáron hazajössz, kipihened magad itthon. Légy mindig figyelmes mindenkihez. Segíts, ahol tudsz. Vigyázz, és tartózkodj a forrófejű magyar deák uraktól! Ha pedig valamiben szükséget szenvedsz, üzenj!

*Szívből kívánok minden jót kedves fiamuramnak
Consul Anna*

A többiek ébredezni kezdtek. Megkezdődött a szokásos reggeli párnaharc, vízfröcskölés, de csak addig folyt a vigalom, amíg Jakab uram meg nem csörgette a kollégium hatalmas vaskulcsait a kezében. Mire pedig az iskolamester úr meghúzta a templom harangjának kötelét, már mindenki elkészült az istentiszteletre.

Kristóf egyik lábáról a másikra állt. Minden apró lépésre fölfigyelt.

Végre! Fejét fölvetette.

Az arányló nap ferdén tűzött be a hosszúkás ablakokon, és finom sugárfátyollal ölelte körül a lány súlyos, aranyvörös hajkoronáját. Kristóf ökölbe szorította kezét. Fejében zavaros, nehéz gondolatok kergetőztek.

Az istentisztelet végével a nép lassan vonult ki a templomból. A fiú egy szempillantásra sem tévesztette szem elől a lányt. Majd a szerencse és véletlen folytán egymás mellé sodródtak. Találkozott a tekintetük. A fiú lelke benne lobogott szeme sötétjében. A lánynak pedig egy pillanatra csodálkozva tárgult ki szeme bogara. Pillanatok műve volt ez. Kristóf még mindig a lány arcát nézte bódultan, amikor egy fehér kendő esett a lába elé. Gyorsan lehajolt, és reszketve nyújtotta át a levendulaillatú kendőcskét. Most a kezük is találkozott. De csak annyi időre, amennyire az illendőség megengedte. Katinka halkan köszönömöt suttogott, és anyjával kilépett a templomból.

A fiú behunyt szemmel lépdelt az utcán.

- Kristóf! Meghibbantál? Hogyan lehet ennyire bomlani egy lányért? - szólt rá Miklós.

- Szamárságokat fecsegsz! - förmedt rá Kristóf. - Mit tudod te, mi az a... az a...!

- Mi az a?... Hahaha! Még ki se tudod mondani! Te Kristóf, neked valóban elment az eszed! No, szegény anyádasszony! Hogy odatesz, ha meglátja, milyen szoknyabújó lovag lett az ő féltett kis fiacskájából! - csúfolódott Miklós.

- Ide figyelj! Jó barátom vagy-é nékem, te Miklós? De őszintén monddjad, igaz istenedre!

- Esküszöm az élő Istenre, hogy a legjobbat kívánom teneked, Kristóf! - mondta elérzékenyülve Miklós. - No, monddjad már! - sürgette barátját.

- Írok egy levelet Katinkának, elviszed neki. Találkoznom kell vele!

- Hát aztán hogyan gondolod te azt, Kristóf? Csak beállítok Szili uram portájára, aztán mondom, hogy hoztam ám egy levelet a szép lányának egy félkótyás deák úrtól?

- No, ne csacsiskodj már, Miklós! Hiszen te jól ismered Szili uramat. Elmégy, s kitalálsz valamit. Mondjuk, hogy... apádurad kéreti szépen, készítsen egy új lámpavasat a kaputok fölé, mert a régit már megette a rozsda, vagy ilyesfélét. Nahát! Aztán közben érdeklődsz a családja iránt, ahogyan azt az illendőség megkívánja, s ezután úgylis betessékel majd egy kupa borra a házba...

- Hát jól van, nem bánom! Csak siess, írd az levelet, mert ebéd után nekem is sürgős ám a dolgom! - kacsintott Miklós. - Na, gyere, alig várom már, hogy ebédeljünk...

- Én egyáltalán nem vagyok éhes.

- Fikomatta! Egészen elment az eszed! Egy hete alig eszel. Sápadt az arcod, mint az oltott mész!

Kristóf hátat fordított barátjának.

4

Jó szagú szellő lengedezett a füzesek közt. Álmos hangú madarak pityegtek a frissen sarjadó ágakon.

Kristóf feszülten fülelt. Amikor pedig a templom harangja elkondította a hét órát, lassan befészkelte magát egy vén fűz öblös odvába. Onnét hallgatózott kifelé. Várt. Egész délután leste a lányt, akinek levélben mindent leírt, ami a szívében sajgott, és ami mégis boldoggá tette.

Lépések hallatszottak. Fűzizégés, tétova tipegés. A fiú megbabonázva nézte a lenge hajadoni termetet. Sötét színű szoknya, vállkendő, libegő járás. „Igen! Ez ő!” - ujjongott föl halkán. Torka összeszorult. „Istenem, mit is mondjak neki?”

A légiesen könnyed alak egyre közeledett. Amikor a fához ért, a fiú kilépett rejtekhelyéről. A lány ijedten szorította kezét a szívére.

- Jaj, Istenem! De megijesztett kegyelmed!

- Hát mégis eljött!... Köszönöm!...

- Kristóf úr! Olyan különös nekem ez az egész!... Sietve jöttem, nehogy valami baja essék miattam... Az a bolond Jósa úgy megijesztett!...

- Miért, mit mondott? - vetette föl a szemét Kristóf.

- Hát hogy kegyelmed meg fog halni, ha én ma este nem jövök ide...

Kristóf hálás szívvel gondolt barátjára.

- Nem, nem halok meg, ha láthatom!... Katinka!...

Lassan lépegettek a víz partján. A lány összébb húzta magán a kendőt. A fiú megbizsergett, valahányszor karja hozzáért a lány jó szagú ruhájához.

Először az ujjaiuk találkoztak: simogatva, kérdeztelenül, tanácstalan tétovasággal. Az ízületek bukdácsolva, szemérmesen kerülgették egymást, majd hirtelen gyönyörű erővel összekapaszkodtak. Megálltak. A két szempár hosszú ideig kutatta egymást. Karjuk fiatalos esetlenséggel mozdult ölelésre. Végül remegve, fázva, különös lázban lobogva, a szájuk is összeért.

Egy kutya holdszomjas ugatása ébresztette föl őket az édes mámorból.

- Jaj, Istenem! Mit mondok apámuramnak? Későre jár! - szólalt meg Katinka nagyon halkan.

- Ne gondold most semmire... Eszembe jutott egy régi soproni költő verse! Hallgassad csak! - felelte Kristóf.

*Virág, tudjad, tőled el kell mennem,
teéretted kell gyászba öltöznem...*

- Nagyon szomorú ez, Kristóf...

- Monddd, Katinka, még soha nem érezted, ha valami nagy öröm ért, utána hirtelen valami különös szomorúság borul rád?

- De igen... és bennem is nagyon fáj most valami!... Tudod-e, hogy nemrégén volt az eljegyzésem Zalai Györggyel?... Miklós ismeri. Te még nem, Kristóf... Apám akarja a házasságot. De én soha... soha nem fogom szeretni Györgyöt! Soha! Isten bűnömül ne vegye! - szorította szívére kezét a lány.

Szótlanul mentek tovább. Kristófot vad, keserű düh szorongatta.

- Miért hallgatsz? - kérdezte a lány.

- Valami nagyon szépet szeretnék mondani neked, és hirtelen olyan üresnek érzem az egész földgolyóbist... Hiszen te soha nem lehetsz az én feleségem...

Szembefordultak egymással. Szemükben a boldogtalanságnak különös félelme reszketett.

- Szökjünk meg mind a ketten! - szorította magához a fiú a lányt.

- Ezt nem lehet, jól tudod...

- Igen, tudom... - sóhajtotta Kristóf. - Mikor látlak?

- Az elkövetkező vasárnap ilyenkor... Jó?

Még egyszer, utoljára összeölelkeztek.

Hirtelen szél támadt. A lány futva igyekezett a város felé, Kristóf pedig gondolattalanul, önfeledten és soha nem érzett mély szomorúsággal nézett az eltűnő lány után.

5

Hat csigalassúsággal múló nap után végre fölvirradt a boldog újratálalkozás vasárnapja.

Kristóf rosszkedvűen ébredt. Esett az eső. Különösen befészkelődött a szomorúság a szívébe, mivel a lány nem volt ott a templomban. Ma Miklóst is lányos házhoz hívták ebédre, ezért Kristóf csak egymagában lődörgött a kollégium folyosóin.

Késő délután volt, amikor elhagyta az épületet. Lassan ballagott. Az egész napos esőtől cuppogóssá vált a föld. Már besötétedett, mire az odvas üregbe belebújt. Múltak a percek, és érezte, hogy az arcára láz kúszik. Szíve is egyre hevesebben vert. Félt. Fogai összekoccantak. A félelem jegesen markolta össze a szívét, az idő múlt, és egyre biztosabban érezte, hogy többé nem fogja látni a lányt. Valósággal didergett a csalódottságtól és a magárahagyatottságtól. Végre elindult. Alig tett pár lépést, valaki megrántotta hátulról a köpenyét.

- Hé te! Olyan vagy, mint valami garabonciás! Ha nem tudnám, hogy te vagy, Kristóf, istenemre, szörnyethalnék! - kiabált Miklós az egyre erősödő szélben.

- Hát te mit keresel itt? - kérdezte csalódottan Kristóf.

- Ide nézz! Mit hoztam neked! - És zsebéből fehér kis csomagocskát kotort elő. - Mit gondolsz, ki küldte?

- Nem tudom - vágott morcos arcot Kristóf -, nem is érdekel! Meggyorsította lépteit.

- No, igazán?... Még akkor sem, ha Katinka? - hintáztatta a kis csomagot az ujjára akasztva.

- Kicsoda? - állt meg hirtelen Kristóf. - Adod azonnal?!... S hogyan kerültél oda?... S mi van véle? Beszélj már! - sürgette hevesen barátját.

- Aki kíváncsi, hamar előregszik!

- Te folyvást csak balgáskodsz!

- No! Csillapodj! Itt vagy! - nyomta végre Kristóf markába a titkot. - De most aztán hajrá! Nem akarok náthát kapni miattatok!

Nagyot tüszentett.

Futva tették meg az utat a kollégium felé.

6

A fiú hosszan álldogált az ólomkeretes ablak előtt, amelyen ferdén szűrődött be a késő délutáni nap. Áttört a kerek ablakszemeken, bekúszott a szálába, vörösbarnára festette a fal mellett végighúzódozó lóca egyszerű fatámláit, a simán megmunkált zömök székeket és a faragott láda lábait.

Hátrafordult. Lassan vette szemügyre az oly régen látott otthont, a megkopott bútorokat. Tekintete hosszan nyugodott a magas, superláltal ellátott mennyezetes ágyon.

„Ez édesanyám ágya volt!” - gondolta, és lassan leült a szélére.

Fölállt. Kitérte az ablaktáblákat. A térről szekérsörgés hangzott föl.

- Geh schon du faules Biest! Szedd már a lábad, rest állat! - kiabálta egy borízú hang, és ostorával élesek pattintott a fáradt ló hátára.

A házak kapui fölé a polgárok már kiakasztották a mécseket, és szemben, a ferencesek templomában, monoton hangon zsolozsmáztak a papok.

A késő őszi kesernyész illattal töltötte be a belvárost. A tömzsi házak tetején gubbasztó öblös kémények esti füstöt pipáltak, és szaguk összekeveredett a szőlőkben égetett venyige kesernyész illatával. Az új must vígan forrt már a díszesen faragott hordókban, erjedt illata kiszüremlett a pincék mélyéről, és szagától kicsit megrészegevedve imbolygó macskák surrantak új kalandok után a szűk, sötét utcákon.

Megcsikordult az ajtó. Valaki halkán belépett, és megállt a fiú mögött.

- Mi van veled, Stofl? - szólalt meg becézve mély zengésű, puha hangon Anna asszony, és a tágra nyílt, szürke szempár szeretettel kutatótt a fiú arcában. - Vártalak, hogy lejössz hozzám.

Kristóf orrát hirtelen ismerős illat csapta meg. „Levendula!” - gondolta, és érezte, hogy az arca vörös lesz. Lehajította a fejét. Ezer lobot vetett benne újból a fájdalom, a keserűség. S

mialatt Anna asszony halkan duruzsolt valamit arról, hogy milyen jó lesz most újból itthon, egy kicsit megnyugszik, kitanulja apja mesterségét, s továbbviszi majd ezt az örökséget utódokon át... Nem fog kihalni a híres Lackner-ötvösség Sopronban, a fiú agyában peregetek az elmúlt hónapok, fátyolos szeme előtt újból látta magát a csepregi kollégium falai közt, a folyosón azon az estén, amikor olyan lázasan bontogatta a titokzatos kis csomagot, és kezébe hullott egy darabka Katinka vállkendőjének rojtjából meg egy kis papiros, amin ez állt:

*Virág, tudjad, tőled el kell mennem,
teéretted kell gyászba öltöznem...
Soha nem felejtlek!*

Homlokára verejtékcseppek ültek. S aztán... hogyan is volt? Igen, akkor lázasan összecsomagolta kis batyuját, még azon az éjszakán, és elbúcsúzva Miklós barátjától, hajnalban - mikor Jakab uram levette a nehéz keresztvasat a kollégium kapujáról, és visszacsoszogott még egy szundításra - kiosont, és gyalog nekivágott Sopron felé.

- Mi bánt, mein Schatz? Mi bánt, kincsem? - Anna asszony lágyan simított végig dús, barna hajján.

- Nem is tudom - vetette föl fejét végre Kristóf, s a homlokába borult fürtöket szeles, fiús mozdulattal hátrafésülte ujjával. - Az előbb, amikor kinézegettem az ablakon, azt láttam, hogy minden ember igyekezett valamerre, valamilyen céllal. Dolgozni ment, vagy éppen hazafelé ballagott munkával eltöltött napja után... Csak éppen én nem teszek semmit... Pedig már öt hónap múlt el azóta, hogy odahagytam a csepregi iskolát... És bármennyire is szép, jó mesterség az ötvösség, mama... belőlem mégsem lesz ötvös... Pedig tudom, apám azt szeretné, hogy elfáradt kezéből egyszer én vegyem át a kalapácsot, poncolókat...

- De hát mit szeretnél tenni, Stofl?

Kristóf elsötétült tekintettel vonogatta csontos vállát.

- Ne keseredj el, fiam! Érzem, hogy valami nagyon fáj neked.

Újból kinyílt az ajtó. Leni dugta be főkötős fejét.

- Frau Lackner, a vacsora elkészült!

- Jól van, Leni, megyünk!

Amikor az asztalon már vígan lobogott a jó szagú faggyúgyertya, Leni nagy óntálon behozta a délről maradt szármát: a káposztalevélbe csavart húst. Finom, illatos gőze megcsapta Kristóf orrát, és hirtelen, minden bánatát felejtvé, beletemetkezett az ízletesen elkészített ételbe. Anna asszony mosolyogva nézte.

A műhelyből fölhallatszott Lackner Ádám kalapácsolása, valaki pedig szorgalmasan tiporta a keservesen sípoló fűjtatót.

- Apámurammal meg ugyan mi van? - fordult végre Anna asszony felé a fiú.

- Sok a dolga. Kanizsay generális úr meg Nádasdy Ferenc úr annyi mindent rendeltek! Csak győzze erővel apád! De hamar meg is mondom neked, Stofl, valahogyan nem tetszik nekem mostanában apád arcszíne... Te még nem vetted észre? Olyan nagyon sápadt! - morzsolta lassan, szótagolva a szavakat Anna asszony, és ujjával apró kis galacsinokat gyúrt a maradék kenyér beléből.

- Nem, mama, még nem. De hát mire gondolsz?

- Nem tudom... Nem vagyok kirurgus, csak érzem, hogy valami nincs rendjén. Gyakorta panaszkodik fáradtságról, szíve táját dörzsölgeti, persze titokban, amikor azt hiszi, hogy én nem látom.

Erős krákogás hallatszott kintről, s nagyokat fújva belépett az apa.

Az egykor hatalmas ember vállban, mellben mintha megcsappant volna. Kristóf az arcát is fürkészte. Járomcsontjai alá barnás árnyékot vetett a gyertya lángja. Szeme beesett, bőre szintelen, petyhüdt. Az egykor oly széles mellkasban szinte láthatóan egyenetlenül ver a szív.

- No, fiam, hogy megy a munka? - szólalt meg Ádám mester, és leült.

- Próbálgattam ezt a kelyhet cizellálni, Vaterl, amelyet két hete a kezembe adtál, de nem sikerült. Nem tudom, miért...

A csönd nyomasztó lett. Az asszony hirtelen fölállt, és az ablakhoz lépett.

- Olyan fülledt ma a levegő! Talán eső lesz vagy zivatar...

Az egyre erősödő szél a távolból mennydörgést hozott errefelé.

- De furcsa! Még sohasem láttam október havának végén zivatart! - lépett az ablakhoz Kristóf is.

- Hja, te még sok minden más furcsaságot sem láttál! - legyintett Lackner mester. - A napokban, amikor egyik szőlőnket akartam eladni, fölmentem a Sankt Michaels utcába. Visszafelé jövet benéztem az Adler Platzon a Fekete Sasba. Tele volt kereskedővel. Mindenféle fajta külföldről való emberek ettek, ittak. No, én csak egy kupa vöröset kértem Henz úrtól. Egyszer csak megveregeti a vállamat Fiedler Samu, hogy ülünk le. Két hely volt éppen, az is szűkösen. Körülöttünk, mellettünk csupa német, talján, cseh, meg Erdélyországból is egy ötvös. Mellettem ült. Tudjátok, én nem vagyok nagyon beszédes, így hát inkább csak ő beszélt. - Elhallgatott kis ideig Ádám úr, ivott egy korty bort, majd folytatta: - A császár öfelségéről suttogott. Először nemigen figyeltem rá. Szidta Rudolf öfelségét: a császári kincstárban olyan kevés a pénz, hogy a futárokat sem tudják már kifizetni. Öfelsége milliókat veszteget műkincsekre, talján naplopókra, kik folyvást körülötte forgolódnak, s kifosztják a kincstárat. „Hiszen bolond!”, így mondta az ötvös - halkította le hangját Lackner mester.

- Megint háború lesz? - ejtette ölébe kezét Anna asszony.

- Meglehet... Ebben a szerencsétlen országban mindig háború van! Már ez a nyugati határszél is olyan, mint egy átjárókapu: jönnek-mennek, tipornak, öldösnek. S akiknek itt kell élniük, azoknak az egész élete rettegés! - sóhajtott az ötvös.

- Miklós sokat beszélt nekem Nádasdy Ferenc uramról, Pálffy Miklós generális úrról, Homonnai Istvánról, Prépostváry Bálintról, akik jó, verekedős kapitányok a végvárokon, s pusztítják a törököt, sokszor csak egy szál karddal, akkor is, ha évekig késik a kevéske zsold. Pálffy generális uram meg hiába tipródik a Hradzsín előszobáiban sokszor hetekig is, hogy öfelsége színe elé kerülhessen, és megmondja végre: pénzt, pénzt és pénzt adjon öfelsége! Mert a végvárak vitézei már rongyosak, éhesek. Évek óta nem kapják meg zsoldjukat, se pénzt, se posztót. Gyengülnek az erők, s a török mind erősebb lesz! S aztán ki állítja majd meg a kontyosok tízezreit itt, a nyugati határszélen? - mondta Kristóf.

- Bizony, jól látjátok az ország sorsát, fiam! Én is úgy találom, egyre fogyatkozik a rend. S mindegyre fenyeget valamiféle növekvő bizonytalanság. Ugyan én csak egyszerű mesterember vagyok, s a mi jó bajor őseinknek nem volt semmi közük sohasem Magyarországhoz, de tudja az ég, amióta itt élünk Sopronban, hiába a német beszéd, én mégis inkább magyarnak érzem

magamat... Ezért is adtalak, Stofl, téged a csepregi magyar kollégiumba deáknak - hajtotta le a fejét Ádám mester, és jobb kezével szívéhez kapott.

- Uram, Teremtőm! Rosszul van kegyelmed? - rebbentek ijedten a szavak Anna asszony szájából, és odalépett férje mellé.

- Nem, dehogy! Hagyd csak. Fáradt vagyok, ennyi az egész... Mindenhez nagyon fáradt vagyok már.

Kint nagy cseppekben hullani kezdett az eső. Hangosan csapkodta a Platz kopott macskaköveit. A Bäckergasse - a pékek utcája - sarkán lógó fejjel, csuromvizesen, türelmesen álldógált egy csontos hátú ló. Kornya feje fölött csörömpölve himbálta a szél a kötélverő cégérét.

Az ég ágyúit recsegetve megdördültek. Az ablak- és ajtóréseken beszűrődő léghuzattól reszketve égett a szövetnek, amelyet Ádám mester lassan elcsípett munkától repedezett ujjai végével.

- Egy szót se senkinek, amiről itt most beszéltünk! - szólalt meg halkan.

7

A fekete bársonyruhás alak kimozdult eddigi merev tartásából, és kilépett helyéről. Mintha csak egy bábu kelt volna életre: először karját nyújtogatta, kezét dörzsölgette, majd a térdízületeit ropogtatta meg.

Kidülledt szemében ma különös fények villannak. A festő ismeri urát: a pillanatnyi dühkitörések utáni fáradtság fogja el, és a méla órákat követő heves tivornya mély nyomokat hagy a különös arcon. Szivárványhártyájának a színe folyton változik. Az arcvonások is szinte percről percre más-más hangulatokat fejeznek ki. „Kiismerhetetlen tekintet” - gondolta Egidius Gillis Sadeler udvari és királyi festő, miközben a finom nyestecsetekből kitörölte a festéket.

A császár merően nézett szembe a festővel. Először hosszú, fakó haján futott végig a tekintete, majd finoman metszett arcélét kutatta.

„Milyen hideg, mérlegelő a tekintete! - gondolta a festő, és, nem törődve a fürkész pillantással, tovább tisztogatta az ecseteket. - Zöld a szeme... nem is, nem egészen zöld... olajszínű. Fátyolos. S ha nem lenne a pupillája oly kicsi, lágynak is lehetne festeni ezt a szemet. Igen... lágynak, azúrosnak, mint Itália tengere: átlátszónak, tisztának, fényesnek, ragyogónak!... De az a fátyol...! Az a különös, borongós, ködös valami, mint szürke fal, nem engedi behatolni a tekintetet a lélekbe...”

- Csak pihenj, Sadeler, most nem érek rá tovább. Majd később visszajövök... Mindenesetre várj rám! - És őfelsége lelépett a dobogóról. - Megnézhetem, ugye? - bökött a kép felé ideges, szinte átlátszó kezével Rudolf.

- Kérése parancs, felség! - hajolt meg mélyen a festő, és a kép jobb oldalára állt.

Az őszi nap özöne sárgán ömlött a képre, s a vászonra rakott okkerek, umbrák, barnák valami különös meleg, aranyos, mélyszínű bársonyként sötétlettek.

Rudolf spanyol viseletben festette le magát: nyakán a malomkerékgallér leheletkönnyű fodraival. Szerette ezt a divatot, egyrészt ifjúsága legszebb éveire emlékeztette, melyeket a madridi palotában töltött, Fülöp udvarában, másrészt jólesett a fekete szín egyszerűsége. Néha úgy hitte, hogy a fekete bársonyruha mindent takar.

„Ez az... igen - gondolta Rudolf a kép előtt állva. - A sötét színek összhangja csodálatos! Sok mindent lehet képzelni a sötét színek mögé... Voltaképpen különös dolog a színeknek játéka... vagy inkább a szemé, amely a színeket ezernyi részre bontja... A szemben is egy-egy finom kis lencse rejlik, akárcsak Tycho de Brahe és Kepler műszereiben, amelyekkel oly sokszor bámulgatom esténként a csillagos eget...”

- Sadeler! A szemem színe nem jó! Nézd csak tüzetesebben meg! - fordította maga felé a festőt, és arra kényszerítette, hogy az a szemébe tekintsen. Különös szürkesség borongott Sadelerre.

„Most kifejezetten szürke a szeme, mint a derengő hajnal... különös, ködös tó... „ - gondolta a festő, és megszólalt:

- Felség, valóban, a vászonra rakott színek nem tükrözik híven felséged szemének színét... Ám ha megengedi felséged, megjegyezném, hogy számomra szinte érthetetlen a szem színének szinte percről percre való változása.

Rudolf élesen fölnevetett.

- Hát kiismerhetetlenek vagyunk, az bizonyos!... - Tudatosan használta most a fenséges többszt. - Nos, ez a kiváltságos és kiválasztott emberek privilégiuma, Sadeler! Érted? Szedd össze minden tudásodat; milyen festékekből tudnád kikeverni a színeket? Mindenképpen meg kell festened! Még ma!

- Igenis, felség! - hajolt meg Sadeler a császár előtt, és közben hosszan, mélyen sóhajtott. Fáradt volt már, és tudta, hogy ma éjjel sem feketik majd le az ágyába, mivel öfelségét kell várnia, aki talán ma már nem is jön vissza, hiszen nem először történik meg ez vele, amióta az udvarhoz került. Ez a kép már legalább a harmincadik, amit a császárról festenie kellett. S a pénz?... Alig csörög a zsebében néhány ezüstdénár. Ki tudja, mikor látott utoljára aranyforintot! Csak ígéretet! Azt mindennap kap. Nem is egyszer. Langtól. Attól a ravasz, sunyi képű Langtól.

- A fiscus üres... a pénzt gyűjteni kell... - súgja mindennap a fülébe Lang. - Most nem fizethetünk, maestro. Kell a pénz! - dörzsölgeti össze a kezét a vörös hajú, és ravaszul alulról fölfelé tekint a festőre. - A pogány ellen készülődik öfelsége.

Sadeler tudja, hogy a fiscus valóban üres, de nem azért, mert hogy a pogány ellen indulna a császár! Üres, mert Rudolf termei zsúfolásig tömve vannak szobrokkal, képekkel, órákkal, régiséggel, és egy csomó olasz léhűtő eszi nap mint nap a császár kenyerét: színészek, zenészek, poéták, akiknek léha életmódjáról, reggelig elhúzódó tivornyáiról titokban már suttog a város szélén lakó nép, amelynek üresen korog a gyomra az évek óta rájuk kivetett súlyos adók miatt.

„És sokat hallani a szerencsétlen magyarokról - gondolkodott tovább Sadeler. - Szomorú ország lehet az. Itt az udvarnál sokat hallottam felőle. Elhagyottak azok az emberek. Rongyosak, éhesek, betegek. A végvárokon van csak élet, így hírlík. Az is véres és nyomorult. Ki-kitörnek a folyton betolakodó törökre. Ha megölnek belőlük egypárat, kifosztják őket. Abból élnek. Vitézeik pénztelenek, kóborolnak egyik vártól a másikig. És élnek egyik napról a másikra. Sokszor titokban a császári zsoldosokra is rávetik magukat. A végtelen pusztákon, hol a madár se jár, csak a szél zúg a mocsaras nádasok fölött, senki nem tudja, senki nem látja, ki kit öl bele az ingoványba... Ha élelemhez jutnak, megrakják gyomrukát, ha hordóra lelnek, teleszívják magukat... »Barbárok!« - így hívja őket a császár. »Folyton praktikáznak, ellenünk törnek!« - csattant föl tébolyultan öfelsége tegnap is...”

Sadeler egy rézlapocskát vesz elő. A véső gyorsan fut ügyes keze alatt. Egy arcot vés. Magyar férfiarcot, emlékezetből. Úgy rémlik, Thurzó Györgynek hívják. Egyetlenegyszer látta ezt az arcot, de az a pillanat elég volt ahhoz, hogy újból elővarázsolja lelkéből.

8

Kristófot kora hajnalban lópaták zaja verte föl álmából. Kiugrott az ágyból, és kinézett az ablakon.

- Nocsak! Szép jóreggelt az úrnak! - kiabált alulról egy ismerős hang.

- Miklós!... Hej, de örülök!! Mi szél hozott erre felé? - És mialatt hármásával ugrotta át a lépcsőfokokat, sietve felöltötte dolmányát.

Az udvaron átölelte egymást a két barát; igen régóta nem találkoztak.

- Gyere! Beszélj el mindent!

- De előbb illendően köszönteném Anna asszonyt s apáduradat.

- Hallom, hallom a kedves, ismerős hangot, fiam! - dugta ki főkötős fejét a konyhaajtón Anna asszony. - Látom, megemberesedtél! Bajuszodtól, szakálladtól akár kész férfi is lehetnél! Igaz-e? - mosolygott az asszony, és visszaperdült a konyhába. - Menjete csak föl az emeleti szálába, azonnal hozok egy kis fröstököt! - kiabálta még a két fiú után.

Leültek a lócára. A fekete szemű, fekete hajú, barna arcú legény lehajtotta fejét, és belemosolygott dús szakállába.

- Mivel ugyancsak sok beszélőnivalóm lesz, ezért úgy vélem, előbb tömjük meg a bendőt, Kristóf... Nézd csak, Anna asszony máris mekkora tál kolbászt, sonkát meg egy butykost állított oda! - bökött Jósa az ajtó mellett terpeszkedő keresztlábas asztalka felé. - Gyere! Faljunk, komám!

- Aj! Ez már igen! - tette le végre kiürített kupáját Miklós, és kétfelé törölte bajuszkáját. Egy kicsit megeresztve a gatyakorcot, kényelmesen hátradőlt. - Hát talán ott kezdeném, ahol te abbahagyad, Kristóf. Te „elköszöntél” a híres csepregi kollégiumtól, én pedig egy szép napon üzenetet kaptam apámuramtól. Kérde, hogyan vagyok, mi van vélem, el sem tudja képzelni. Jó lenne, ha egyszer már ismét valóságos képemben láthatnának, így aztán egy őszi napon fogtam a zsákomat, bekopogtam jó Gabelmann rektor uramhoz, s mondom neki: „Már megbocsásson, és köszönöm az irántam való benevolentiáját, de hát én odébbállok... Meguntam az iskolát.” „Sajnálom, fiam - mondta ő -, bizony nagy veszteség, hogy Lackner is itthagya a kollégiumot, most pedig kegyelmed megy el... hiszen mindketten jól dolgoztak... nagyon jól!... S mindkettőjükhöz nagy reményeket fűztem titokban. Kegyelmetek ketten voltak, kik a legjobban tudtak levelet koncipiálni. S ugyan hasznos tudomány ez a mai világban!... Nagyon hasznos!... No, de ha muszáj, márpedig ez nagy úr, akkor búcsúsom kegyelmedtől is. Isten megáldja!” így indultam aztán haza én is: Erdély felé, legalábbis akkor még úgy gondoltam.

Hosszú volt az út, rengeteget gyalogoltam. Sokszor úgy éreztem, mintha temetőben jártam volna... Néha egy álló napig sem láttam élőlényt, madarakon kívül. Még erre felé is lapos, mocsaras talajon vezetett az utam. Estefelé bizony nemegyszer elfogott a desperáció, amikor a nádasok felől élesen felsikoltottak a vízimadarak. Olyan különös hangokat véltem hallani, mintha csak mesevilágban lépkedtem volna. Meg a töröktől is féltem. Nemegyszer reszketve

bújtam meg bokrok alján, vagy fára kúsztam, s ott kucorogtam fertály napig is, míg tiszta nem lett a levegő! Hiába! Egymagamban jártam!

- De azért ne felejtsük el erről a jóféle soproni vörösről se! - vágott a szavába Kristóf, és teletöltötte a kupákat.

Ittak.

- Egyszóval ekként bandukoltam, míg egyik hajnalon, amikor még a madarak is alig pityogtak, már kinyújtóztattam elzsibbadt tagjaimat, és fölálltam, hogy ismét útnak induljak. Ekkor különös zajra lettem figyelmes, tompa, egyforma zajra. Figyeltem. Forgattam a fejemet, honnan s miféle dobogás közelít, mert egyre erősebbnek véltem hallani a zajt. Lovasok! Fogtam a tarisznyám, föl a fára! Abban a nyárban ugyancsak jól meglombosodtak a fák, nem volt hát nehéz láthatatlanná tenni magamat. Tőlem vagy kétszáz lábnyira egy tisztásra futott a tekintetem. Alig múlt el kis idő, lovasokat láttam közeledni. A hajnali pára miatt azonban nem tudtam kivenni, mifélek: törökök, magyarok vagy éppen a császár zsoldosai-e? Ám amint közelebb értek, megszámolhattam őket. Ruhájukról, szakadozott dolmányukról, kopott, színehagyott nadrágjukról ráismertem a végvári vitézekre. És mint valami nagy szívdobbanás, úgy ütött belém hirtelen a vágy: állj közéjük, Miklós!... Én meg le a fáról, és tárt karral futottam eléjük... Később úgy mondták, amikor így megláttak, azt hitték, örülten van dolguk. De nem kellett sokat beszélnem, elhiheted!...

Kristóf két tenyerébe hajtott fejjel hallgatta barátját.

Miklós folytatta:

- Azon nyomban be is vettek maguk közé. A beszéd során elmondták, hogy ők Pápán őrzik a végeket, és berenhidai Huszár Péter úr a kapitányuk. Ki-kitörnek lesvetésre, mivel tavaszkor már bizony bizsereg bennük a vér. Vágynak a friss levegőre, vágtságokra, csatákra, cselvetésekre...

Hallgattak sokáig. Hosszan tespedt kettőjük közt a csend.

Végre Miklós újból megszólalt:

- Te Kristóf! Azért jöttem ma hozzád, volna-e kedved beállani végvári vitéznek?... No csak ameddig a kedved telne abban... Ha megjön a tél, többnyire szünetel a les és a harc. Ez idő alatt egynémely vitéz odahagyja a végházakat, hazamegy családjához, amíg a kikelet ismét új harcokra nem szólít...

Kristófnak égett az arca, és hirtelen fölugrott az asztal mellől.

- Miklós! Megyek! Most tüstént!

És Anna asszony meg apád mit szólnak hozzá?

- Nem hinném, hogy ellene lennének. Esett szó már arról itthon, hogy nekem is meg kell ismernem egyszer a magyar vitézi életet.

- Hát akkor gyerünk le a konyhába!... Vagy ne... Várj!... Inkább szólítsd föl Anna asszonyt. Nem kell, hogy mindenki meghallja tervünket - fogta halkabbra hangját Miklós. - Ez a Sopron olyan felemás népségű. Sok az idetelepített német, akik császárpártiak. Meg a tanácsbéli urak, hiszen ismered őket! Nem vennék jó néven, hogy magyarok közé akarsz állni.

- Igazad van. Mutta... Mutta!... - kiabált a konyha felé Kristóf.

- Ja! Ich komm schon! Jövök már... - És máris hallatszott a cipősarkok koppanása.

- No, mit süttöttek ki, hadd halljam! Bizonyára valami csodálatosat fogok hallani!

A két fiú zavartan pislogott egymásra. Végül Miklós megrázta fekete fürtjeit, és egy kicsit dacosan fölvetette a fejét.

- Anna asszony! Mi ketten elmennénk!...

- Nocsak! - rebbentek meg az asszony szempillái. Merre, hogyan s miért?

- Hát lest vetni, harcolni a török ellen!... Elmegyünk Pápára!

- Te jó Isten! Hiszen nem értetek ti igazán a kardforgatáshoz! Hogyan akartok ti harcolni, édes fiaim?!... És mi lesz, ha bajotok történik? Nem is gondolok a legrosszabbra, elég, ha rabláncra fűzve elhurcolnak benneteket Isztambulba?!... Nem! Kristóf, én nagyon féltelek!... Szegény anyád, ha élne, mit szólna?... S apád... Neki szóltatok-e már?

- Úgy gondoltam, önála majd mutta eligazítja a dolgomat - húzódott hízelegve az asszony mellé Kristóf.

- Jaj, te selyma! No, nem bánom, megpróbálom... De most menjetek a levegőre. Egész délelőtt idebent kuporogtok, mint az öregek. Járjátok körbe a várost!... A déli kürtszó után itt legyetek! Jó ebéd lesz.

A Platzról a Klostersgasse felé vették útjukat. A hirtelen támadt szél a Hinteres Thornál már alaposan megcibálta vékony gúnyájukat.

- Gyere, menjünk a Várkör felé - indítványozta Kristóf.

- De vagyon-é arrafelé jó kocsma?

- Nem is egy!

Sietve balra fordultak, így hátulról kapták a szelet. Út közben betértek a Goldene Engelbe egy pohár vörösre. Kilépve a kocsmából, a Schmiedgasse - a kovácsok utcája - felé lépkedtek. Nagy volt a forgalom. Asszonyok siettek a piacra, fejükön káposztával, zöldséggel megrakott kosarakkal. Nagy csoportban marhákat hajtottak errefelé. Bőgve, lassan imbolyogva, nyálcsurgatva közeledett a csorda. Terelték őket a Viehmarkt felé. Vásárra.

- Nagy város ez a Sopron, te Kristóf! De sok itt a német!

- Csak a beszédjük az!

Az égen felhők gyülekeztek. Szedték a lábukat szaporán. A Kornmarkt - a gabonapiacot - elhagyva, kiértek az „am kalten Ecke”-hez - a város egyik legszélesebb részéhez -, majd egy kis kapun átbújva, nemsokára a jól ismert Bäckergasse köveit taposták. Örökké éhes gyomruk megszólalt, ahogyan a friss péksütemény illatát orrukba csapta a szél.

Kapualjakon, szűk, sötét kis sikátorokon tekeregtek kíváncsian: hol mit láthatnak? Itt egy cserzővarga szárítgatta bűzös bőreit, amott kosarakat fontak ügyes asszonykezek a boltíves kapuk alatt. Máshonnan kalapálás zaja verte fel a csendet, kádárok készítették az új hordókat, vagy éppen a régit foltozták. Vizes kender szaga csapta meg az orrukat a kötélverők műhelye felől.

A sötét kapuk alól egy-egy marha bőgött rájuk, vagy ácsorgó lovak nyerítettek türelmetlenül. Sovány macskák surrantak el lábuk alatt, és egymásra vicsorgó kutyák marakodtak a halas-kosárból lecsúszott maradékokon.

Szagok, illatok, fények, árnyékok villantak, hangok és suttogások, perlekedés vagy fojtott szitkozódás szüremlett mindenhol. Ostorpatogás, füttyörészés, kocsmazaj meg a szokásos

déli hagymaszag a belvárosban: mind-mind összekeveredett valami különös kedves érzéssel, és melegséggel járta át Kristóf szívét.

Az ódon tűzjelző toronyból megszólaltak a kürtök, delet jelezve. A két fiú hazaindult.

Másnap még alig pitymallott, a lovaik oldalára jól megtömött zsákokat kötözték. Anna asszony telegyömösölte tarisznyájukat mindenféle jó hazaival. Egy-egy borral töltött kulacs sem hiányzott a nyeregkapák mellől.

Kristóf hosszan megcsókolta apját és nevelőanyját, majd kezébe fogta lova gyeplőjét. Miklós is búcsúztatott. Kerek képéről el nem tűnt a mosoly.

A fölkelő nap éppen akkor tűzte ki aranypiros zászlaját a ferencesek templomának tornyára, amikor a két újdonsült vitézjelölt kilépett a kapun.

Balra kanyarodva áthaladtak a tűzjelző torony alatti átjárón, keresztülbaktattak a Grabenrundon a Schlippergasse felé. Vidám beszélgetés közben hamarosan elérkeztek a Baboti-kapuhoz. Amint túljutottak rajta, felültek a lovakra.

Fölöttük tündökölve ragyogott az ég. Körös-körül zöldellt az új fű. A bokrok ágain az új rügyek már pattanásig feszültek. A lovak patája puhán süppedt a porhanyós, nedves földbe.

- Te, Miklós, álljunk meg itt a Rastkreutznál kis időre. Tekintsünk vissza... Mégiscsak hosszabb időre megyünk el innét, talán sosem is térünk vissza!...

- Kendőt ne adjak-é? Micsoda nyúlszíved van! No, nem bánom! De ez legyen az első meg egyben az utolsó visszafordulás, mert engem ugyan összetերmenek ám Pápán az öreg vitézek, ha ilyen anyámasszony katonáját viszek nekik...! Ej, te csak nem változol! - rázta fejét Miklós, és leszálltak a lovakról.

A városfal védőn ölelte körül az apró házakat, és még csak a templomok meg a tűzjelző torony tetején csillogott a kora reggeli nap. Messzebb, nyugat felé, még kékes, ködös párában úsztak a hegyek.

A két fiú csendben, elmerülten nézegette a várost.

- Szép ez a város... Miklós, nézd csak a völgyet ölelő hegyeket! S hogy bodorodik a kémények füstje!...

- A harangok meg éppen úgy zúgnak, mintha csak a csepregi kollégium templomának harangját hallanám... - szólalt meg Miklós.

- Igaz is!... Mit tudsz Katinkáról?

- Megtörtént a kézfogó... Azóta egyszer láttam az esküvő után... Sápadt volt és szomorú. Nem hinném, hogy boldog lenne a mellett a vörös hajú, bögölyszemű mellett!

- S nem szólt?

- Nem! Egy szót sem!

- Hol találkoztatok?

- Szembe jött vélem a Cser utcában... Valami kosárféle volt a karján. Én csak az utolsó pillanatban vettem észre, de köszöntöttem illendően. Megszólítani azonban nem mertem... Még meglátta volna valaki, meg baja is lehetett volna belőle... Minek is már szót váltani véle, ha már asszony?...

- Asszony... - sóhajtott mélyet, keserűt Kristóf, és hirtelen fölugrott.

- De megtáltosodtál! Gyerünk!

Mire a nap delelőre hágott, már alig látszottak a kéklő hegyek. A tornyokat is elnyelte az út pora. Az egész város eltűnt, beleveszett valami végtelen finom, puha messzi párákba.

9

A bágyasztó forróságtól leperzselt rétek, lassan pergő levelek várták az elmúlást. A kiszikkadt pocsolyák bűzös gázokat leheltek, a patakok és csermelyek száraz medréből megfehéredett kövek meredeztek, s a békák naphosszat bánatos, egyhangú dalokat brekegtek. Az erdei madarak tátott csőrrel, verdeső szárnnal üldögéltek a naptól perzselt ágakon, s ijedt, fekete szemükben félelem bujkált: víz után epekedett minden élőlény.

A pápai vár felé lovasok poroszkáltak. Az alkonyi nap még forróságot lehelt, de a kékes párák megnyugtató, hűvösebb éjszakát ígértek. A lovasok után föl kavart porszemek aranyos fényben csillogtak.

A lovak pofájáról habos verejték csörgött, s gőzölgött minden: ló, lovas. Az erdő égett zöld szagába kesernyésszúrósan vegyült el az emberi és állati izzadság szaga.

Vagy tíz főből állt a kis csapat. Nyolc ifjú legényből és két öreg vitézből.

- Jó lesvetők lesznek ám ezek mind! - bökött hátrafelé Csiszár Mihály uram bütykös ujja végével a fiatalokra. - Alig fertály hónapja, hogy ülik a lovat, s vágtaznak már, mint a veszett fene! A szablyát, kopját úgy forgatják, mintha csak azzal szülte volna őket az anyjuk! - És belemosolygott jócskán lelógó bajuszába.

- Úgy vélem én is, hogy Huszár Péter kapitány úr ugyancsak meg leszen elégedve! - válaszolta Varjú Mátyás, a másik, harcban már jócskán megöregedett vitéz. - Csak az a szöghajú, ott a csapat végén, az a Rimay Jancsi nevű, az mozog kicsit lustán, kényeskedve. Bizony néha kedvemre lenne megvakarni az ülepét a szablyám végével... Mindig olyan bánatos képet vág, mintha az Úristen rossz kedvében teremtetten volna öki gyelmét!

- Hagyd el, Mátyás... Úgy hírlík: poéta. Nem karót farag a török feneke alá, hanem rímeket, mint ama Balassi Bálint vitéz lő kapitány uram.

- Nocsak! - bökte föl jebb zsíros, izzadt kalpagját az öreg vitéz. - Poéta?... Hm!... - És sunyin kuncogott. - Aztán miről írogat öki gyelme? Szépasszonyok mellyéről, faráról, úgy-é?... - nevettek el magukat mind a ketten.

- Már való igaz, hogy Balassi uramat majd szétszedi az asszony nép az egri örömtanyán! Ott volt ám az igazi muri! Mikor Bálint úr csak föl ugrott az asztal tetejére, mindegyik karjával egy-egy lányt ölelgetve, s úgy ropta velük a táncot, mint a megveszekedett ördög!

- Hát járt kegyelmed Egerben is?

- Én-e? Majdhogynem az összes végházaknál szolgáltam már. De ilyen kapitányom nem volt még soha, mint ez a Huszár Péter! Ez nem is ember. A csuda tudja, miféle ördög szülte. Olyan az ereje, akár a bivaly. Nem számít annak, zimankós tél van-e vagy ilyen döglötes meleg... Ha meg a víz fölött nem hajlik híd, hát csak átúsztatja lovát, lett légyen az csuda mély! Kedvelik is a kapitány urat körös-körül a végházakban! Nincs párja! Nemhiába hívják hol ide, hol amoda, lest vetni a töröknek. Nádasdy, Batthyány, Zrínyi György uramék, ha nagyobb portyára indulnak, csak elüzennek ide Pápára: „Gyere velünk, te ördögfióka Huszár Péter!” -

mondta a minap is Nádasdy úr íródeákja, ki személyesen hozta az üzenetet gazdájától kapitány urunknak.

- Ma estére már visszatér. Úgy mondta... Addig pedig szedjük rendbe e tejfölösszájú vitézeket!

Megérkeztek. Lassan beporoszkáltak a várudvarra.

- Mindenki tisztálkodjék, utána meg vacsorához! - adta ki a parancsot öreg vitézlő Mihály uram, s jó hegyeset pökött kifelé, mivelhogy szemét-száját telehordta az egész napos lovaglás száraz homokkal, porral.

A vár konyhája felől hagymaszag szüremlett. A vitézek szájában összegyűlt a nyál. Kristóf, Miklós és Rimay Jancsi együtt indultak a szállásra. A cselédek nagy fakádakba vizet loccsantottak, abban mártogatta meg a három legény izzadt, fáradt testét.

- Csudára megéheztem! - hangoskodott Miklós, és nagy kendővel dörzsölgette széles mellét. - Úgy érzem, föl tudnám falni az egész világot!... De te, Jancsi, veled meg mi van?... Bikmakk, annyit se mondasz - fordult Rimay felé.

- Hagyd csak! - szólt közbe Kristóf. - Valamit forgat a fejében. Új poéma születik bizonyost!

- Én is úgy vélem...

- Te Jancsi! Hogyan is születik a poéma? Én már annyiszor törtem ezen a fejemet - kérdezte Kristóf.

- Magam sem tudom... Látok valamit, aztán az a valami azon nyomban szóvá formálódik bennem... a szó mondattá terebélyesedik, s a mondathoz lassan egy másik mondat kerül... Kicsit olyan ez, mint amikor gyermekkoromban télvízidején a várudvaron hőembert gyurmáztam: először az alsó részét, a hasát, azután a fejét... Vagy sikerült, vagy nem... Valahogy így...

- Ugye, te nagyon kedveled Balassi urat?

- Nincs is nála nagyobb poéta ez kerek földgolyóbison! - sóhajtotta a Rimay gyerek.

Megkondult a várkápolna harangja. A fiatal vitézek elkészültek a tisztálkodással, és elindultak az ebédelőszála felé.

- Beszélj majd vacsora után kicsit nekem Bálint úrról! - kérlelte őt Kristóf.

- Szívesen. Sok mindent tudok ökigyelméről.

- Hát benneteket a jó Isten se változtat már meg! - szólt a beszélgetésbe Jósza, és meggyorsította lépteit. - Poétákról locsogtok, mintha bizony a vitézi élethez oly sok köze lenne a töméntelen, mihaszna „rózsaszínű felhőnek”, „mézet csorgató virágnak”, „messze szállott szerelemnek” meg mit tudom én, miféle badarságnak!

- Igenis köze vagy! - nyelvelt vissza dühösen Rimay. - Csak láttad volna egyszer is Bálint urat egy-egy csata előtt verselni! Úgy szólott a vitézekhez, mintha a jó Isten szólt volna hozzájuk! Tátott szájjal figyelte őt még a bitófa alá készülők is!... Csuda szája van annak!...

*- Emberségről példát, vitézségről formát mindeneknek ők adnak,
Midőn mint jó sólymok mezőn széllel járnak, vagdalkoznak, futtatnak...*

- S mikor ezt elmennydörögte, egy-két pillanatig oly csend lett a kétszáz főnyi vitéz közt, hogy még a légy zümmögése is dobpergésnek hangzott, majd meg oly fürgeteges vivátordítózás

következett, hogyha akkor ott a közelben török lett volna, biz' isten meg se állt volna Isztambulig az ijedségtől!... No, most már elhihetitek, micsoda tüzes harcokat vívtak vitézeink, amikor a csata előtt Balassi kapitány úr szólt hozzájuk!... A, verselése pedig:... „mint az sas az többi madarak előtt!”...

Az ebédelőszalában megtömött bendővel, eltelve a zsíros disznóhústól, lassan szopogatták a bort a vitézek.

Valaki halkán lantot pengetett, s a kis Rímay gyerek lágy tenorjával bele-beleénekel.

- Hallgassatok! - ugrott föl hirtelen Miklós az asztal mellől. - Lódobogást hallok!

Mind az ablakhoz tódultak.

- Lámpásokat kioltani! - rendelkezett vén Csiszár Mihály. - Hé, te ott! Ott lent! - kiabált a kapu előtt ácsorgóra. - Oltsd el tüstént a fáklyákat!

Rohanás, topogás.

- Mindenki szablyát föl!... Megtáncoltatjuk a törököt!

- Meg ám! Az öregapádat, te vén kánya! - zengett ki a kapu alól egy öblös basszus. - Berezeltek, ha madár pottyant röptében, attól is! Aztán kihez, hová e nagy készülődés? - bújt be végre az ajtón Huszár Péter kapitány úr.

Az ifjak szemében öröm csillant.

- Hát kigyelmed lovát hallottuk?

- Ki másét, öregapám? Amerre én járok, nem mer ott török téblábolni! - S levágta a kereszt-lábas asztalra görbe szablyáját, fekete posztósüvegét. - Ide a legnagyobb kupával! - kiabált akkorát ökigyelme, hogy beleremegtek a vén gerendák a mennyezeten. - Ennem is adjatok!

Hozták a legnagyobb óntálon a disznóhúst, kerek, nagy cipóval, meg hatalmas kupa bort.

Nekifogott az evésnek. Egészséges, fehér fogaival tépte, marcangolta a húst a csonttól. A katonák áhítatos csendben bámulták. Szálas, fekete, erős ember volt Huszár kapitány úr. Amikor befejezte az evést, meghúzta a kupát. Nagyot böffentett.

- Egészségére, kapitány uram! - mondták a körben állók.

Megtörölte lecsüngő bajuszát.

- Nohát!... Valamit tenni kéne! Igaz-é? - fordult a vitézek felé. - Bámultok, mint a bornyuk!... Okoskodjatok, hadd lám!

Lentről topogás hallatszott. Csikorgott a fölvonóhíd lánc.

- Kapitány úr! Kapitány úr! Nyelvet fogtunk! - kiabálták alulról.

- Fölhozni! - rendelkezett Huszár Péter.

Három vitéz egy török izárlit lökdösött. A feketén izzó szempárban rettentő félelem bujkált. Teste reszketett. Meztelen vállán, oldalán véres szíjnyomok, orra alatt megszáradt vér feketéllett.

- Ki vagy, te fekete ördög? - reccsent török nyelven a kapitány hangja.

- Ahmed, uram... Palota várának kapusa voltam, míg meg nem ölték jó uramat!... Allah szórjon rózsákat fényes arcára a Paradicsomban!... Ne bántsatok! Mindent elmondok!...

- Ha igazat beszélsz, élve hagylak, ha hazudsz, megtiporlak, mint egy bika, és karóba húzatlak! Értetted?!

- Értem, uram...

- Tudod-e, ki előtt állasz, sátánfajzat?

- Tudom, uram! A nagy és fényes dicsőségű Huszár Péter kapitány úr előtt... Allah terjessze szét fölötted a boldogság felhőjét, és hurik simogassák nagyságos talpadat majd az égi Paradicsomban!

- Simogatnak engem itt a földön is, ne félj, te birkaeszű! - röhögött szélesre húzott szájjal a kapitány. - Szólj! - parancsolta, hirtelen megmérgesedve.

- Uram! A budai pasa a megvert Amarath béget megfojtatta, és friss deliákat küld Palota várába. Az újonnan kinevezett palotai béget hatszáz válogatott vitéz kíséri Palota felé... Töméntelen kincssel!...

- Ez minden, rusnya törökje?

- Ez - felelte Ahmed, és fogai összekoccantak a félelemtől.

- Szerencséd van, amit mondtál, úgy igaz. Én is tudom... Vigyétek ezt a nyomorultat. Tartsátok jól szemmel! Száz szónak is egy a vége, induljunk hát lesvetésre!... Hallod-é, te Rimay? Én is tudok ám rímet kalapálni! - ült le ismét az asztalhoz a kapitány. - Ügyeljetek a szavaimra, fiúk! Kétszáz vitézt rendbe szedtek üstöllést! Mire éjfélbe hajlik az idő, megindulunk!

A szemekben tűz gyulladt. Magasba emelkedtek a kupák.

A várudvaron egyszeriben nagy lett a sürgés-forgás. Lópaták zaja verte föl az előbb még álmosító csendet. Parancsok röppentek, kemény vezényszavakat nyeltek el az öblös, árkaos folyosók.

Kint föltámadt a szél. Valahol döngve bevágott egy kaput. Éjfél felé járt az idő. Az ég beborult. A mocsarak felől szárcsák rikoltoztak. Olyan volt a sötét, hogy ló és lovas alig látta egymást. A lovak patájára posztót csavartak, hogy ne lehessen majd hallani semmiféle lódobogást.

Nyikorogva ereszkedett le az emelcsős híd. Huszár Péter elől lovagolt éjfélete csöndjén. Szablyáját magasba lendítette, s szinte nesztelenül röppentek ki a vitézek a kapun. Percek múltával már csak nagyon halk visszhangjukat sodorta errefelé a szél.

Tompa-halkan rúgta a puha talajt a kétszáz ló patája. A kapitánytól balra Csiszár Mihály uram, mögöttük négyes sorokban a fiatal vitézek, leghátul sereghajtónak Varjú Mátyás ügetett. Valamivel előbbre a kis Rimay Jancsi, oldalán nagy karéjú dobbal, úgyse szereti a csatát, majd pörgeti a dobverőt, mielőtt hozzákezdenek az igazi haddelhaddhoz.

Útközben senki sem szólt. Egy-egy útelágazásnál föltartott szablyával adta meg a menetirányt a kapitány.

Hajnala lapos, mocsaras területre értek. Megállapodtak egy tisztáson. A felhő szakadozni kezdett. A fölbukkanó nap vörös sugarakat lökött az ég peremére. A mocsárvilág lassan ébredezett. Néha ijedten rebbent föl egy-egy vízimadár. Fönt a magasban vadludak hasították az eget.

- Ládd-é, komám, még a ludak is ösmérik vitézi nevemet! - bökött bütykös mutatóujjával a V alakban szárnyaló madarak felé Varjú vitézlő uram.

- Biz látom, öregapám, kegyelmedet még a nagy röptű madarak is ösmérik!... - felelte rá komolyan a kis Rimay, mivelhogy a nyirkos füre lerakott nyeregkápán éppen ők kerültek egymás mellé. Csupán csak azon tűnődött Jancsi egy pillanatig, vajh az öreg honnan is ismerheti a V betűt. - Mily szép is e kora hajnal! - lelkenedett az ifjú költő.

- Ne tátogass megint! Egyél! - szólt rá bosszúsan Miklós, és egy csomó túrót tömött a szájába.
- Nincs sok időnk!

- Te Jancsi! Tudod-e, hogy még mindig adós vagy Balassi uram történetével? - fordult Rimay felé Kristóf.

- Majd a lesvetés után... Huszár kapitány úr nem kedveli, ha ilyen úton nagy a beszéd. S nem szeretném haragját idevonni. Olyan akkor, mint az üzőtt bika! Jézus mentsen tőle!

- Fogd a szád! - mordult rá Miklós.

- Föl... föl... föl! - adták egymás szájába a szót a vitézek.

Mire kisütött a nap, a csapat Csesznek vára alá ért.

- A derékles itt marad! - adta ki a parancsot Huszár kapitány. - Amikor pedig a nap a delelőt túlhaladta, a rejtek ösvényen megközelítetek Palotát, s éjfélbe, ha meghalljátok a sípszót, dobpergést, neki a várnak észak felől!

- Parancsára, kapitány uram! - reccsent öreg Varjú hangja, és a deréklesre hagyott ötven vitéz levackolt lováról.

Kristóf Miklóssal Varjú Mátyás csapatához került. Rimay a kapitánnyal lovagolt el.

Jóval éjfél előtt megközelítették Palotát. Az éjszaka csendes volt. A mocsarakból kénes gőzök szállottak föl, apró lidércek táncoltak libegve, szökkenve, mint különös, bolondos, lila ruhás lányok.

A hold már régen lejárt a maga útját az égen. Messziről tompa bagolyhuhogást hozott az alig libbenő szellő. Huszár kapitány fölvetette a fejét, mint a szimatot kapott mén.

- Lóra! - adta ki a parancsot, s hogy több helyről is hallatszott a bagolyhuhogás, megszólalt: - Tehát mindenki a helyén! Közeleg a kalicba való! De vigyázzatok ám, baja ne essék, mert sokat ér nekünk ez a paradicsommadár! Jó néhány magyar vitézt válthatunk ki érte a Jedikulából!... No, fiúk! Rajta!

Suhogott a kis csapat előre. A lovak hosszú sörénye lobogott, szemükben ideges fények villóztak. A vártól kétszáz lábnyira lecsöndesedtek. Mindenki a lován maradt.

- Igyatok! - adta ki a parancsot a kapitány.

Előkotorták a nyeregkápáról a bőrkulacsokat. Meghúzták szomjasan. A kapitány bevacskolta magát egy sűrű bozótba, onnan leste a várat. A várban mozgolódás volt látható. Strázsák toporogtak a bástyafokokon. Némely helyen fáklyák fénye lobogott, messzire bevilágítva a sötét éjszakába.

Egyszer csak tompa dübörgést lehetett hallani, mint amikor sokan közelednek. A vitézek szótlanul méregették a szemüket a sűrű bozótok mögül. Távoli csimpolyaszó ütötte meg a fülüket, és dudát, töröksípot fújt kegyetlen egyhangúan a sok topcsi.

- Gyün a basa! - vakkantotta el magát egy hórihorgas vitéz, és kétfelé törölte bajuszát.

A zaj és tömeg egyre közeledett. Fáklyák fénye bukkant elő a messze ácsorgó fák mögül. Elöl lomha tevék baktattak egykedvű, unott pofával, egy cingár török pedig büszkén tartotta

magasra a szultán aranyos főzászlóját. Utánuk piros bugyogós bosztandzsik lépkedtek, s vagy harminc bivaly húzott-vont ugyanannyi ágyút. A menet közepén fekete lovakon alajbégek, cseribasik, közöttük díszesen fölccimázott lován ült az új bég. Fején hatalmas turbán tornyosodott. A bég mögött a szultán kincstartója forgatta körbe-körbe fekete szembogarát, egy pillanatra sem veszítve szem elől a kincsekkel jól megtömött, nyikorgó kerekű szekérkaravánt. A menet végén egy csomó toposi meg szola rúgta a port.

Fület hasító lármával közeledett a vidám csapat.

A kapitány maga mellé rendelte Rimayt és a sípost.

- Megvárjuk, míg az eleje a várhoz ér, aztán rajta! - suttopta.

Amint leereszkedett a vár hídjá, a kapitány félelmesen, hangosan huhogott. Pár perc elmúltával körös-körül mint ötszörös visszhang, adták vissza a jelzést a szétszort csapatok. Huszár Péter karja magasba lendült. Ebben a pillanatban nagy erővel megszólaltak a síposok, és Rimay kezében megperdült a dob. Minden oldalról felhangzott a kiáltás:

- Jézus! Jézus! Hozzá, vitézek, hozzá!

Förgeteges erővel rohanták meg a várat minden oldalról. Kavarodás támadt. A törökök fejvesztetten futkostak, kiabáltak. Nem tudták, mi történik. A kincseket szállító szekerek most érkeztek a vár hídjához. Mivel a hídon álltak, a külső hidat fölvonni nem lehetett. A vár egyik kapujához a gyalogosok rohantak Vajda Kristóffal az élen. Gyors ütemben fölállították a tömzsi, fekete szájú ágyúkat, és szétrobbantották a kaput. A másik kapunál a Fekete Máté nevű vitéz mesterkedett. Igyekeztek betörni a külső kaput, és kivont szablyával törtek befelé. A törökök fölventék a belső hídkapukat, de lezárni már nem tudták. Huszár kapitány ekkor egy-két bikaerős vitézével lerántotta a kaput. Recsegett-ropogott a nehéz tölgyfa tákolmány, nyikorgott a karvastagságú lánc, de végül engedelmeskedett.

- Hajrá, vitézek! Utánam! - ordított rekedt hangon a kapitány, és berontott a várba.

Ez idő alatt öreg Varjú Mihály csapata kívülről nézte a dulakodást. Előre megállapított terv szerint azért maradtak kívül, nehogy esetleg a verekedés közben érkező segítő török csapatok meglephessék a várban vitézkedőket.

Százötvenen azonban már bevonultak, és megszállták a várat. A megijedt törökök csak most kezdtek észhez térni. A vár három kapuja bezúzva, nyitva állott. Észrevette ezt néhány török lovas, s a vár udvarán álldogáló, nyergelt lovakra pattant, hogy segítséget hozzon.

Miklós és Kristóf egymás mellett ültek lovaikon. Feszülten figyeltek. A kiszáguldó török lovasok láttán elvakkantotta magát Varjú uram is:

- Üsd, vágd, nem apád! Utána a gaz pogánynak! - És a kis csapat üldözőbe vette a segítségért induló török lovasokat.

Kis idő kellett csak ahhoz, hogy beérjék őket. Varjú uram bal kezében ugyancsak pörgött a láncos buzogány! Fröccsent a vér, izmok, inak szakadtak. Recsegett-ropogtak a pogány csontok. Sötét volt. Látni nemigen lehetett, csak a kiabálásból hallani, hol vitézkedik a magyar, és hol gyilkol a török.

Miklós nagyokat suhintott jobbra-balra. Egy feléje száguldó török hassal belefutott előretartott szablyájába.

Kristóf kicsit félszegen suhintgatott jobbra-balra. Bátortalanul ütögette a sötétséget. Viszolygott attól, hogy embert öljön.

- Né, te, né! Kristóf! Kaszabold, ahol éred, a bestye fajzatot! - üvöltötte feléje vérben forgó szemmel Miklós.

Ebben a pillanatban egy vadul száguldó török futott Kristóf felé, jobb felől pedig egy csillogó szemű szpáhi. Érezte, csak pillanatokon múlik most az élete. Behunyta szemét, és szablyáját tartó karjával körbe-körbe kezdte kaszabolni a levegőt addig, míg egyszer csak érezte, hogy a szablya éle átszaladt valami keményen. Meg az arcába is fröccsent valami sós lé.

- Jól van, fiam! Ügyes vágás volt! - hallotta valahonnét Varjú uram dicsérő szavait.

Ettől nekibátorodva tovább ütött-vágott, ahogyan csak bírta erejéből. Mind kevesebben lettek a törökök, míg végül már csak a haldoklók és sebesültek nyöszörgését lehetett hallani.

- Hé, fiúk! Mind megvagytok-é, galambocskáim? - kiabált a sötétben Varjú uram. Megvoltak valamennyien.

- Hű! A teremtsit a gaz pogánynak! Oda nézzetek! Mekkora tüzet raktak a várban!

- Úgy gondolják, ha nekik nem jut, másnak se jusson!... De mekkora tűz! - mutatott egy alacsony, kopasz, vörös képű vitéz Palota vára felé.

- Gyerünk, fiúk! - szólalt meg egy izgatott, fiatal hang.

- Mentek ám!... Majd megmondom, hova!... Egy tapodtat sem! A kapitány úr kiontja a beleteket, ha mást tesznek az ő parancsa helyett! Mindenki a helyén marad! Punktum! - rázta meg zilált sörényét az öreg harcos, és véres, maszatos kezével megtörölte izzadt homlokát.

Kristóf is végigszántott poros arcán. Kimeredt szemmel bámult a vértől pirosra festett kezére. Hirtelen erős hányinger fogta el. Érezte, hogy a gyomra fölemelkedik. Nagyokat, hosszúakat lélegzett. Ez jót tett. Majd kiköpött egy hegyeset lova két füle közt. Még el is mosolyodott. Amire fölhangzott a vár felől a hívó szavú síp, már büszke, kevély férfimosoly bujkált borostás szája szögletében.

Ezen az éjszakán a fiúból férfivá érett: harcos, kemény, magyar vitézzé.

10

Elmúlt a csodálatos nyár, és lángoló palástjával mindent beborított az ősz.

Amikor újból kinyílt előtte a szülői ház kapuja, Anna asszony egy leburnult képű, fiatal, szakállas férfit pillantott meg.

- Stofl! Hát te vagy? - tágult kerekre a szürke szempár.

- Bizony, anyámasszony, én volnék teljes nagyságban! - És két karjába kapta a vékony kis asszonyt, majd vigyázva ismét lábra állította.

Az asszony szégyenlősen, pirulva igazgatta helyre félrecsúszott fejkötőjét.

- Jaj, Stofl! De szeles vagy!... És milyen erős lettél!... Ádám! Siess hamar!... Egy fiatal vitéz úr keres! - hangoskodott az asszony.

- Várjon kis időt a vitézlő uram! - volt a válasz. - Ezeknek is „adj, uram, de tüstént!” kell mindig minden... - morgott tovább a mester, és gyorsan leemelte fogóval a tégelyeket a tűzről.

- Dehogyan várok, ötvösmester uram! Sürgős ám a dolgunk! - lépett be mosolyogva a fiú.

Az öreg mester lassan lerakta a kezében tartott fogót, és rábámult a férfira.

- Csak nem...? Hát te lennél az, fiam? - húzódtak ezerfelé a ráncok mester uram szeme körül. - De sokat emlegettünk, gondoltunk rád!

A fiú öregnek, megtörtnek, betegnek látta apját... Ahogy lassan fölfelé tartottak a falépcsőkön, nehezen vette a lélegzetet.

- Vati... hogy van az egészséged? - pillantott apjára a fiú.

- Néha jobb... néha rosszabb... olyan, mint az időjárás, fiam. De most igen jól érzem magam, hogy látlak... Megemberesedtél, Stofl. Nagydarab férfi lett belőled, mint amilyen egykor én voltam... a te korodban... De régen is volt az! No, de most szép rendben mondj el mindent!

Bealkonyult, Kristóf még mindig beszélt a pápai vitézekről, Huszár kapitányról, Balassiról, a kis Rimay gyerekről, no meg persze legkedvesebb barátjáról, Miklósról.

- Miklós is hazament? - kérdezte Anna asszony.

- Nem! Miklós örökre eljegyezte magát a vitézi élettel. A harc a mindene!

- Ó, csak baja ne essék! Hanem, Stofl, jó, hogy megjöttél. Igen fontos levelet akartam éppen a napokban utánad küldeni. Grazból jött az üzenet, Gabelmann rektor uramtól. Néked küldte. Itt van... - És a nehéz ládafiából nagy pecséttel ellátott levelet húzott elő.

Kristóf gyors, szeles mozdulattal tépte föl, és mohón olvasni kezdett.

A szülők feszülten figyelték a fiú arcát.

- Micsoda szerencse! El se hinném, ha nem olvasnám saját szememmel rektor uram levelét! Grazba hív, mennék el Saurau báró fiához nevelőnek. Azt írja: sokat gondolkozott, vajon régi deákjai közül ki is legyen e munkára a legalkalmasabb, s hosszú tépelődés után reám esett a választása.

- Hát ez szép dolog, fiam! Igen nagy kitüntetés! - suttogta apja elhomályosodó szemmel.

- Mikor kellene indulnod? - kérdezte halkán Anna asszony.

- Úgy gondolom, május havában útra kelnék. Akkorra már fölszikkadnak az út menti pocsolyák, nem fullad be a szekér agyig a sárba... Meg egy kicsit olvasgatnom is kellene még, hogy szégyent ne valljon vélem kedves jó rektor uram.

Megérkezett a tavasz. Csöpögött a hólé az ereszekről, langyos szelek puhították a csontkeményre fagyott földet.

Kristóf egy délelőtt az Ispotály-híd felé vette útját; Schranz úrhoz igyekezett, holmi régi adósságot bevasalni.

Nagy gonddal kerülgette a pocsolyákat, amikor barátságos, dörmögő hang ütötte meg a fülét:

- Nohát! Itt a híres vitéz!... Hallottuk híredet, Stofl, a pápai vitézkedésekről! Meg a legújabbat, hogy Grazba készülsz! Híres ember lesz még belőled! - Tölts János polgármester úr veregette meg a vállát. A köpcös, piros képű férfi mellett már nem egészen fiatal, de szép arcú nő tipegett.

- Nézd csak, Orsolyám! Nemsokára orator válik e fiatalemberről! - fordult felesége felé a polgármester.

Kristóf két nagy, bársonyosan, szelíden rácsodálkozó szemet látott.

- Igen, csakugyan sokat hallottunk kegyelmedről, Herr Lackner - erősítette meg férjeura állítását az asszony is.
- És mik a terveid, fiam?
- Még jómagam sem tudom, polgármester uram. Hogy Graz után merre vezet utam, ki tudja? Talán Padovába...
- Padovába?... - kerekült el szeme a polgármesternek. - S hogyan, miért?
- Tanulni szeretnék.
- Lám, ez igen derék dolog! - bólogatott az öreg.

Ragyogva sütött a nap, amikor Kristóf elhagyta az országot. A szekér lassan zötykölődött, a császári katonák szó nélkül engedték tovább, amikor fölmutatta a vörös pecsétekkel ellátott hivatalos papírokat.

A megszikkadt út mellett szőlőkarók hegyesedtek az ég felé. A zsenge növények szárain apró bogárhad ringatózott. Az áldott, meleg fényű nap minden élőlényt megzsongított. A maga mögött hagyott vidék egyre lapályosabbá, szürkébbé vált, szeme előtt pedig már a távoli havasok derengtek elő. A „Hóhegy”-en rózsásan villódzott a nap, és a fiatalember megbűvölten meredt a csillogó csúcsra.

11

Machowszky, a szolgálattevő komornyik, egyetlen ügyes mozdulattal oldotta meg a nehéz, sötétzöld, arannyal átszőtt függönykárpitok zsinórját. Ezalatt Lang a kandeláberek és a szerteszét fölállított magas szálú viaszgyertyák meggyújtásával bíbelődött.

- Tudja-e, kegyelmed - szólt elébb az ajtó felé tekintve, majd nagyon halkra szorítva hangját Lang felé Machowszky -, tudja-e, hogy alig fertály órája öfelsége úgy megrugdalta az alfelemet, hogy alighanem nyár lesz, mire úgy járhatok, főleg ülhetek, mint régen! - húzta el fájdalmasan vékony száját a komornyik.

- Ugyan, fiam! Engem már évek hosszú sora óta ütlegel, rugdal öfelsége, de én zokszó nélkül tűrök... Elvégre lehetne rosszabb is, nem? - És rövid, tömpe ujjú keze fejét vékony nyakához emelte.

- Na, köszönöm! Igazán nagyon sokat kell eltűrnie az embernek a pénzéért, hallja-e főkomornyik úr! - rázta meg fejét Machowszky, s kezével fájdalmas részét dörzsölgette. - És mily hegyes a felség cipője! Huhh! Érezte már kegyelmed is? - fordult kíváncsian Lang felé.

- Én már sok mindent éreztem, láttam, hallottam itt, fiam, és csak egyetlen jó tanácsot adhatok - hajolt egészen közel a komornyik füléhez Lang -: tartsa a száját! Ért kegyelmed? Ez az érvényesülés, az előbbre jutás egyetlen járható útja... a mi társadalmi polcunkon, természetesen... - És ügyetlen, csetlő-botló lépésekkel csoszogott tovább, egyik gyertya után gyújtva a másikat.

- Miről beszélgettetek, Lang? - robbant a terembe öfelsége. - Azonnal tudni akarom!

A két komornyik egy pillanatra ijedten húzódott hátra, majd Machowszky a terem legtávolabbi ablakához igyekezett sántikálva, míg Lang kezében egy égő gyertyával öfelsége felé kacsázott, és egész halkán megszólalt:

- Az időjárásról beszélgettünk, felséged engedelmeivel... Machowszky a kiújult reumáját szidta... Sántít a szerencsétlen - pislogott vizenyős szemével a fiatal komornyik felé Lang. - S az én kezemet is rágja már a köszvény, felséges uram...

- A köszvény! A reuma! Hallatlan!... Lusta disznók vagytok! Nem végzitek el a dolgokat! Egész éjjel nem tudtam aludni, Marion és Thrudacias sírtak és nyüsztítettek az ágyam mellett! - vetette magát bele a császár kényelmes székébe. - Úgy sajnáltam őket!... Persze, megint elmúlt újhoid ideje, és nem fürösztöttétek meg őket! Azonnal megfürdetitek őket, és új ruháskákat adtok rájuk! Piszkos gazemberek!... A pénzt kiveszitek császárotok zsebéből, de dolgozni egyik sem akar! - üvöltött föl, és duzzadt, egyébként sárgásfehér arca egy pillanat alatt vérbeborult. - Lang! Hívasd Johannes Joót! Lemegyünk a kamrába, megnézzük féltve őrzött kincseinket... - babrált csipkefodraival a császár, és hosszan, gondosan vizsgálta magát a földig érő csiszolt muranói tükörben.

Mindkét komornyik elsietett. Machowszky magával cipelte a császár alirumnáit. Ezek ember formájú fagyökerek voltak, amelyeknek varázserőt tulajdonítottak. A nagyobb formájú volt a férfi: Marion, a kisebbik a nő: Thrudacias. Mindkét fagyökér vörös ingecskét viselt, és az a legenda járta, hogy minden hónapban, újhoid idején, meg kell őket fürösztetni. Ha ez elmaradt, sírtak, kiabáltak, nyöszörögtek, mint a kisgyermek, amíg kívánságuk nem teljesült.

A komornyik a szobájába érve sarokba vágta a két furcsa alakú faszörnyeteget, majd egy kupa vizet loccsantott rájuk. Közben úgy morgott, mint a harapni készülő kutya.

Mire megkondultak a prágai harangok, Johannes Joó - magyar nevén Joó János -, az egyetlen magyar, aki őfelsége személyes szolgálatában állott, s aki a titkári tisztet töltötte be a Hradzsiban, lehajtott fejjel várta a császár parancsait.

Rudolf lehunyt szemmel ült a gyertyafényben úszó hatalmas teremben. De ha valaki jól megfigyeli, láthatta volna, hogy a szeme nincs teljesen lehunyva, és egy keskeny kis résen nagyon is éberén figyel minden mozdulatra, fülel minden hangra, zajra, ami a teremben történik. Hirtelen mozdulattal nyúlt a mellette álló kis asztalka felé. Megrázta az ezüst-csengettyűt. Lang becsoszogott.

- Gyerünk, gyerünk! Lemegyünk a kincseskamrába! - állt föl Rudolf. - A kulcsok? - fordult a titkár felé.

- Parancsára, felség... itt vannak - mutatott fel két nagy, díszes szárnyú vaskulcsot Joó.

Tekervényes folyosókon, titkos ajtókon keresztül lehetett eljutni a kincseskamra lejáratához. Joó ügyes mozdulattal helyezte a zárba a nagyobb kulcsot. Az ajtó nyikorogva tárult. Lang meggyújtotta a szövétneket. Ő ment legelől, mögötte Rudolf, majd Joó, aki ismét magukra zárta a nehéz vasajtót.

Lassan lépegettek lefelé a nyirkos falú folyosón, a szűk lépcsőkön, amikor Rudolf hirtelen megállt.

- Tudom, most azon jár az eszetek, hogyan tudnátok tőlem megszabadulni! - S szemében fölpiroslott az örült láng. - De nem mertek megölni, mert... akkor ti is meghaltok... De ti gyávák vagytok mind, mint a földben vajkáló férgek. Ti élni akartok!... Élni a pénzért!... - suttogta rekedten, majd tovább-botorkált. Hangját ijesztően verték vissza a nedves falak.

Végre elérték a kamra legbensőbb ajtaját. Könnyen, hangtalanul tárult az ajtó. A vizes, nyirkot lehelő falak mentén régi, kapcsos, veretes ládák gubbasztottak egymás mellett, számokkal megjelölve.

A császár szeme puhán, nedvesen, szeretettel futott végig a sorba-rendbe rakott ládák fedelén.

- Azt nyisd föl!... Ott!... A hármás numerust! - parancsolt suttogva Joóra. A secretarius szakavatott kézzel nyomogatta meg a titkos gombokat, zárat, mire a láda teteje felnyílt.

Mindhárman körülvették a ládát, aminek öblében vörös bársonypárnán ragyogott a magyar királyi korona, a jogar és az országalma. Rudolf kezébe vette a koronát, és szerelmes tekintettel nézegette, simogatta. Ideges ujjával végigsimított a korona tetején álló arany kereszten, és a tenyérynyi rubinokon, smaragdokon puhán áthúzta tenyerét.

- Gyönyörű darab! - suttogta lágyan. - S ez a miénk!... A ti császárotoké, ronda pórok!... Mind eltiporlak benneteket! Lábam alatt fogtok nyöszörögni! Így ni... Azt csinálunk vele, amit akarunk! - próbálta feszegetni gyöngye ujjával a kincset, de Joó akaratlanul is védőleg nyújtotta ki karját a királyi ékszer felé.

- Félted, ugye?... Persze, te is közéjük tartozol... te gyáva, te! - És hirtelen mozdulattal belevágta a koronát a ládába.

Lang, kezében az imbolgó szövétnekkel, ravasz, mosollyal lépdelt tovább.

- Nézze, felséged... ott... azokban a ládákban értékesebb ékszerek szunnyadnak... Felséged családi örökségei, a mellette levőkben pedig a szerzett kövek, gyémántok, gyöngyök, ezek többet érnek...

Joó már nyitotta is a nyolcas és kilences számú ládák tetejét. Azoknak csak a fenekén csillogott egy-két gyémántdiadém, kősöntyű, aranyboglár, drágakövekből is csupán a kisebb darabok.

- És a többi? - fortyant föl éles hangon Rudolf.

- Eladósodtunk, felséges uram, ha szabad megjegyeznem - válaszolta halkán a secretarius. - Aranyra kellett váltanunk a kincsek nagy részét... Felséged legkegyelmesebb parancsára két esztendővel ezelőtt... az adó miatt, amelyet Isztambulban követeltek rajtunk az egyezség szerint... Szabad legyen még megjegyeznem, felséged már a tavalyi adót sem engedte elküldeni a szultánnak...

- Micsoda?! Hogy mi?! Neeem?! - horgasodott haragosra Rudolf hangja. - Különben nem küldök egy fityinget sem annak a vén kan majomnak! Van elég aranya, amiből még kövérebbre hizlalhatja hájas pókhasát. A mi kincseinkből nem fogja többet etetni zsíros odaliszkjait, meg egyáltalán...! - akarta folytatni a mondatot őfelsége, de a lépcsők felől hirtelen erős dörömbölés hallatszott.

- Ki az, ki ilyenkor háborgatni mer?! - ütötte föl fejét a császár, majd bizonytalan, félős mozdulattal csipkegallérját igazgatta. - Menj, és nézd meg, ki az a szemtelen! - szólt Langhoz.
- Különben várj... mi is megyünk.

Joó gyorsan becsukta a ládák tetejét, és megindultak fölfelé.

- Jövünk már, nyughass! - kiabálta Lang, és zihálva zörgött a tüdeje, ahogy a lépcsőkön fölfelé kapaszkodott. - Miért zavarod őfelségét, hiszen tudhatod, amikor a kincseskamrában van, senki sem zaklathatja! - förmedt Machowszkyra, amikor fölértek.

A komornyik még mindig savanyú ábrázattal állt az ajtónál.

- Felséges uram, Pálffy Miklós generális úr kéri a legsürgősebb kihallgatást. Most érkezett Magyarországról - jelentette szenvtelen hangon, félig lehunytt szemmel.

- Pálffy generális? Hogy azok a magyarok egy percig sem tudnak nyugton maradni! - szólalt meg Rudolf, de hangja váratlanul csendes volt, majdnem barátságos. Ezt nem a generális hirtelen érkezése okozta, hanem a császár különös, gyors hangulatváltozása. Ugyanis hirtelen

arra gondolt, hogy ma este fölmege majd Tycho de Brahe csillagvizsgáló műhelyébe, és egész éjjel kutatni fogja az ezernyi titkot sejtető planétákat. Ez a hirtelen elhatározás különös nyugalommal öntötte el egész lényét, és szótlanul, kicsit mosolyogva lépkedett szobája felé.

- Elmehettek. Most egyedül kívánok maradni - intett kezével a mögötte lépkedőknek.

- Ha szabad figyelmeztetnem felségedet... a generális úr...

- Várjon a magyar! Most fontosabb ügyeket kell elintézni. Sokkal lényegesebbeket... - És tőle szokatlan kedves mozdulattal meglegyintette komornyikjának arcát. Belépett termébe.

- Na látod, fiam... egy rúgás lent, egy simítás fent... - szólalt meg heherészve Lang. - Kiegyenlítődnek a dolgok... A lényeg csak az, hogy felénk is guruljon egy-két aranyforintocska!... Most pedig szaladsz Pálffy generális úrhoz, s megmondod neki... nos, például azt, hogy őfelsége jelenleg gyengélkedik, de ennek ellenére... esetleg az öreg Lang tudna egy-két szót mondani a generális úr érdekében őfelségének, hogy mielőbb sor kerülhessen az audienciára... No, ugye persze ez nem könnyű dolog, magyarázd meg ügyesen a generálisnak. Csupán csak egy-két aranyforintocska az egész... Nem sok... mondjuk, öt darabocska... Így hamar nyélbe ütjük az egészet - csücsörítette össze fonnyadt szája szélét Lang, és kissé félre hajtott fejével ártatlanul pislogott Machowszkyra. - Na, mit bámulsz? Lódulj! S egyetlen óra múltával itt légy az aranyakkal!

Machowszky sántikálva tűnt el a tekervényes folyosók mélyén. Éjfél felé bandukolt az idő, amikor őfelsége, megunva a planéták bámuldozását, álmosan pislogatva hálótermébe tért. Lang már ott szorgoskodott. Az aranykancsóba vizet készített, majd a kristályserlegbe bort töltött.

- Vetkeztess! - parancsolt Langra, és hangosan, hosszan ásított. - Hol van Marion és Thrudacias?

- Felséged ágya mellett, az üveges szekrénykében.

- Megmosdattátok őket?

- Fertály óráig dörzsölgettük, felséged parancsára... - hunyorgott laposakat Lang, és topogott a császár körül. Érezte, hogy itt a pillanat, ha ma még öt aranyat akar keresni. - Nem szeretném zaklatni felségedet, de igen rossz híreket hallottam a magyar ügyek felől... Pálffy generális úr kapitányával beszélgettem az előbb, mondott egyet s mást... Nemhiába sietett ide lóhalálában a generális!

Rudolf teljesen elernyedve hagyta, hogy Lang levetkőztesse, ráhúzza a hosszú, hernyóselyem hálóinget. Egy szót sem szólt. Figyelt, hallgatott. Pedig hirtelen nagyon kíváncsi lett volna, hogy mit is akarhat az a nyakas magyar ilyen későn, s egyáltalán: hogyan mer azonnali audienciát kérni?!

- Rettentő dolgok történtek ott, felséges uram! Szörnyűséges dolgok! - topogott tovább Lang.

Rudolf továbbra is hallgatott. Ismerte komornyikját már annyira, hogy nemhiába töri magát most ennyire, és jólesett bosszantania hallgatásával ezt a pénzéhes, mohó, kapzsi embert, akihez már élete végéig oda lesz láncolva, mert mégiscsak egyedül ez az ember bírja elviselni különös és borzalmas szeszélyeit. Lang viszont finom ösztönével azonnal kiérezte a császár hallgatásából a szenvedélyes, szomjas kíváncsiságot, s tudta, hogy nyert ügye van... Máris zsebében érezte az öt aranyat, és hallotta utolérhetetlenül finom csengésüket.

A palotában végre minden elcsöndesedett. Kint föltámadt a szél, és a ciprusok suhogva hajlongtak. Néha-néha az örök elnyújtott kiáltása elvegyült a szél zúgásával.

Rudolf hirtelen fölkönyökölt az ágyban. Az ablak előtt álló és egész éjjel égő vastag viaszgyertyák lángja remegve lobogott a behúzódó léghuzattól. Ijesztő, furcsa árnyékokat vetettek a falakra, és reszketve, imbolyogva libegtek a mennyezeten.

A császár félni kezdett. Homlokát ellepte a hideg verejték, szíve hevesen dobogott. Lüktetését az agyában érezte. Fogai összekoccantak. Ismerte ezeket a kínos félelemérzéseket, amikor úgy összeszorul a torka, hogy képtelen egy hangot is kiadni, végtagjai kihűlnek, merevek lesznek, és egész testében reszketni kezd.

Mintha a falra vetett árnyak egyre közelednének! Kinyújtogatják feléje remegő szörnykarjaikat, száz és száz fekete ujjal nyúlnak feléje, és úgy érzi, hogy zöld szemű rémek ülnek az ágyára, és szörnyű, öreges szájukkal félelmesen vigyorognak az arcába...

Csuromvizes testtel, reszketve feküdt. Végre úgy érezte, hogy dolgát kell végeznie, s ez az egyetlen ösztönös és természetes inger visszarántotta a valóságba. Karjával kinyúlt az asztalka felé, és megrázta a csengőt. Hosszan, sokáig csilingelt. Közben ivott egy korty bort. Lomposan, álmos szemmel az ágyához csoszogott Lang.

- Mit parancsol felséged?... Csak nincs rosszul? - kérdezte őszinte ijedséggel a komornyik.

- Hozd a vizelőedényt! - Majd dolgavégezetten az ágya szélére ült. - Öltöztess! Hívasd Pálffy! Most jöjjön, kéretem!

Lang kiszólt a benyílóba Machowszkynak, menjen tüstént a generális úráért. „No ugye! - gondolta közben magában. - Tudtam én, hogy nem bír nyugodni. Úgy fél a magyaroktól, mint a tűztől!... Jaj! De álmos vagyok - nyelte el a görcsös ásítást -, de megérte! Jehovára mondom, megérte! Öt arany... nem kis összeg! Mit bánom én, hogy a bolondok mit forralnak...” És ferde szájával vigyorgott bele őfelsége bársonykabátjába, amelyet kezében tartva éppen keféltetett.

- Na, mi van? Megnémultál? - hangzott a tükör felől őfelsége hangja, és hátrafordult. - Máskor örökké fecsegsz... Érdekes!

- Felséged engedelmeivel, kissé álmos vagyok - pillogott lustán Lang.

- Szemtelen vagy és lusta! Még hogy álmos! Mitől lehetsz te álmos? Egész nap munka nélkül ténferegsz... és álmos vagy! - dörögött Rudolf, és a malomkerékgallérján igazított valamit. - Bezzeg nekem még éjjel is dolgoznom kell - folytatta panaszosan -, nagy a birodalom, és éberen kell örködnöm alattvalóimon!

Beleült a bársonyszékbe, fekete harisnyás lábát keresztbe rakta, kezét hanyagul a szék karfájára helyezte.

- Nos, jöhet a generális! - mondta nem kis gúnnyal.

- De felséged itt... ebben a teremben fogadja a generálist? - kapta fel fejét Lang.

- Miért ne? Most, itt, ebben a teremben akarjuk fogadni őkegyelmét!

Szétnyílt a selyemkárpit, és belépett Pálffy Miklós.

- Nocsak, nocsak, Isten hozta kedves generálisunkat - intett biztatóan a szép szál, daliás férfi felé Rudolf. - Hallottunk már egyet s mást. Csak nincs valami baj?

- Felséged bocsánatát kérem, hogy sürgősre kértem a mai kihallgatást, de halaszthatatlan ügyeket kell felséged színe elé tárnom!

- Hallgatjuk, generális... - emelkedett, majd zuhant ernyedten vissza a szék karfájára a császári kéz.

- A tegnapi napon értésünkre jutott, hogy a Buda várában tartózkodó janicsárok föllázadtak, majd felgyújtogatva a vár egynémely részét, és nem törődve Allah tiltó szavával, részegre itták magukat. Rabolják, fosztogatják a várost. Ölnek, gyilkolnak!

- No és mindez miért? - szólalt meg szenvtelen hangon Rudolf.

- Régóta nem kapják meg zsoldjukat a törökök sem... - akarta elharapni az utolsó szót a generális úr, de hogy már kicsúszott a száján, elvörösödött a feje búbjáig.

- Sem? - nézett rá őfelsége gúnyosan, és jobb szemöldöke fölfutott homloka közepére.

- Felséged engedelmével megismétlem, amit mondtam: *sem*! És a mai sürgős jövetelem lényeges pontja is tulajdonképpen e miatt a „sem” miatt történik.

- Folytassa! - hunyta le szemét félig Rudolf, és leeresztett szemhéja alól éberen figyelt minden szóra.

- Hadat kellene üzeni tüstént a töröknek, felséges uram! Itt az idő, hogy országunk, felséged országa megmenekedjék az utolsó percben a pogánytól!

- Nem mond újat, generális - legyintett a császár.

Pálffy pontosan tudta, hogy a fiscus üres, és hogy a császár a még meglévő kevéske kincsből is csak saját élvezetére költ. Tudta, hogy a töröknek már a tavalyi adót sem küldte meg őfelsége.

A császár hallgatott, Pálffy folytatta:

- Végváraink vitézei esztendőök óta nem kapják meg zsoldjukat, de kitartóan küzdenek...

- Szép, szép... nagyon szép, generális - bólogatott a császár.

- De hogy még meddig bírjuk pénz nélkül, nem tudom, felség! - nézett Pálffy mereven a császár arcába. - A falvakban éheznek... fagyókereket rágnak... több helyen fölütötte fejét a pestis... Már a nép is fosztogat: magyart, törököt egyaránt... Egymást marják, mint éhes, veszett ebek... Felséges uram, pénz kellene! Pénz! - suttogta lázas hangon, és szinte szuggerálva nézett a császárra.

- S ugyan miből, generális uram?... A pénzt mi másképpen elgondolt, magasabb eszmék megvalósításához gyűjtögetjük... Szövetkezzünk az összes keresztény állammal a pogányok elleni végső leszámolásra. Várniuk kell még! Mindennek eljön a maga ideje, generális. Kegyelmetek mindig mindenből nagy dolgot kavarnak. Helyi lázadásokra, holmi apró-cseprő veszekedésekre nincs pénzünk. Intézzék el a dolgokat maguk közt... - mondta Rudolf, és, kezét szája elé tartva, ásított. - Kegyelmetek olyanok, mint a gyerekek: lényegtelen ügyek miatt marnak egymás húsába... A mi elgondolásunk szerint az egységes keresztény összefogás az egyetlen út, melynek erejével végleges ütést mérhetünk a pogányra - mosolygott fölényesen a császár. - A szentatyának épp e napokban küldtünk válaszlevelet ez ügyben. Nemsokára megérkezik Kelemen pápától az ígért harmincezer forint meg némi katonai segítség - hunyorgott Rudolf, és ujjaival idegesen kezdett dobolni a szék karfáján. - No és persze jó fiunk, Erdély fejedelme is segítségünkre van. Sigismundus Báthory... Nemrégén itt járt nálunk quasi oratori minőségben jó Carillo atya, Sigismundus gyóntatója. „Szövetkeznünk kellene őfelségével!” - árulta el nekünk egy magánbeszélgetésben a fejedelemnek ez óhaját Carillo.

No lám csak!... A jó fiú atyjához húz! Felséges kegyünket kitártuk Erdély felé, generális uram! Már régebben... s érleljük a belevetett magokat! Ezt kontesztálja Stephanus Bocskai főkapitányi kinevezése is!

Rudolf, láthatóan kifáradva a hosszú beszédől, egy-két percre elhallgatott. Kényes kezébe vette a boroskelyhet, és hosszan ivott. Közben másik kezével intett Pálffynak, hogy beszéljen.

- Felséges uram! A magyar rendek nem helyeslik, hogy Báthory Zsigmond fejedelem lóvá tette rokonát, Boldizsár urat, kinek nemrégén átadta hatalmát, mondván, hogy ő már beleunt a politikába, nem kíván több plánumot kovácsolni, s aztán alig telt el egy-két hét, ismét visszavette Boldizsártól a fejedelemséget az ő háta megett!... Az új országgyűlés kimondta a török frigy fölbontását, melyet ugyan több úr ellenzett, de azzal mit sem törődött a fejedelem, sőt olyan vérengzést rendezett, amilyen borzalmasat Erdély még soha nem látott!

- No és... talán nem érdemelték meg a díszmadarak, akik a fejedelem háta mögött akartak szövetkezni a törökkel, a mi bőrünkre?... - nyílt kerekre Rudolf szeme. - Mi is azt tettük volna! Az áruló pallost érdemel! - csattant föl élesen a császár hangja.

- Felségednek tudnia kell azonban, hogy a megtörténtek komoly következményeket vonnak maguk után... A török fölöttébb kényes! Nem szeretik Isztambulban a magyar mártírokat... Megütköztek Erdély hirtelen pálfordulásán... Készül a pogány felséged ellen és ellenünk, a százfelől meggyötört, agyonsanyargatott országunk ellen! - szakadt föl mind hangosabban egy elkeseredés kiáltása a generálisból. Hirtelen elhallgatott, mert egy pillanatra elfelejtette, hogy saját királya előtt áll.

- Ne izgassa föl magát, generális! A dolgok a legjobb úton haladnak. Várjuk Sigismundus Báthoryt, hogy szövetségünket az ő óhaja szerint is mielőbb megköthessük... S jönni fog Báthory, meglátja, Pálffy! Erdély újabb erős láncszem lesz a keresztény szövetségesek gyűrűjében.

- Még egy kérdést engedjen, felséged: mit mondjak otthon a rendeknek s azoknak, akik várják rég nem látott zsoldjukat, s követelik már egy új országgyűlés meghirdetését?

- Meglesz!... Minden meglesz, generális! Minden segítséget megkapnak. Az országgyűlést Pozsonyban fogjuk összehívni, Mátyás főherceg úr vezetésével, február havában. - És vékony ujjaival lassan, fáradtan végigszántott gyűrött arcán. - A kihallgatást befejeztük, generális. A távozásra megadom az engedélyt...

Mikor Pálffy Miklós elhagyta a termet, a császár, tökéletesen kimerülve, székében elnyúlva hirtelen mély álomba zuhant. Lang és Machowszky húzkodták le róla a fekete bársonyruhát, és fektették ágyba Magyarország magatehetetlen királyát.

12

Az ősz a legszebb színeit szórta a mezőkre, cserjékre, fák lombozatára. Sötét aranyban, bíborban, barnában fürdött a táj körös-körül.

Mégis volt valami ebben a színpompában, valami különösen gyászos. A mocsarak szélére húzódó vagy hatalmas faodvak üregében lakást talált otthonról elűzöttek zord arccal, félelemtől reszketve gyűjtögették az elszáradt ágakat az elkövetkező télre. Fölpuffadt hasú gyerkcöcök ültek naphosszat a bokrok alá rejtve. Kiéhezett, sovány arcukban lázas, nagy szemek égtek. Játsszani nem volt kedvük. Enni sem. Nem is volt mit. A lehántott és megőrölt

fagyókérből sült valami ízetlenné, utálatossá vált már. A nagyobb folyók medre iszapossá sekélyesedett, a zavaros víztől ragályos nyavalyát kapott a rongyos, csontig soványodott nép.

Az álló tavak szélére alig mertek kimenni friss halért, vad szárnyasért: hol a német zsoldosok vették üldözőbe őket, hol a lépten-nyomon előbukkanó törökök. Erejük már nem volt ahhoz, hogy valamelyik fajtát is lebunkózzák, és holttestét a mocsárba dobják. Így hát csak vártak valamire, maguk sem tudták, mire. Különös módon csak az öregebbje hitt még valami csodában. Esténként az eljövendő szabadság fényéről beszéltek a fiataloknak.

Egy ilyen őszi napon pillantotta meg Szinán nagyvezír a messze csillogó Dráva folyót. Mintha keskeny ezüstszalag volna! - gondolta, és kényelmesen eleresztette magát ringó járású tevéjének két púpjá közt.

Ferde vágású, hosszúkás, keskeny szemét körbehordozta a tájon. És, ahogyan fejét elfordította, látni lehetett hatalmas, horgas orrát, amely nem is madárcsőrhez, hanem inkább madárkaromhoz volt hasonlatos. Az orr vége majdhogynem érintette a hosszú és keskeny száját, s a pofacsontok élesen metszett sziklaként ugrottak elő a kerek, magas turbán alól.

Hát mégis elértem régi vágyam! - gondolta a pasa. - Murád nem bízott bennem eddig. Nem ismerte el hadvezéri tehetségemet... De végül is Allah igen jól fordította szekerem rúdját: az örült Hasszán beleharapott a fűbe: volt, nincs...

A tevék lomhán baktattak. Egy-egy elnyújtott kiáltás hallatszott nagyon messziről; a szolgák ütlegelték az ágyúkat húzó bivalyokat.

- Allah bocsássa meg vétkemet, legkegyelmesebb pasa, hogy alázatos szolgád megzavarja mély és szent gondolataidat: fontos jelentenivalóm lenne! - robbant hirtelen egy szpáhi habos, verejtékes pofájú lovával a pasa elé.

- Miért zavarasz, piszkos férge Allah poklának?! - förmedt rá Szinán. - Mi az? Ki kergetett, hogy lovad majd fölfordul?!

- Legkegyelmesebb pasa! Két topcsi, három dázdár és Ali szubasi hasfájdalomtól a földön hemperegnek, jajgatnak, folytonos hasmenés gyötri őket... A katonák nem akarnak továbbmenni, félnek, hogy megkapják a betegséget!

- Menj az orvosért! Azonnal vizsgálják meg a katonákat! Tüstént kéretem Szali és Omán alajbégeket! Megállást parancsolni! - kiabált rekedt hangon a pasa.

A hosszú, talán százezret is számláló, különös kígyóra emlékeztető csapat lassan megállt.

- Orvos! Jelentést! - parancsolt Szinán az eddig már odaérkezett doktornak.

- Dicső nagyuram! Allah növessze...

- Hagyd a hosszú szólamokat! Csak a lényegét, doktor!

- Nagyuram! A katonák közt kiütött a Dysenteria Pannonica.

- Allah rúgja össze a rusnya pofátokat! - üvöltötte magánkívül Szinán. - Ki merészelt pocsolnyából vizet inni?! - ordította. - Hány beteg van?

- Tizenhét... végtelen jóságú pasa...

- Mind a tizenhetet megölni! Azonnal! Megtiltom, hogy az orvos engedelmével bárki is egyék, igyék valamit!... Mindenkit megöletek, aki beteg lesz! Úgy vigyázzatok!

Tevéjét lassan fölállítva, elindult. A késő délután álmosító csendje, a bogárhad miriádjának halk zümmögése édes álomba ringatta a török hadvezérek közt is a legvakmerőbbet, a legkegyetlenebbet.

Mire kigyulladtak a csillagok az égen, az „ezüstszalag” folyóvá szélesedett, hatalmas, bő vizű folyam. „Dráva... Dráva...” suttogták egymás közt a pogányok, és vigyorogva, ujjal mutogattak előre.

Ezen a napon, amikor Szinán óriási seregével átkelt a Dráván, az országban összevonták a magyar és német csapatokat. Magyar részről Pálffy Miklós és Zrínyi György állította rendbe sorba hatalmas seregét. Csak akkor kezdett zúgolódni a hadinép, amikor híre jött, hogy Mátyás főherceg, Rudolf császár öccse - aki ekkor kapta kézbe az egész ország hadviselésének ügyét -, a császárhű Hardeck fővezérre bízta a vezetést. Hardeck Győr várának kapitánya volt.

- Hardeck... Hardeck... folyvást csak ezt halljuk, kapitány úr! - morogtak a vitézek a pápai várban is.

- Nem baj, fiúk! Az Úristen nem bottal ver! Hardeckkel! Én mondom! Biz megérdemli a sok cserfes szájú német, hogy Szinán kiszívja a vérüket! Csak az a baj, hogy a mi vérünket se kíméli a gaz pogány... Életemben most először nem vagyok bizonyos abban, hogy Győr várát sikerül megvédenünk - hajtotta le fejét Huszár kapitány.

A boltíves teremben mély csönd lett. A keserves, sovány magyar fejek mind lehorgadtak.

- Aztán ugyan miért e nagy circumdederunt? - szólalt meg valaki a terem sarkából. - Hisz nem hótt meg senki!

- Úgy bizony! Igazad vagy, fiam! - vetette föl fejét ismét a kapitány. - Nem temetünk, dehogyis temetünk! Inkább inni adjatok! - ismertek rá a kapitány régi, vidám hangjára.

Megtöltötték a kupákat, egymásra köszöntve és az elkövetkező harc győzelmére fenékgig üritették. Valaki előhívott egy rongyos cigány hegedűst, lantot is kerítettek, s alig telt el kis idő, feledték az előbbi borút. Csak a kapitány úr arcáról nem akart letűnni a szomorkás mosoly.

A hajnali táj ébredezni kezdett. Köd gomolygott a rétek fölött, s a felkelő nap sehogy sem bírta szétlökni fényes, piros arca elől a sűrű felhőket.

Ezer magyar vitéz és ugyanannyi német katona egyetlen vezényszóra ült lova nyergébe.

13

Az ablak tárva-nyitva. Az itáliai éjszaka csodálatosan mélykék egén ezernyi csillag sziporkázik. A kertekben karcsún felszökkenő ciprusok és pínéák széles lombjukat tárogatják. Egész Padova részeg az oleanderek illatától.

Kristóf az ablaknál álló asztal előtt ül, és könyveit, iratait rendezgeti. A forró szeptemberi estét kívülről vidám énekszó és lantpengetés veri föl. A fiatal férfi hátradől székében, és megdörzsöli fáradt szemét. Előtte vastag kéziratcsomó. Címlapján ékes gyöngyírással:

Theses ad juris materiam veritatibus. Patavii 1595.

A szobában rendetlen összevisszaságban hevernek az utazóládák. Kopognak.

- Signor Lackner, levelet kapott hazulról... - dugja be fejét Giulio Palmeri úr, és a levelet az asztalra teszi. - Ma délután érkezett. Fölhoztam volna már korábban, de nem tudtam, itthon tartózkodik-e... Olyan csendben van... Csak nincs valami baja, signor? - szól aggódó hangon a házigazda.

- Ó, nem!... Látja, rendezgetem dolgaimat... Holnap Bolognába utazom, majd később lemegyek, és kifizetem az adósságomat, uram. - És föláll székéről. - Egy kicsit megfájdult a fejem... Sokat dolgoztam az utóbbi hetekben. - Karját föltartva, hosszan, mélyet sóhajt.

- Ha nem venné tolakodásnak, signor, megkérdezhetem: hogyan sikerült a mai nap?

- Köszönöm, jól, uram. A vizsgálat és az avatás Alramer Joachim doktor elnöklete alatt folyt le.

- Ó, igen! Nagyon nagy műveltségű Alramer úr! Úgy tudom, bécsi származású! - kotyog tovább Palmeri.

- Igen!

- Tudja, signor, én a deák uraktól tudom a belső titkokat. Sokszor nem a tehetség számít, hanem a pénz, a pozíció - bólogat az öreg házigazda. - Néhány esztendővel ezelőtt lakott nálam egy ugyancsak magyar deák úr. Szegény, aztán beteg lett... Itt halt meg ebben a szobában, én temettettem el, szülei nem voltak, valami törökök megölték őket... Micsoda egy ország lehet az a Magyarország?! - szökik magasra a hangja az öregnek.

- Hát igen, Palmeri úr! Itáliában mindig kéken ragyog az ég, aranyat ont a nap, a nép vidám, gondtalan, él egyik napról a másikra. Énekel és szeret. Az itt élő nagyok pedig csodálatos dolgokat alkotnak: szobrokat, festményeket, palotákat, templomokat... Kegyelmetek könnyedén, játékosan élnek, amíg mi nehezen, verejtékezve küszködünk a mindennapi kenyérért, az emberi jogokért, a szabadságért... De nemsokára éjfél lesz, Signor Palmeri, s nekem még sok a dolgom.

- Hozzak egy kis vacsorát?... Halat, olajbogyót... meg egy kis bort, a jobbikból a búcúnkra, signor - hunyorít ravaszul az öreg, és behúzza maga után az ajtót.

Lackner végre föltépi a levelet:

...Nagy szomorúsággal írom, fiam, hogy Miklós barátod Győr ostrománál fogságba esett. Eddig talán már a Jedikulában sínylődik! Igen megsirattuk, hiszen a legjobb barátod volt... Május havának, harmincadik napján pedig meghalt Balassi kapitány úr. Esztergom ostrománál kapott sebet... Apád sincs jól, mindig csak fáradtságról panaszkodik. Szívem összeszorul, ha látom: nehezen kapkodja a levegőt... Úgy rohan az idő, Stofl! Vajon látunk-e még, édes fiam? Üres a ház nélküled, és csendesen, nagyon csendesen múlnak a napok, esztendők. Várjuk leveledet: sikerült-e a jurátust címet megszerezned?...

Aztán még egy-két mondat az otthoniakról; kikenél szaporodott a család, vagy ki írta meg a testamentumát, és hogy elhalt a jó öreg Töltsi polgármester úr is...

Kristóf sokáig tartja kezében a levelet. Hirtelen vágy fogja el, hogy lássa szeretteit, és könny szökik szemébe Miklós barátja miatt.

Éhsége elmúlt, nem nyúl a közben asztalra készített ételhez. Csak az ónkupából kortyol keveset. Ismét könyveit kezdi rendezgetni. Kedves íróinak munkáit: Ciro Spontone, Federico Bonaventura, Girolamo Frachetta és Pietro Andrea Canoniero könyveit különös gonddal csomagolja egybe.

A hajnal még ébren találja, amikor gyorsan szántja a sorokat: *...október havában már Bolognából küldök üzenetet, a következő esztendő elején Sienában tartózkodom majd. Még sok a tennivalóm, de sietek haza, kedves Mama, hogy mielőbb láthassuk egymást...*

A papír legaljára odakanyarintja: *doktor Lackner Kristóf.*

Zárójelbe azonban Stoflt ír; összehajtogatja, és zöld színű pecséttel lezárja. Rányomja finoman metszett gyűrűjét.

14

Rudolf türelmesen várta, hogy Carillo jezsuita szerzetes, Erdély fejedelmének, Báthory Zsigmondnak gyóntatója megpuhítsa számára a talajt. A földbe hintett magok megeredtek, szába szökkent a régi óhaj: Sigismundus jó fiúként Rudolffhoz fordult, hogy szövetséget kössön a császárral a török ellen.

Rudolf tudta, hogy egy csapásra két legyet fogott: Erdély hatalmas és erős katonaságát és az ott a fejedelemnek egy örült pillanatában kivégeztetett gazdag törökpárti urak kincseit.

A hű Carillo jelentése szerint Sigismundus csupán ezüstneműből huszonöt szekérre valót szállíttatott Kolozsvárra. „Most már van pénz a háborúra!” - kiabálta önfeledten a vérengző fejedelem a kétszázhusz mázsányi kincs láttán. - Így szólt a titkos jelentés.

A császár kajánul mosolygott, és idegesen tördelte kezét. Számolt. „Mennyi juthatna ebből a kincsből a Hradzsín kamrájába? Csak hagynának időt! Alig láthatom már kedvenc szobraimat, festményeimet... S hogy Győr vára elesett, állandóan zaklat őszentsége is. Most éppen Conti herceget küldte a nyakamra!” „A magyar nép harcias, és hozzá van szokva, hogy vitéz fejedelmek kormányozzák!” - fedtte meg Őszentsége a királyt. „Hallatlan! Még csak az hiányozna, hogy kiadjam kezemből a gyeplőt! De ez a buta Hardeck... Megfut, mint egy háromesztendő kölyök, akit kergetnek... Hallatlan hitványság! Ki fogom végeztetni! Ilyen hülyékre nincs szükségem! Hanem... kit tehetnék a helyébe azokhoz a barbárokhoz?... Hm... hm... megvan! Mansfeld gróf!”

Mansfeld és Pálffy valóban eredményesen hadakoztak a mind szélesebben terjeszkedő török hadak ellen. Esztergom ostrománál azonban Mansfeld megkapta a „morbus Hungaricus”-t, a magyar kórságot, és meghalt.

Rudolf akkor a felső-magyarországi sereg fővezérének öccsét, Miksa főherceget nevezte ki. „Buta, tehetségtelen, gyenge kezű. Jó lenne mielőbb megszabadulni tőle... Előbb-utóbb úgyis az életemre törne...” - gondolta a beteg agyú császár.

15

Az 1596-os esztendőben újra fordult a szerencse kereke, de nem előre, hanem hátra.

Híre jött Murád halálának, s hogy helyére fia, III. Mohamed ült a díszes trónra.

Az országban összedugták fejüket az urak, s az udvarban is fölszisszent a sok léhűtő Rudolf körül, mivel a titkos jelentések szerint Mohamed maga készült óriási hadával megfenyíteni Erdély fejedelmét azért a megbocsáthatatlan tettért, amit a hatalmas oszmán birodalommal szemben elkövetett.

A szultán Eger megvétele tüzte ki célul.

Mivel a vár őrizetét ez időben főként idegen zsoldosokra bízta, akik inkább bőrüket féltették, semhogy életüket áldozták volna föl, ezért a várat a török könnyűszerrel, csellel bevette. Ám e napon ért éppen Mezőkeresztesre az összevont had: Miksa főherceg és Báthory Zsigmond hatvanezer főt számláló csapata. Harmadnap reggelén megérkezett a csata színhelyére Mohamed is. A török intézkedések oly hiányosak voltak, hogy maga Mohamed is egy időre életveszélybe került. Végül meghátrált.

Miksa főherceg gyermeket mosollyal veregette össze tenyerét a megfutamodók láttán. Pálffy generális ajánlása az volt: döntő csatát kell vívni. A török kiismerhetetlen. Sokszor csak színleli a visszavonulást. Így is történt. Amikor másnap a török megkezdte a támadást, a királyi és császári hadsereg veszett kutyaként mart bele a sok állattól, embertől nehezen mozgó török had derekába. Futott a sok topcsi, szola, s menekültek a leghíresebb bégek, ki amerre látott. Széles, vad nevetésre torzult a katonák szája. Fölforgatták a hirtelen otthagyt török sátrakat. Törve-zúzva, üvöltve, egymást tiporva, levetkőzve minden emberséget, az állati ösztönök kerítették hatalmukba az örömmámorban úszó győző sereget... Ám Mohamednek volt ideje arra, hogy szerteküldje vágató szpáhiit, akik a szélrőzsa minden irányában pillanatok alatt szétszéledtek, hogy visszacsalogassák az óriási tömegű török sereget.

A visszaszivárgott sereg csöndben, lopakodva, gyilkos gyűrűként vette körül a kelepcebe került királyi és császári hadsereget, mely még mindig nem tudott mámorából ocsúdni. A hurok egyre szorult, a törökök gyilkos indulattal kaszaboltak, mígnem annyi vér folyt, hogy a föld már alig bírta magába szívni.

Nagy-Szabó Ferenc krónikája szerint: „A csatatéren még tíz esztendő múlva is ugyan fejjeredett az embercsont és a sok sisak és fegyverderék.”

A ravasz szultán három nap múlva megfordult, és meg sem állt Isztambulig. Jól tudta, hogy ha a királyi és császári hadak élén megfelelő hadvezér állt volna, az ő lelke is megtért volna Allah Paradicsomába.

16

- Trá-trá-trá-ti-ti-trá! - jelezte az estét a tűzjelző torony kürtöse.

A Rathaus ablakaiból még mindig világosság szűrődött ki. Pedig már kora délután óta tanácskoztak az urak, polgárok. Ma volt díszes fogadtatása Lackner Kristófnak, a „doctor utriusque iuris”-nak.

A bővérű, maradi szellemű, csak jókat enni-inni kívánó, öregedő városatyák ugyancsak nem jó szemmel nézegették a zöld posztóval leterített asztalnál ülő fiatalembert. Csak tisztességből emelgették az ónkupákat az ifjú jogtudor egészségére. Ki tudja, mit akar majd itt ez az Itália országát megjárt fickó? „Ni, máris hogy megértik egymást Georgius Frankovichcsal... Hiába, a felcserek, füvesek, tudósok mind bogarasak!” - vigyorgott egymás közt Thanisch Márton városbíró és Hornick Boldizsár kamarás úr.

- Mindig csak a magyarokról esik a szóbeszéd! - morgott ritkás bajusza alól szomszédja felé a városbíró. - Igaza vanon a császár öfelségének, amikor azt mondja: izgága népség... Soha nem jó, ami van, mindig az kell, ami nincs!

- Már így igaz, Herr Thanisch! Szeretnek lázadozni! Magunk közt legyen mondva - hajolt szomszédja füléhez a kamarás úr -, én bizony félek ettől a Lacknertől... Meglátja, egy-két esztendő, s még fejünkre nő ez a tejfölösszájú!... No, meg ez az ideszaladt felcser is, mit

akar?... Úgy hírlík, nemrégén fejezte be magyar nyelven írt könyvét az orvosi tudományokról. Mintha bizony magyarul jobban lehetne gyógyítani, mint latinul! Phú!

- Bezzeg mikor mi fiatalok voltunk! Azt tettük s úgy, ahogyan azt az öregek akarták! Akkor még volt tisztelet, megbecsülés... Ezek a mai fiatalok közénk fúrják magukat, pöffeszkednek, s mind azt hiszi, más nem tud semmit, csak ő!... Amit mi tettünk a városért, az semmi nem volt?!... A mi családjunkban soha nem volt divatos a magyar szó... de ezután sem lesz! - fejezte be mondókáját félhangosan, vörös arccal a kamarás úr, és kemény mozdulattal az asztalra csapta félig borral telt ónkupáját. Mindenki odanézett. Fölállt.

- Sehr geehrte Herrenschaften!... Mélyen tisztelt uraságok! Nagyon levegőtlen már a Rathstube! - És mély nadrágzséből előkotorászta hagyma alakú óráját. Rövidlátó szeméhez emelte. Rosszallólag megcsóválta kopaszodó kuglifejét, és azt tanácsolta, fejezzék be a gyűlést, mert későre jár az idő.

- Ja, ja richtig - mondogatták a többiek is, és mozgolódni kezdtek.

- Na, Stofl - fordult Pucher polgármester úr a fiatalemberhez -, mihez kezdesz legelőször?

- Sok a tervem, polgármester uram! Írni szeretnék, és közben megismerkedni ezzel a várossal, amelyet annyira szeretek.

- Nos, Herr Thanisch, hallja, mit mond ez a kölyök? - bökött a beszélgetők felé a kamarás úr. - Körül akar nézni a városban... Nem adná kölcsön neki a lesántult lovát? Nem kellene annyit gyalogolnia a doktor úrnak! - motyogott gúnyosan a bajusza alatt a két polgár, s amíg lefelé botorkáltak a kopott lépcsőkön, süvegüket fülük húzták, mert kint végigsöpört a hideg szél.

- Úgy látszik, az idén korán köszönt ránk az ősz... brrrr! Nézze csak, kirurgus uram, micsoda felhők tornyosodnak fölöttünk! - szólt Kristóf a mellette lépegető középkorú férfihoz, és fölhajtotta köpenye gallérját. - Igen örülök, hogy kegyelmed az első, aki magyar nyelvű descriptiót készített az orvosi tudományokról... Erre még büszke lesz egyszer Sopron, Frankovich uram!

- Lackner úr, nem azért tettem, hogy jó polgáraink dicséretét vagy akár jóakarátját kiérde-meljem. Nem! Sőt, úgy érzem, jelen pillanatban vörösre harapdálják a kezüket a bosszúságtól: hogy mer egy kis soproni felcser magyar nyelvű orvosi könyvet írni? Szinte hallom a vérmes városatyák prüszkölését! Mert különös város ez, higgye el, Lackner úr. Furcsa polgárok lakják. Mintha kettős életet élnének: néha császárpártiak, máskor magyar érzelműek.

- Örök metamorfózis minden, kirurgus uram. Gondolom, ezt kegyelmed is így képze-li, látva az emberi test nedveinek, sejtjeinek mozgását, szaporodását, csökkenését. A születés és halál gondolata sem idegen kegyelmedtől.

- Így van, Lackner úr... Nemcsak a matéria változik, hanem a szellem is. Az eszmék, amik örök mozgatói az emberiségnek.

- Én, Frankovich uram, hiszek abban, hogy az emberek talán hosszú évszázadok pusztításai, rombolásai és gyűlölködései után megtalálják majd a „bölcsek követ”, amelyet már nap-jainkban is annyira keresnek: annak a gondolatnak a fölismerését, hogy az ember egymagában semmit sem érhet el... Csak embertársaival való szoros együttműködésben, csak közös akarattal, összefogásban, együttérzéssel, egymás megbecsülésével és kölcsönös szeretetével... Mindezt elképzelni nem könnyű, és valóra váltani még nehezebb... Úgy érzem, sajnos, ettől még nagyon messze vagyunk. Hiszen a népek gondolkodása, vallása, szokásai és számos egyéb, bensőnkől fakadó tényező válaszfalat állít ember és embertársa közé, és úgy

gondolom, hogy bizony hosszadalmas szenvedésekkel, nélkülözésekkel és pusztulásokkal kell számolnia az emberiségnek, míg ezeket a válaszfalakat le tudja bontani... Sok idő választ el ettől, sok nehézség és fáradtság, munka áll előttünk; de azt hiszem, csak ebben az irányban haladhatunk. Őszinte békeszeretettel. És tudom azt, hogy mi is, a mi rövidre szabott, csöppnyi életünk munkájával hozzájárulhatunk ennek a messziről felénk világító boldogabb emberi életnek a valóra váltásához.

- Kegyelmed kiváló szónok. Lackner úr! Szívből örülök, hogy megismerhettem, és nagyon remélem, még sokkal többet fog Sopronért tenni, mint én a kis könyvecskémmel!

17

A késő délutáni nap bekúszott az udvarok öblös árkádjai alá, hol álmos macskák nyalogatták mancsukat, s a házörző ebek lustán pihentették fejüket mellső lábaikon, és mindig csak egyik szemükkel pislogtak a ház előtt elmenőre.

Az udvarokon nyikorgott a láncos kút. Estebédhez, mosakodáshoz húzták a vizet a cselédek.

Lackner átsétált a tűzjelző torony széles átjárója alatt, s a Sankt Michaelsgasse felé vette útját. A temetőbe igyekezett.

- Guten Abend, Herr Lackner! - emelgették kalapjukat a polgárok. - Wohin gehen sie? Jó estét, Lackner úr! Merre tart?

- Herr Petz... A temetőbe megyek, tudja, a papához...

Hosszan bámultak Lackner után. Az asszonyok összedugták a fejüket, suttogtak a „szép doktor”-ról, aki mindig egyedül rója az utcákat, néha-néha megáll, papírokat húzogató elő a zsebéből, jegyez valamit, vagy rajzol: egy-két vonallal várfalat, új bástyatornyokat tervez. Így megy ez már tavaly óta, amióta visszatért Itáliából az ötvösmester fia.

Arca megnyúlt, kicsit sápadt, mint a spanyol módiban lefestett uraké. S a fáma úgy szól: nemsokára beköti fejét özvegy Tölts Jánosnéak.

- Jessas Mária! - sopánkodnak a tisztos polgárasszonyok a hír hallatára. - Hiszen Ursula asszony harminc esztendővel korosabb! Miféle kötelék, különös vonzalom lehet a két ember között? - kérdezik egymástól, és találgatnak. A legtöbben szidják a „vénasszonyt”, aki nem szégyenkezik magához kötni egy huszonhét esztendőes férfit! Titokban babonáságról, boszorkányságról fecsegnek. Van, aki a rossz hírű, elvetemedett, istentelen Báthory Erzsébettel hasonlítja, a vitézlő híres „fekete bég” asszonyával, „mert ez is csak *olyan* lehet... boszorkányos csellel ragadja magához Lacknert”. Pedig lenne minden házban eladó menyasszony, nem is egy, ki szívesen venné, ha bekötné fejét a „szép doktor”. De hát ki lát az emberek szíve mélyéig?

Amire a temetőkapuhoz ért, már csak a hegyek süvegét sütötte a nap. Körös-körül mélységes csend. Sokáig álldogált apja sírja előtt.

Tavaly tél elején halt meg az ötvösmester úr. Gergely, a jó barát, a „magyar felcser” fogta le Ádám uram megtört fényű szemét. Azóta csend van otthon. Az öreg Henrik kalapálgat néha a gazda nélkül maradt műhelyben. Anna asszony szótlanná, keserűvé vált, mint a két férjet temető özvegyek. Hosszú órákon át csak a bibliát forgatja száraz ujjaival. Sóhajtozik, mint aki nem kíván élni már.

Kristóf fölveti fejét. Az alkonyi fényben egy asszonyi alakot pillant meg. Sötét violaszín ruháján rőten omlik szét a késő délután aranya. Fején halvány színű kendő. Virágot helyez az előtte álló sírra.

A férfi mozdulatlanul nézi. Egy pillanat csak: az asszony, mintha megérezné a pillantást, hátrafordul.

- Orsolya! Kegyelmed itt?! - szólal meg Lackner, és az asszony felé indul.

- Minden szombaton kijövök Jánosomhoz... - hajtja le fejét az özvegy, és alig látni halvány pirulását.

A színek lassan elvesztik fényüket, és szürkék, kékek, lilák úsznak az esti párában.

- Szeretem ezeket az alkonyi órákat, mint minden magányos ember... Talán megért, Kristóf... - S fölemelkednek az árnyékokot vető pillák.

Barna, meleg sugárözön önti el a fiatal férfi arcát.

Az idő lassan, tétován oson.

Lackner megfogja az asszony kezét.

- Orsolya... Sokat gondolkodok kegyedre, amióta fölolvasta nékem poémáit, amelyeket titokban írs néha...

- Nekem is... többször eszembe jutott kegyelmed, Kristóf... Érdekel az élete. Érzem, hogy repülni, szárnyalni szeretne, csak még gyengék a szárnyai... Az itteni emberek nem engedik kinőni!

- Különös, hogy ennyire megért, Orsolya! Mintha csak...

- Nos, fejezze be a mondatot, Kristóf! Ugye, azt akarta mondani: mintha csak a mamával beszélne - vált egy kicsit keserűvé az asszony hangja.

- Igen, valóban azt akartam mondani, pedig... mégsem úgy van. Nem. Nem is tudom, Orsolya... A tökéletes megértés nincsen korhoz, időhöz láncolva. Sokszor adódnak olyan pillanatok az életben, amikor megáll az idő, és minden valami végtelen semmiben úszik... Az ilyen találkozások után *csak* a matéria változik, az is szinte észrevétlenül...

Aznap este szerény kopogtatás után Lackner szobájába lépett két jó barátja: Szentbertalani Menyhért és az orvos, Szigethy Frankovich Gergely.

- Nem szeretnénk haragodat magunkra vonni, Kristóf, hogy esti magányodban zavarunk, de komoly dologról szeretnénk szót váltani veled - ült le Szentbertalani.

Az orvos állva maradt, és két kezét hátrátéve, összekulcsolta ujjait.

- Csak bátran, tanácsos uraimék, mert nyilván hivatalos ügyről van szó!

- Félig-meddig talán az is - ingatta bizonytalanul Szentbertalani a fejét. - Tudod, Stofl, hogy mi ketten igazán őszinte, jó barátok vagyunk. Egymás közt is sokat beszélgetünk rólad. A minap pedig arról esett a szóbeszéd, hogy ideje lenne megnősülnöd - kapta föl fejét hirtelen Szentbertalani, és egyenesen Lackner arcába nézett. - Bizony! Ma meg, hogy véletlenül megláttunk téged Töltsi János uram özvegyével a temetőben... hát arra gondoltunk, hogy...

- Hogy Orsolya asszony kezét kérjem, ugye?

- No nézd csak! Éppen ezt akartuk mondani!

- Végül is nem olyan nagy baj - szólalt meg Frankovich -, hogy Orsolya idősebb nálad... Okos, megértő, szerény, művelt asszonyság. Megértő társad lenne... no meg persze ki más lenne hozzá illő férfiú, ha nem te, ebben a városban!

Lackner lehajtott fejjel gondolkozott. Sokáig nem szólt.

- Meg aztán tekintélyes vagyont is hagyott az özvegyre a megboldogult - hunyorított Szentbertalani. - Vagyon dolgában te sem panaszkodhatsz, Kristóf... A két vagyon összegéből pedig sok mindent meg tudnál valósítani terveidből... Hm? - bámultak mindketten Lacknerre.

Lackner végre fölállt, és mosolyogva megszólalt:

- Bizony nincsen nálatok jobb orator, barátaim! Az okos szóra én is hallgatok, ha magam is belátom annak igazát. Töltné asszonyra én is gondoltam már, nemcsak most... Szavaitok mögött csupa igazság van, így hát megfogadom a tanácsot... De így döntöttem volna akkor is, ha ma este nem is jöttetek volna hozzám.

Csendes beszélgetés, borozgatás mellett gyors lábakon futott az idő. Késő éjszakáig volt együtt a három jó barát.

18

Kora reggel volt még. Egy rézlapot karcolt Lackner lent a régi műhelyben, amikor Henrik ijedten nyitotta rá az ajtót.

- Herr Lackner, a doktor nagybeteg! Alig él talán még egy-két órát. Most volt itt egy asszony a Sandgrubéről.

Lackner fölkapta a fejét.

- Frankovich úr?

- Ja, ja! Halálán van!

Lélekszakadva ért a Sandgrubéhoz, ahol az orvos háza állott. A kapuban kutya nyüsztett.

Frankovich arcán szürkéssárgán feszül a bőr. Két arccsontja alá mély árnyékot von a közelgő halál. Orra hegyesen ugrik előre. Éles, minden zajra, hangra érzékeny fülével meghallja kedves barátjának hangját.

- Stofl, jókor jöttél, barátom! Gyere csak... Ül le mellém, ismerkedj meg a halállal te is...

- De Gergely... talán nem is...

- De igen... Orvos vagyok... Ismerem a halál érkezését... Szép volt az életem, igyekeztem ember lenni... - vált mind halkabbá az orvos hangja.

- A rossz halál elpusztítja a jó élet értelmét, a jó halál azonban a rossz életet is fölmenti - suttogta halkan, fejét lehajtva Lackner, és már csak szinte magának folytatta:

- Egyedül az az ember hal meg biztonságban, aki Krisztus szeretetében hal meg...

Sápadtan, ijedten szökkent be a nap a szobába. Végigkúszott az asztalon, a furcsa alakú lombikokon, üvegcséken, ráült a halott férfi arcára, akinek megtört fényű szemén most húzta végig tenyerét a jó barát.

A városi tanácsos úr az asztalán halomba rakott instanciás leveleket bontogatta. Mindegyik levél ugyanazt az óhajt tartalmazza: legyen végre Sopronnak csupán egyetlen protestáns prédikátora! A háborús időkben, amikor egyik napról a másikra lehet csak tervezgetni e nyomorúságos földi létet, bizony jó lenne a lelki vigasz az embereknek, a szegényeknek meg az ispotályban sínylődőknek.

Dél felé járt, amikor lefelé ballagott a Kúria rozoga falépcsőin. Az utcára érve, fülig húzta vidraprémes süvegét. Sűrű, sötét szakállába egykettőre belekapaszkodtak a kavargó hópelyhek.

Hazaérve lerázta bundájáról, süvegéről a havat, és fölsietett a lépcsőn. Orsolya aggodalmas arccal fogadta.

- Nézd, Stofl! Püspöki pecsét van rajta! - mutatott az asztalon heverő levélre az asszony.

Kristóf egyetlen mozdulattal tépte föl. A szálkás betűk haragos ember írásáról árulkodtak: Lackner Kristóf városi tanácsos úr azonnal jelenjék meg Pethe Márton győri püspök úr rákosi kastélyában. Hogyan is merészelt januárius havában saját házában prédikálni az ott összehívott protestáns polgároknak?!

Lackner haragosan gyúrte össze a levelet. Mire az ebéd végére értek, megszólalt:

- Ursulám, készítsd ki a legmelegebb nadrágom, szőrmével bélelt köpenyem...

- Jaj, ebben a szörnyűséges időben...?!

Hárman szekereznek Bécs felé: Pucher János polgármester, Dobner Sebestyén nótárius és Lackner.

- Csak nem hagynak békében ezek a pápisták! - sóhajtozott a szekér mélyén a polgármester.

- De legalább télidőben ne zaklatnák az embert! - dörzsölgette fázós kezét a nótárius is, és ráfújt fagyos ujjaira. Lackner befészkelte magát szőrmés köpenyébe, és arra gondolt: akármi történjék is Viennában, majd megszelídülnek a Kamara urai attól a tizenhat akós vöröstől, ami itt kotyog mögöttük a másik szekéren. A gyomron és az erszényen keresztül sok minden görbét ki lehet egyenesíteni... különösen az udvarnál, akár Bécs legyen az, akár Prága... Igaz is, március havában Prágába kell majd utaznia a soproniak ügyes-bajos dolgait elvégezni.

Így történt, hogy Bécsből jó kedvvel tértek haza. Nemhiába gurítottak a Kamara pincéjébe a hordókat! Ha prédikátort nem is hozhattak a polgároknak, Lackner kijárta az udvarnál, hogy mivel az 1595-ös esztendőben a királyi biztosok megengedték a soproniaknak, hogy istentiszteletre a szomszédos falvakba járjanak, s mind ez ideig ez az engedély érvényben van, miért is ne lehetne tehát eztán is úgy cselekedni?

- Lehet, lehet - bólogattak a kemény galléros urak, s alig várták, hogy megkóstolhassák a zamatos kékfrankost.

Márciusban Lackner Prágába indult.

Sadeler letette az ecsetet az asztalra, hátrament a műhely sarkába. Összehunyorított szemmel nézte a képet, majd német nyelven megszólalt:

- Tanácsos úr, a kép elkészült... kérem, fáradjon ide mellém... Úgy. Tessék! - mutatott a kép felé Lacknernek.

- Jó... Nagyon jónak tartom, maestro! Nem is hiszem, hogy bármely piktor jobban megfesthette volna.

- Kegyelmed túloz, tanácsos úr... Köszönöm jóindulatát. Hanem most veszem észre, itt a gallérnál még igazítanom kell keveset - bökött a képre -, szíveskedjék egy kis időre még elfoglalni a helyét.

Miközben keze gyorsan mozgott a vászon felett, Lackner megszólalt:

- Úgy hallom, őfelsége gyengélkedik.

- Igen... az utolsó esztendőben igen gyakoriak a desperatiók; szorongások gyötrik a császárt... Ilyenkor mindenki fél őfelségétől, s igyekszünk kerülni őt, amennyire lehet.

Hosszú hallgatás után a festő újra megszólalt:

- Hallottam, kegyelmedet igen kedvelik itt az udvarnál, tanácsos úr. Dicsérik magas műveltségét, tudását, és hogy még őfelségénél is érdemeket szerzett kiváló tehetségével... Nemde két esztendővel ezelőtt kapta meg nemesi levelét a címerrel?

- Kiválóan emlékezik, maestro, hiszen bizonyára sok címert tervezett már azóta is...

- Már hogy ne emlékeznék! Ugyanis a címert, amelyet kegyelmed tervezett, én rajzoltam meg, különösen nagy kedvvel. Tudja, szeretem a magyarokat.

Lackner érdeklődve föl vonta szemöldökét, és kíváncsian nézett a festő arcába.

- Látom, kegyelmed csodálkozik.

- Valóban. Ugyanis nem értem e vonzalmat, hiszen kegyelmed Itália kék ege alatt barangolt esztendőig, majd itt, Prágában...

- Igen, de jól ismerem a históriát, sokat olvastam a magyarokról, tanácsos úr... Szívem szerint való nép!

- Kegyelmed igen lelkes ember, maestro... Egy baj van csupán, s ez igen nyomós: kevesen vagyunk, kicsi a konc, és nagy a falka, kik sovány húsunkon rágódnak - hajtotta le fejét Lackner, és alig észrevehetően sóhajtott.

- És Sopron milyen lelkületű város, tanácsos úr? - kérdezte a festő, majd ecsetjével a vásznon Lackner jobb kezében tartott könyvön javított.

- Különös város. Az emberek zárkóztak, bizalmatlanok. Érthető. Legnagyobb részben protestáns vallásúak vagyunk, s ezt nem jó szemmel nézik sem a szomszéd Viennában, sem pedig az ugyancsak szomszédos győri püspökségben... S még mindig nem ismerem eléggé derék polgárainkat. Mindenesetre úgy érzem, ha arról lenne szó, hogy bárki elől meg kellene védeni az országnak e legnyugatibb bástyáját, mi, soproniak, mindannyian kiállanánk a bástyafalakra...

A tavaszi nap csodás, friss fényfoltokat hintett a királyi kert pázsitjára: zöldek, sárgák, ezüstök vibráltak a fényben.

A kép elkészült doktor Lackner Kristóf városi tanácsos úrról.

A császár a számtalan apró papírdarabkára írt feljegyzéseit idegesen gyűrögette ujjai közt, és hirtelen mozdulattal lesöpörte asztaláról az egészet. Kerek, dülledt szeme kifelé bámult az íves ablakokon. Körmeit rácsálva, összehunyorított szemmel figyelt valamire vagy inkább valakire. Egy mozgó alakot pillantott meg a távolban imbolyogni a fák lombjai alatt.

- Hm, ki lehet vajon? Ismerős a kicsit bizonytalan járás, a hajlott hát - dünnyögte félhangosan.

Az imbolygó alak megállapodott. Lehajtott fejjel álldogált, mintha nézett volna valamit a földön. Jobb kezével lassan simogatta hegyesre vágott szakállát, láthatóan mélyen elmerült gondolataiban.

- Nocsak, hiszen ez Himmelreich, a magyar kamarai titkár! Milyen jó, hogy észrevettem! El is felejtettem volna azt a bizonyos huszonkettedik articulust, amire ma reggel figyelmeztetett... Lám, ez a Himmelreich becsületes alattvaló... Szívén viseli sorsomat, elképzeléseimet!

Derűs mosollyal visszaült hatalmas asztala elé. Megrázta az ezüstcsengőt.

- Lang, küldd be Himmelreich urat! A parkban sétál. Lódulj! - kiáltott komornyikjára a császár.

Nem telt el egy óra, elkészült a 22. törvénycikkely:

...minthogy pedig Őfelsége dicső ősei és elődei példáját követve híven ragaszkodik a római katolikus hithez, és kívánja, hogy az Magyarországon virágozzék, és kötelességének tartja azt védeni: saját akaratából, királyi teljhatalmából megerősíti az előbbi uralkodónak a szent római katolikus hit javára holott törvényeit.

Hogy pedig a következő gyűléseken a vallás ügyével ne késleltessék a tárgyalásokat, Őfelsége elhatározta, hogy az újítók ellen a törvényes büntetéseket foganatba fogja vétetni.

Ez a császári rendelet súlyos csapás volt az ország nem katolikus hitű polgáira. Ezzel a 22. articulussal a császár az új hitre térteket akarta térdre kényszeríteni.

Erdélyben fogvacogva zárták magukra házaik ajtaját Basta és Belgiojoso hírhedt zsoldosvezérek csapatai elől az emberek. Rudolf tudta, milyen embereket kell Erdélybe küldenie: „akik végre rendet teremtenek majd!”

1604. Bocskai István Súlyomkő várában töltötte napjait, s amióta értesült a császár legújabb articulusról, igen megcsöndesedett. Két kérdés merült föl benne: mi lesz az országgal? És mi legyen a hűséggel, amivel eddig tiszta szívvel szolgált a királyát? E két gondolat úgy ötlött föl benne, mint amikor két, egyenlő erővel küzdő ellenfél egymásnak esik.

De aztán hírt kap: Belgiojoso zsoldosvezér kezébe került Bethlen Gáborral folytatott levelezése. S abban már színt vallott! Nincs tehát más lehetőség: harcba szállani minden ellenséggel, aki csak a magyar nép ellen tör! Akár királynak hívják, akár pedig szultánnak! „Nem nézhetem többé az ország romlását. Hűséggel szolgáltam királyomat, mégis megtiporja legszentebb érzéseinket, jogainkat... Nem tartozom már senkinek semmivel... csak egyedül nemzetemnek!”

Ez volt a tépelődések utolsó órája. Fölharsantak a kürtök: gyűljenek össze a hajdúk, élükre Bocskai István áll, az egyetlen, aki még talán ki tudja rántani a feneketlen sárba agyig merült ország szekerét.

A félelmetesen nagyra nőtt csapat megindult Belgiojoso ellen, s egészen Kassáig kergették a német zsoldosokat.

Késő őszi nap volt, amolyan locspocs idő, amikor Bocskai győzedelmesen bevonult Kassára. Minden szem az új emberre tapadt. Mint Istenre, úgy néztek rá szegények, gazdagok, újhítűek, katolikusok. Hiszen egykettőre híre futott, hogy Bocskai menlevelet ad minden hű magyarnak, aki szívvel-lélekkel melléje áll ebben a harcban. Nem nézi, ki milyen vallást követ, csak őszintén vállalja magyarságát.

„A mi jóságos fejedelem urunk!” - így hívták Bocskait.

Harciasságának híre eljutott a szultán fülébe is. Egy napon díszes követek érkeztek Isztambulból. Elhozták a szultán athnaméját, amelyben ez állt:

Őseinknek s elődeinknek az erdélyi fejedelmek iránt tanúsított kegyelmes szokása szerint mi is elküldtük számodra a zászlót, kornyétát, két derék lovat, egy botot, egy hódító kardot, s hűdsetünkkel egyenlő díszköntöst.

Hogy mi ment végbe a hatalmas, boltozatos koponya mélyén, amíg cikornyás szavak tömegével dicsérték a követek az új fejedelmet, senki nem láthatta, tudhatta. „Ez a kard nemcsak jobbra, hanem balra is vágni fog! - villantak át agyán a gondolatok. - Isten adja, legyen erőm hozzá s időm...

23

Hogy új szelek támadtak Erdélyben, s a tomboló vihar egyre fenyegetőbben közeledett kelet felől, nyüzsgés támadt az udvarban. A Hradzsín hangyabollyá változott. A császár napokra bezárkózott a majdnem teljesen üres szobájába. A bútorokat kihordatta, nehogy valaki, azok mögé elbújva, életére törhessen. Baldachinos ágyát is szétszedette; magas lábakat vasaltatott rá, hogy észrevétlen senki ne mászhasson alá. Mielőtt az ételhez nyúlt volna, legtitkosabb kamarásainak kellett megkóstolniuk: nem mérgezett-e?

Ruhland kirurgus úr egész nap őfelsége árnyékaként járt-kelt. Esténként különös füvek főzetében fürösztyötte a császár testét, gyakran vágott eret lesoványodott karján.

Ha meg is nyugodott egy-két órára a császár, félálomban sokszor emlegette hűtlen fiát: Stephanus Bocskait. Fölriadva bódult álmából, rikácsolva szórt szörnyű átkozódásait az egész magyar nemzetre.

Lang és Machowszky reszkette számlálgatták eddig összegyűlt forintjaikat: elég lesz-e a későbbi megélhetéshez, ha őfelsége netán meghalna, vagy más kerülne a trónra?

Hogy a fiscus üresebb, mint eddig, azzal mindenki tisztában volt. Katonaság a lázadó ellen? Nevetséges ugrabugrálás! Miből? Olcsó, könnyű és nem fárasztó dolog a „köpönyeget megforgatni”. - Így gondolkoztak a belső kamarás urak, királyi tanácsadók, akik azért egyelőre még csak a hallgatás bölcs lépcsőfokán álldogáltak, némán. Egy-egy szemforgatás árulta el csupán, hogy élnek, vannak. De hogy kinek szól a szem rebbenése, nem lehetett tudni. S hogy a fagyos mosoly a lárvaarcokon a császár iránti sajnálatukat fejezi-e ki, vagy éppen gúnyt

tükröz, egyik sem tudhatta a másiktól. Hiszen ki lát a jövőbe, hol áll majd meg Stephanus Bocskai, és ki lesz majd utódja öfelségének, ha elméje végképp elborul?...

24

Egy olyan kis városban, mint Sopron, mindent tudnak az emberek egymásról: ki kivel beszélt, mikor, miről, s hová megy a szomszéd, hogyan él, tisztességben-e vagy paráznán, ki mely napokon eszi kedves eledelét, a babstercet.

Feltűnt a polgároknak, barátoknak, hogy nemigen látják Lackner tanácsos urat az utcákon, bástyafokokon, mint azelőtt, amikor ónrudacskával rajzolgatott nap mint nap, nézdegélve, bírálgatva, hol szorulna javításra a várfal, melyik ház tetejére kellene új kéményt húzni.

- Talán csak nem Ursula asszony szegezi székére az ifjú férjet? - találgatják.

Lackner befészkelte magát szobájába, s a halomba rakott papirosok, régi könyvek között lapozgatott, írt, tervezgetett. Már régóta felötlött benne az a gondolat, hogy egy „tudós társaságot” - Studentenbundot - alakít.

Pontokba szedi az alapszabályokat, s a város műveltebb rétegét veszi be a társaságba. Itália szokása szerint nemcsak a férfiak, hanem asszonyaik is tagjai lehetnek a társaságnak. Könyvtárat kell létesíteni, javasolni és anyagilag támogatni kell a szegény, de tehetséges fiatalok külföldi tanulmányainak elvégzését. A társaság vagyona önkéntes adományokból, ingatlanból és évdíjakból álljon. A szövetségbe való belépéskor minden új tag adományozzon egy könyvet értékes írótól a szövetség könyvtárának. Az évi tagdíj nyolc magyar pénz legyen. Az évi gyűlés minden esztendő pünkösd napján tartassék, mely nap estéjét csendes karénekléssel, hangszeres muzsikálással kezdjék, amit ízletes vacsora követ majd.

Csillagok sziporkáztak az égen, amikor a tanácsos úr házában meggyújtották az ünnepélyes gyertyákat.

A Foedus Studiosorum Studentenbund tagjai pontosan érkeznek első gyűlésük megtartására.

A kapu alatt imbolygó mécsek mutatják az irányt, suhognak a selymek, csillognak a gyémánttal kivarrott aranyövek, láncok, hajtűk, nyakba vető násfák, gyöngyök.

Orsolyán virágos fekete bársonyszoknya suhog, melyet egyetlen gyönyörű aranyboglár ékesít. Finoman erezett kezén aranyba foglalt ónixgyűrű.

Lackner spanyol módi szerint öltözött: a malomkerékgallér méltó keretet ad értelmes, szép, fiatal, férfias arcának, amelynek sápadtságát még jobban kiemeli ruhájának sötét színe és az arcot keretező sötétbarna szakáll, a simán hátrafésült, dús haj.

Fönt az emeleten a nagy boltíves szobában az asztalon díszesen megrajzolt kóták hevernek. Valaki kézbe veszi a lapokat: *Claudio Monteverdi. Anno Domini 1600. Mantova.*

- Hogyan is tudtad, Kristóf, ezeket a ritka nótáskönyveket elhozatni olyan messziről? - fordul Dobner a mellette álló Lackner felé.

- Tudod, barátom, amit az ember nagyon akar, legtöbbször sikerül is elérnie. Én nagyon szeretem a muzsikát. Itáliát járva megismertem, sokat tanultam. Néha énekelek... Itáliában mindenki dalol, s Velencében különösen kedvelik a zenét; dalolnak tereken, utcákon, kanálisokon... A lagúnák fölött úgy úszik a dal, mint nálunk ősszel a ködök a szűk utcákon. Boldog városok, életvidám emberek, szép hangúak - beszél Lackner, visszaidézve tanulóéveit.

A vendégek köréje húzódnak. Hallgatják. - Firenzében él a kitűnő muzsikus, Vincenzo Galilei, kinek fia, Galileo, ez idő tájt deklamálja a padovai egyetemen a matematikát, és a planéták különös világáról beszél. Ugyanitt találkoztam Giovanni Bardi Vernio grófjánál Jacopo Perivel és Giulio Caccinival. Bardi gróf estélyein hallottam a „recitar cantando”-t először. Érdekes, új valami a zene életében. Galilei pedig megzenésítette Ugolino panaszát Dante *Isteni színjátékának* első részéből, a *Pokolból*, és Jeremiás siralmainak egy részletét is, violakísérettel... Később Caccini írta madrigálokat hallgattam, sőt magam is bele-beleénekelgettem... Nos, ott kaptam kedvet a muzsikáláshoz, és úgy éreztem, meg kell ismertetnem az otthoniakkal is ezt a csodálatos zenét. S mint ahogyan más külföldről visszatért utazó értékes régi képeket, vázákat, tekerceket, ékszereket vagy a görög földek gyomrából kivetett márványtesteket hoz haza emlékül, én leírtam ezeket a nótáskönyvecskéket... Caccinitól is elkértem dallamgyűjteményét, a *Nuove Musichét*. Néhány darabot ebből is leírtam. Íme, itt vannak! - nyúlt az asztal jobb sarkához Lackner, és egy könyvet emelt föl a többi lap közül. - Lehet, hogy ez idő tájt a tipográfusok is kiadják.

Többen, akik maguk is játszanak a klavikordon, vagy ügyesen pengetik a sok húrú lantot, kíváncsian furakodtak az asztalhoz.

A zsivajgó vendégsereg lassan elcsöndesedett. Lackner köszöntötte az egybegyűlteket, s miután kifejtette a Studentenbund lényegét, felsorolta alapszabályait, minden vendég az asztalra helyezte a könyvtár számára magával hozott ajándékkönyvét. A nagy, vasalt ládába beleszámolták a börtársolyokból előkotort tagdíjakat. Gyűltek az aranyak, ajándékok. Maga Lackner lelkesen fölajánlotta a Greisser-hegyen levő szőlőjét, annak teljes jövedelmét, ezenkívül húsz tallért és egy ezüstserleget. Miután az anyakönyvbe is beírták piros tintával a nevüket, valaki megszólalt:

- Kezdjünk végre hozzá a muzsikáláshoz!

Egy fiatalember máris kézbe vette lantját. Halkan megpengette a húrokat.

- Itt vannak a kóták. Tessék - osztogatta szét a lapokat Lackner.

Közben nesztelen léptű szolgák új szál gyertyákat helyeztek a tartókba. Végre a zenészek körbeülték az asztalt, a hallgatóság pedig a zenész urakat. Öten vállalkoztak, hogy lapról leéneklék a madrigálokat: két asszony és három férfi. Az egyik maga a tanácsos úr volt.

És szárnyalt Monteverdi zenéje a boltíves szobákban, kiszűrődött a májusi éjszakába, a csillagvilágos térre, ahol a polgárok szájátva hallgatták a különös muzsikát.

- Lám, ez nem olyan landsknecht-muzsika, amivel a császár katonái ütik agyon ráérő idejüket. Ez valami egészen más! Mintha nem is emberek, hanem mennybéli angyalok dalolnának! - suttozták.

Madrigál madrigált követett. Az idő mintha megállt volna. Álmatag boldogság borult a kis városra.

A Göncöl szekere lefelé gurult már az égen, amikor az utolsó vendégek cipősarka is végre elkoppant a macskaköveken.

Lackner szobájának nyitott ablakánál áll. Visszagondol az estére. A nóták szövege, levelezések fölolvassága után valaki hirtelen ezt a két sort is emlegette:

*Virág, tudjad, tőled el kell mennem,
teéretted kell gyászba öltöznem...*

Szívébe nyilallt az első, felejthetetlen szerelem emléke.

A majdnem álmatlanul töltött éjszaka után fáradtan kelt föl. Nem használt Orsolya asszony házi készítésű erősítő itala sem. Szabadulni szeretett volna a fölbolygatott emlékektől, és nem sikerült.

Az asztalán heverő, régóta benyújtott instanciás levelekre sehogy sem tudta megírni a választ.

Délután betért a füveshez, hogy Orsolyának gyógyfüvet vásároljon fejfájás ellen. Amikor kilépett az utcára, egy ibolyaszín tafotaselyem szoknyát látott ellibbenni a szomszédos ház kapuja előtt. Orrát hirtelen levendulaillat csapta meg. Szíve hevesen vert. „Mi ez a különös varázs, ami éjfél óta fogva tart?” - kérdezte magától, és meggyorsította lépteit. Megelőzte az asszonyt pár lépéssel, és hirtelen hátrafordult. Mindketten megálltak. Oly sok mindent lehet elmondani két embernek a néma pillanatok múlásában!

- Katinka!... Te itt? Hogy kerülsz Sopronba?

- Posztóért jöttem a városba... Férjuramnak... - hajtja le fejét az asszony. - A sógoréknál lakom.

- Családod?... Van-e gyermeked, Katinka? - A lélegzet meggyorsul.

Fejrázás a válasz.

- Hogy bánik veled?

Tétova fejbólintás, enyhe vállrándítás a felelet.

- Iszik - szól halkán az asszony. - Mindennap részeg...

- Tán meg is üt?!

- Nem hagyom magam...

- Szomorú az arcod, Katinka...

És már közel állnak egymáshoz. Csak egy lépés, hogy karjába kapja, és repüljön vele messzire... akárhová, csak el innét!

De a test nem mozdul. Az ujjak a tenyérbe mélyednek...

- Hát te boldog vagy-e, Kristóf?

- Megházasodtam. De tudnod kell, én azóta nem vagyok igazán boldog.

- Régen volt az, Kristóf...

- Ami hajdan volt, azt el kell felejtenünk?

- Ha már úgysem vagyunk szabadok... Ami egyszer elmúlt, nem térhet többé vissza.

- Kegyetlen szavak, Katinka!

- Nem a szó kegyetlen, hanem az élet. Nem mondhatok mást...

Mindketten lehajtották a fejüket.

A szűk utcára borongva omlott a szürkület. Lassan lépegettek, céltalanul koppantak a cipősarkok. A szürke égből megeredt a csendes szemerkélő eső.

- Megfázol - szólalt meg Kristóf, és oldalról nézte az asszony arcát.

- Nem baj, olyan jó most ez a hűvösség... - válaszolt az asszony, és kezét a csöppek alá tartva, figyelte a tenyere árkaiból lecsurgó vizet.

- Különös, hogy ilyen szomorú időben találkoztunk.

- Úgy látszik, nekünk csak ennyit nyújt az élet. Örökös búcsúzást át nem élt örömök után...

Lassan fölérték a Szent Mihály temploma mögé egy kis dombra.

A gazdák korán behúzódtak a házakba. Az istállókból messziről idehallatszott egy-egy marha elnyújtott bögése.

Az eső megszűnt, és a hegyek fölött vékony, rőt csík jelezte a késői alkonyt.

A dombon szanaszét heverő kövek, amelyeket az egész nap tűző napsütés felforrósított, most jó pihenőhelynek bizonyultak. Szorosan egymás mellé ültek.

- Úgy kuporgunk itt, mint a fiatal szeretők - suttogta mosolyogva az asszony. - De még meglát valaki!... Nem engem, mert itt senki nem ismer, hanem téged! S holnap már széltében-hosszában beszélnek: a tanácsos úr megcsalja hites asszonyát egy jöttment néemberrel...

- Ugyan, Katinka! Majd kitalálok valamit; rokon, deákkori ismerős, külhonból érkezett látogató vagy mit tudom én, mi vagy! De most jó, hogy itt vagy! - És kezébe vette az asszony vizes tenyerét. Lassan a szájához vonta. Úgy csókolgatta, mintha apró madarat dédelgetett volna.

- Hát nincs menekvés? - sóhajtott boldog-szomorúan az asszony, és lecsukódtak a mély tűzű szemek. Dús, sötétvörös hajkoronájáról lecsúszott a fátyolkendő, feje a férfi vállára csuklott.

- Én nem akarom... Isten látja... nem akartam, Kristóf...

- Az életben vannak olyan pillanatok, amikor meg kell állnunk, és nem szabad kérdeznünk semmit... Egymásnak teremtettek minket, és mégis elvesztettük egymást... És lehet, hogy soha többé nem találkozunk... - Megsimogatta az asszonyt. - Szeretlek. Soha nem szerettem így senkit, s nem is fogok. Ugye, tudod, Katinka?

- Titkon mindig terád vártam, Kristóf.

Kristóf olyan egyszerűen, gyengéden és soha nem érzett gyönyörűséggel vonta magához az asszonyt, mint ahogyan tavasszal leszakítják az első ibolyát. Katinka pedig engedelmes, boldog odaadással csókolta vissza...

A boldog-révült mosoly még akkor is az arcukon sugárzott, amikor szótlanul elbúcsúztak a város kapujánál.

Lackner szinte álomban járva ütögette meg kapuján a bronzkopogtatót.

- Gutn' Abend, Herr Lackner! - nézett ijedten a cseléd a szokatlanul későn hazatérőre. - Fra' Lackner nem érzi jól magát - suttogta.

A férfi mélyet sóhajtván fölfelé igyekezett az emeleti szálába. Lassan, vontatottan lépegetett.

Az ágyasházban hatalmas tollpárnák közt feküdt Orsolya. Feje olyan kicsinek rémlett a fehér főköttében, mintha egy gyerek feküdt volna ott.

- Mi van veled, Stofl? Ilyen későn még nem jöttél haza soha! A temérdek munka! Tönkreteszed magadat, mindig mondom! - sopánkodott vékonyka, reszkető hangon az asszony.

- Nem, nem, Orsolya... Sétáltam... Nekem is fáj a fejem... Nézd! Igaz is! Vásároltam egy maroknyi füvet számodra. - S miközben zsebéből előkotorászta a teának valót, folytatta: - Nekem is főzzess belőle, kérlek.

Odaült felesége ágya szélére, kezébe vette az asszony finoman erezett, gyűrűs kezét.

- Beteg vagy? - kérdezte, és úgy érezte, hogy hangjából most nem csendül ki az őszinte féltés.

- Nem... inkább csak fáradt - mosolygott erőltetetten a férfira Orsolya.

Vacsora nélkül koppantottak el a gyertyát ezen az estén az ágyasházban. Egyikük sem tudta lehunyni a szemét.

Napok, hetek múltak. Kettőjük közt valami megváltozott. Orsolya érezte, hogy a férfival valami történt, hiszen máskor mindent elmondott terveiről, munkájáról. A háborús idők tennivalóiról is akadt volna mondanivaló bőven, de Lackner szótlanná, szórakozottá vált. Nem evett rendesen, lesóványodott. Arccsontjai kiálltak, mélyen ülő szeme még jobban gödrébe süppedt, magas, nyílt homlokát vékony árkokkal barázdálta a gond.

Orsolya semmit sem sejtett a titokzatos találkozásról, amíg csak egy „kedves” szomszéd említést nem tett arról a bizonyos napról, amikor szemetelt az eső, és a tanácsos úr egy nőszeméllyel üldögélt a város határában késő estig... Isten tudja, miféle néember csavarta el a „szép doktor” fejét! Csak vigyázzon Orsolya asszony ifjú urára! Az ördög nem alszik, meg az idő is csak fut... - sandított rá a károgó hírhez.

Augusztusi este volt, és olyan hőség, hogy aludni úgysem lehetett. Az udvaron üldögéltek. A belső kapu fölött mécs pislákol. Különös árnyékokat futtatott arcukra és a borostyánnal benőtt vén falakra. Az asszony csendesen megszólalt:

- Stofl, mondd el nyugodtan, ki volt az az asszony, tudod, akivel nemrégiben találkoztál...

A férfi fölkapta fejét. Arca megkínzott volt. „Mindent tud!” - gondolta.

- Nem, nem tudok valójában semmit - mondta az asszony, mintha csak a gondolatára felelt volna. - De ha te is úgy érzed, mondj el mindent!... - És lehajtotta szép fejét, kezét ölében keresztbe rakta. Az ónix delejesen húzta tekintetét. Eddig soha nem hitte el, hogy a kövekben különös erő lakozik, és hogy ez a fekete kő szerencsétlenséget hoz viselőjére.

- Orsolya, szinte meghasad az agyam! Úgy sajog a fejem hetek óta!... Bánt, hogy megtántorodtam hitvesi hűségemben... - sóhajtott mélyről a férfi.

Az asszony keze megrendült ölében, és jobb tenyerével szorosan befődte a gyűrűt.

- Aznap, amikor a gyógyfűért mentem - folytatta halkan a férfi -, váratlanul összetalálkoztam Katinkával, életem első szerelmével... Még Csepregről ismerem... - És folyt a szó Kristófból, ömlött a szerelmes férfipanasz, mint tűzhányóból a láva: forrón, szenvedőn. Orsolya hallgatott. Okos asszony volt, és elég idős ahhoz, hogy tudja, hallgatása jótékonyan enyhíti párja lázas önmarcangolását. De úgy érezte, pillanatok alatt száz esztendő korosodott, és a csillagfényes nyári éjszakában most vette észre: kezén is ráncosodik a bőr.

Este sokáig nézegette magát a csiszolt muranói tükörben.

„Tudom, hogy nem fogsz soha tőlem elmenni, Stofl - gondolta büszkén és szomorkásán. - Bennem az anyát is szereted, akit oly korán elveszítettél... Te mindig egy kicsit kisfiú maradsz... S az a másik asszony...?”

Egy pillanat csak, föl villan a férfiféltés. Arca kipirul, és gyöngéd vonalú szája mellett keserű lesz a mosoly. Elgondolkozva mered a tükörbe.

„Vajon szeret-e még, Istenem?! - roskad le hirtelen az ágya szélére. - S ha nem?... Ha megunt, mert öreg vagyok?” - tördeli ujjait kétségbeesve, és tekintete ismét rászalad a szerencsétlenséget hozó ónixgyűrűre. Gyors mozdulattal lerántja ujjáról, és hevesen elhajtja.

Halkan kopognak az ajtón. Magára borítja prémmelel szeptember köntösét. Csendesen táruul a vasalt ajtó. Lackner áll ott. Belép. Arca sápadt.

- Orsolyám, felejtsd el, amit ma este mondtam...

Az asszony végigsimít a férfi gyűrött arcán. Kristóf szájához emeli Orsolya kezét, és halkán suttozja:

- Bocsáss meg, nem értem, hogyan történhetett... Nem akartuk, sem ő, sem én.

- Feledjük el, Stofl - teszi a férfi szájára tenyerét Orsolya. - Én tudom, hogy a szíved mélyéig becsületes vagy...

- Orsolya, hol a gyűrűd? - nézegeti Lackner a csupasz ujjakat.

- Elveszítettem... De nem bánom... Úgy hírlik, az ónix bajt hoz...

Reszketve hunyorog az ágy mellé állított mécs. Ijesztő nagyra nőnek az árnyak a falon. Orsolya szeme kitágul, ragyog, mint a fekete gyémánt; fénye bearanyozza a homályos szobát, és elárasztja a férfi arcát.

25

Egy május eleji reggelen nagy lármát trombitáltak a város tornyából, és kitűzték a piros zászlókat. Az emberek ijedten összedugták a fejüket.

- Baj van!... Tűz vagy háború? Mi lehet?

- Háború lesz, emberek! - üvöltötte végig a szűk belvárost egy katonaszerű férfi - Féleszű Samu, a város közismert bolondja. Szeme vérben forgott, kezében ócska, rozsdás karddal hadonászott. Ijedten futott előre mindenki. Ilyen feldúlt állapotban még soha nem látták. Vásárkor szokott mindenféle bohóságot elkövetni, amivel megnevettette a polgárokat. Disznón lovagolt, vagy fura pofákat vágva gúnyolta a katonaságot. De most ijesztő volt az arca: komoly és örült egyszerre.

Kis idő múlva már a Kúria kapuja fölött is piros zászlót lengetett a szél.

A kövér, izzadt arcú tanácsos urak szuszogva igyekeztek fölfelé a rozzant lépcsőkön a nagy tanácssterembe.

Bent az ablak mellett már ott áll oldalán karddal Lackner Kristóf, a legfiatalabb tanácsos. Megérkezik a két örökös ellenzék is: Thanisch városbíró és Hornick Boldizsár. Döbönt arccal lép a terembe Haubenrich György nótárius. Kis idő sem telik el, a lépcső aljáról fölhallatszik az új polgármesternek, Krámer Mátyásnak mély zengésű, öblös hangja. Vele érkezik a város krónikása, Faut Márk, aki Viennát és Wittenbergát is megjárta már. Széles övén lógatja mestersége címerét, a kalamust. Díszes mentéjét éppen a szögre akasztja Szentbertalani Menyhért is.

Az urak végre helyet foglalnak. A polgármester sokáig köszörüli a torkát, néhány pillanatig köhécsel, majd megszólal:

- Igen tisztelt gyülekezet! Nemes tanácsos uraimék! Treusel Mihály tanácsos úrtól kaptuk a hírt, miszerint vágtat már mifelénk is Bocskai István, hajdúinak élén. Mindannyian tudjuk, hogy városunk ugyan Magyarország egyik legnyugatibb városa, bástyája, magyar hát... de ismételten emlékeztetébe idézem uraiméknak: nyugati város! Túlságosan közel vagyunk Viennához! Kétféle ágyúcső mered bástyáinkra: a felkelőké és öfelségének ágyúcsövei... Nehéz helyzetben vagyunk. Az idő sürget, nincs értelme, hogy most felsoroljam akár egyik, akár másik szomszédunk érdemeit vagy hibáit. Kérem, tanácsos uraimék, irányítsuk úgy közös

ügyünket, hogy szeretett városunkat minél kevesebb károsodás érje! Határozzuk meg tehát tüstént tennivalóinkat!

Az urak dohogva izegtek-mozogtak. A fülledt levegő és a töprengés is megizzasztotta koponyájukat.

- Megbocsássanak az urak, hogy én szólalok meg most elsőként... Úgy hiszem, elsősorban ésszel kell gondolkoznunk, nem pedig a szívünkkel - mondta halkán Lackner, és fölállt. - Mindenekelőtt városunk védelmére gondoljunk. Két hatalom fenyeget bennünket: az egyik oldalról Bocskai, óriási hadával, a másikról pedig tulajdon királyunk. Úgy kell tehát viselkednünk, hogy városunkat e két hatalom ne roppantsa össze, és minél kevesebb kár érjen bennünket. Bocskai a szultán szövetségese! Következésképpen bizonyos az, hogy hadait nagyszámú török-tatár népség követi. Ezekről félek a legjobban, mert ha ez a siserehad városunkra törne, itt kő kövön nem marad! Végezetül azt se felejtjük el, hogy fölkent, megkoronázott királyunknak hűséget fogadtunk! S ezt semmiképpen sem szeghetjük meg! Minekünk királyunkkal kell tartanunk. Ez a legbiztosabb út számunkra, ez a kötelességünk... Senki nem lát a jövőbe, a körülmények majd később meghatározzák további lépéseinket...

Lackner szavait csend követte, majd Hornick és Thanisch szinte egyszerre kiáltotta:

- Igen! Jól beszélsz, fiam!

- Nem is hittem volna, hogy ennyi esze van! - súgta a városbíró fülébe a kamarás úr.

Faut Márk kezében repült a toll.

Lassan fölemelkedett székéről a polgármester, és azt ajánlotta, hogy tárták ki az ablakokat, hiszen a Platzon nyüzsög a kíváncsi nép, várják a híreket.

Amikor a tömeg megpillantotta Krámer polgármester természetes alakját, hirtelen elcsöndesedett.

- Soproniak! Polgárok! - szólalt meg öblös hangon. - Városunk veszélyben! Keletről Bocskai tör ránk, Vienna felől a császár szeme rajtunk. Úgy döntöttünk tehát, hogy mindenekelőtt hűségünket óhajtjuk őfelsége iránt megvallani, vagyis a város kapuit lezárjuk, s nem engedjük be a felkelőket... Mindenki készüljön a harcra! Gyűjtsetek vizet, töltsétek meg a hordókat, kádakat, hogy legyen mivel oltani a tüzet! Legyen tiszta víz az iváshoz is, embernek, állatnak. A kőművesek még ma kezdjék meg az Éles-szögön a bástyafal javítását. Ácsok, faragó molnárok vasalják újra a városkapukat... Legyetek éberek, a kapott parancsokat józan fejjel kövessétek... Meg kell védenünk szeretett városunkat!

A nép mozgolódni kezdett. Az asszonyok közül többen hangosan fölajdultak, és a férfiak közt nem is egy akadt, aki inkább a felkelőkhöz húzott volna.

- Megígérjük, hogy hűségesen védelmezzük városunkat - szólalt meg a tömegből egy fiatal férfi -, de azért mustrát kellene tartani, mert akad a búza közt konkoly is bőven! Itt vagyunk mindjárást Miklós borbély. Senki nem tudja, hol bujkál, mit forgat megint a fejében. Hiszen mindig azt hangoztatta, hogy ő soha nem tett semmiféle esküt a császárnak!

A tömeg fölmorajlott.

- És azt kérjük még, hogy tüstént hozzanak egy prédikátort nekünk! - vágott közbe egy másik hang. - Mert lelki vigasz nélkül meghalni azért még a császár őfelségéért sem hajlandó senki!

- Úgy van! Jól beszél! - zúgott a tömeg.

- Emberek! - emelte föl hangját a polgármester. - Nem keverhetjük most össze a vallást a háborús dolgokkal!

- De hát mégiscsak fura dolog, hogy Bocskait, aki hithű protestáns, nem engedjük be kapuinkon, és őfelségét, a császárt védelmezzük, aki katolikus, és még prédikátort sem ad nekünk! - kiabálták többen is harsányan.

Nagy kavarodás támadt, s az urak egy pillanatig tanácstalanul néztek egymásra. Ekkor Lackner állt az ablakhoz.

- Soproniak! Mindent elkövetünk, hogy prédikátort kapjatok, de ti is álljatok mellénk, mert ezt a harcot csak közös erővel, összefogással tudjuk megvívni! Az idő sürget, messziről idevilágítanak már a fölgyújtott falvak rőt fényei! Bízhatok bennünk! - tárta ki két karját a nép felé. - Mi is bízunk bennetek!

- Ez már helyes beszéd! - bólogattak a polgárok. - Legyen úgy, ahogyan a „szép doktor” akarja!

A tömeg lassan széteszlott.

A tanácsos urak közrefogták Lacknert, vállát veregették, kezét szorongatták. Thanisch Márton szót kért, és kijelentette, hogy lemond városbírói tisztéről, magas korára való tekintettel, és kéri az igen tisztelt tanácsot, válasszák meg helyette az ifjú, erőskezű Lackner Kristófot.

Mindenki szívesen fogadta az ajánlatot. Valahonnan bort kerítettek, és magasra emelt kupákkal köszöntötték Sopron város új bíróját.

Szárba szökkent a földeken a vetés, a hegyoldalakon sóhajtozva kapálták a gazdák szőlőjüket: vajon lesz-e szüret ebben az esztendőben? Nem veri-e majd el a jég, vagy nem gázolnak-e bele lovastul az ellenség katonái?

26

A Hátsó-kapu előtt poros, izzadt, lihegő lovast állítanak meg a strázsáló katonák. Hiába kérdezzetik, ki küldte, honnan, nem jön ki szó a száján. Csak táogat, mint a partra vetett csuka. Börtarsolyában kotorász. Pecsétes levelet húz elő. A kapitány szuszogva félrehúzza fölfelé kunkorított bajuszát, összehunyorított szemmel nézegeti a szálkás írást. Nem sokat ért a betűvetéshez, olvasáshoz. Lassan rakosgatja össze a betűket. Nézegeti a viaszba nyomott pecsétet. Végre megszólal a lovas:

- Nagyságos és vitélő Zrínyi Miklós uramtól! - bök a levélre. - Mindjárt adjátok a nemesurak kezébe! - törölgeti vizes homlokát, és nagyot köp kifelé. Szeme-szája tele porral. Valaki egy tömlő bort nyújt feléje. Meghúzza.

- No, Pista, lódulj! A Kúriába vigyed! - reccsen hangja a kapitánynak, és egy fiatal katona markába nyomja a sürgető írást.

Az urak türelmetlenül járkálnak a tanácsteremben. Ülni senki nem tud nyugodtan. Élesen koppannak a csizmasarkak.

A polgármester föltépi a pecsétet. Az urak megállnak, lesik az arcát.

- Uraim! - teszi le az asztalra Krámer a papirost. - Vitélő és nagyságos Zrínyi Miklós urunk arról értesít bennünket, hogy Némethy Gergely hajdúvezér ma hajnal fordulóra megszállta csepregi kastélyát, ahol Zrínyi uram éppen menyegzőjét tartotta volt Nádasdy Annával... A hajdúvezér kérte Zrínyi uramat, álljon át a felkelőkhöz. De ő ezt keményen elutasította, emlékezve nagyapjának a bécsi udvarhoz való jó viszonyára. Az ott mulatozó urak közül

azonban akadt egy-kettő, kik mindjárást fölugráltak az asztalok mellől, és kardjukat, hűségüket Bocskainak ajánlák föl.

Az urak összenéztek, és morogva harapdálták szájuk szélét.

- És kik azok a forrófejű urak? - kérdezték szinte egyszerre Krámertól.

- A levélben említést tesz Zrínyi uram Nádasdy Tamásról, Dersffy Ferencről, Hagymássy Kristófról és Salamonfai Rátky Menyhértről... sőt még tovább sorolja a Dunántúlról átpártolt nemesurak listáját. Hallgassátok csak - folytatta keserű hangon. - Ezt írja Zrínyi uram:

Kőszeg vára már meghódolt a felkelők előtt... S a várost megadásra e »jó és nemes urak« kényszerítették Ambach agával egyetemben, a következő sorokat küldvén saját véreiknek, magyar testvéreiknek: „Feleségteket, gyermeketeket bizony a török vitéz rabságába adjuk, úgyhogy közületek Magyarországot bizony kevés látja!... A szőlőtöket is egy tövig kivágatjuk!”

- Bizony szűkül az egérlyuk! - vakarta meg üstökét Szentbertalani.

- No, tán csak nem menekülne kegyelmed is Bocskai karjába, vitézlő nemesuram? - fordult Thanisch Szentbertalani felé, és kimeresztette amúgyis düledt szemét.

- Ugyan, dehogy! Egyetlen percig sem gondoltam erre, csak megjegyzem: bizony nehéz lesz majd két víz közt szárazon maradni! - És leült székére. Fenéig ürítette kupáját.

- Mit tegyünk tehát? - kérdezték egymástól tanácstalanul.

- Semmiképpen nem állhatunk át a felkelőkhöz! A polgárokat nem csaphatjuk be! - szólalt föl Lackner. - Nem táncoltathatjuk őket, hogy naponként másfelé perdüljenek.

Első a kötelesség, urak! De hiszen nézzétek csak! - csattant föl hirtelen a hangja a városbírónak, és kinézett az ablakon. - Már itt vannak a felmentő csapatok, akiknek segítségét végül is mi kértük Mátyás főhercegtől... S egyre többen lesznek!

Mind az ablakhoz tódultak. A Platzon és a környező utcákban nyüzsögtek a német zsoldosok, lovak.

- Nagy ára lesz ennek, Kristóf! - motyogta bajusza alól a polgármester.

- Számolni kell veszteséggel, az bizonyos, polgármester uram. Hiszen jól tudjuk, egyik zsoldos sem jobb a másiknál! A háború mindig pusztít, és mindig a nép viseli legsúlyosabb terhét... De azért vagyunk itt, hogy valamennyire is megvédjük városunkat.

E pillanatban sarkig tárult a Kúria veretes ajtaja: Trautmannsdorf császári ezredes és Dorn Farkas kapitány léptek a szobába. Az ezredes röviden megbiccenti fejét, és mielőtt még hellyel kínálnák, leül. Az urak megdöbbenve bámulják.

Dorn kapitány az ezredes mögé áll, és tömpe ujjú kezével a szék támlájába kapaszkodik. Erőszakos, széles álla durvaságról árulkodik. Szétvetett lábbal áll, mintha kőből metszették volna.

A polgármester köszönti a császári tiszteket. Az urak bemutatkoznak. Körbeülik mindannyian a nagy asztalt. Trautmannsdorf térképet halászik elő tarsolyából. Kiteregeti. Ujjaival végigfut a fontosabb útvonalakon. Gyorsan, szaggatottan osztogatja a parancsokat. Lacknert kapitánnyá nevezi ki, és feléje fordul.

- Hogyan? Kegyelmed még polgári ruhában? Kapitány úr! Minden percben itt lehet az ellenség! Kegyelmetek csak ennyibe veszik öfelsége városának védelmét? - horgasodik mind magasabbra a hangja.

Lackner villámló szemmel néz rá, száját összeszorítva meghajlik, és kitépi az ajtót.

- Ha akarnánk, bizony te is táncolnál! - morog fogai közt.

Az urakban is forr a méreg a hetyke hang hallatára. Dorn elegáns mozdulattal hajítja az asztalra kesztyűjét. Majd kinéz az ablakon, és fölvilanó szemmel a szemben lévő sarokházza mutat.

- Ez legyen szállásom! A város központjában fekszik. Jó, biztos helynek nézem.

- Csupán a felső emelettel szolgálhatunk kegyelmednek! - szólal meg pulykavörösen Szentbertalani, és vaskos nyakán kigombolja a dolmányát, mert úgy érzi, hogy nyomban megüti a guta.

- Hogyhogy csak a felső emelettel?! Az egész házat birtokomba óhajtom venni magam és cselédségem részére! Szíves engedelmével! - hajítja meg fejét Dorn, és gúnyosan mosolyog Szentbertalanira.

- A ház egyébként Árkosházy Sárkány István vitézlő uramé, aki jelen pillanatban nem tartózkodik itthon, s a szobákat ezért lelakatoltatta! - folytatta egyre fenyegetőbb hangon Szentbertalani. - Hogyan is mernénk más ingóságaihoz nyúlni?! Nálunk ez nem szokás! - nyomja meg az utolsó mondatot, és szembenéz Dornnal.

Egy-két pillanatig egymás arcába merednek. Szerencsére az éppen most visszatért Lackner közbeszól:

- Ha nem is adhatjuk át az egész házat, kapitány uram, természetesen átadjuk azokat a szobákat, amelyekben csupán csak a használati bútorzatok vannak. Ahol pedig Sárkány uram néminemű szívéhez nőtt ingóságai, ládái vannak, ezeket nem adhatjuk át! - mondja Lackner érélyes hangon.

Dorn paprikavörös arccal ugrik föl székéről, és éppen válaszolni akar, amikor Trautmannsdorf is fölveti végre fejét a térképről.

- Ugyan, Dorn! Csendesebben! Még meghallják a felkelők! - szólal meg gúnyos-halkan az ezredes. Ő sem kedveli Dornt, és szívből sajnálta, amikor beosztották melléje kapitánynak ezt a fölfuvalkodott pojacát.

Az urak elmosolyodnak bajszuk alatt. Dorn pedig, távozásra kérve engedélyt, sietve kapkodja magára köpenyét, és dühtől reszketve robog le a lépcsőn.

27

Éjszaka borult a nyugtalan Sopronra. A külvárosban a császár részeg zsoldosai ortályoskodtak, hangosan, rekedten üvöltöztek, parázna szövegeket kurjongatva, amelyeken néha áthasított egy-egy részegen viháncoló dajna sikolya.

A belvárosban a tisztek dorbézoltak. A pincék mélyén meggyújtatták a mécseket a gazdákkal, és folytatták a bort a hordókból. Telepíszkították a mindig tisztán tartott udvarokat, végighányták a szobák pádimentomát, a földült ágyakat, ahová eszeveszett részegségükben parázna nőket cipeltek, vagy éppen a kéznél lévő asszonyokra, lányokra vetették magukat. Az éjszaka

nyugalmát fölverte a házakból kitámolygó, megtépett nők hangos jajveszékelése s a fölébresztett és megijedt gyermekek sírása.

Lackner a bástyafokokon strázsált, és magatehetetlen dühében kezének izületeit harapdálta.

Dorn kapitány úr ugyancsak nagy fölfordulást rendezett Sárkány uram házában. Nemhogy az emeleten húzta volna meg magát, hanem hegyesre varrott csizmafejével rugdalta ki a régi cselédeket a házból. Csak Erzsébet asszonyt tűrte meg, a szakácsnét, akire azonnal ráparancsolt, legyen olyan díszes vacsora, amilyen egy császári kapitánynak kijár. Borjút üttessen, kappant kopasszon, tiklevest főzzön, mártásokat kavarjon, friss cipókat süttessen, no meg gurítsa föl a pincéből Sárkány uram hordóit!

Hajnali három óra felé döcögött az idő, amikor a házaik ablakánál ácsorgó, félve didergő emberek rőt fényeket pillantottak meg a külváros felől.

A körös-körül fölgyújtott házak nádból rakott tetejét falták a lángok. Izzó pernyét hordott szerte a föltámadt szél, s messziről olyan volt a város pereme, mint amikor ősszel a száraz venyigét égetik a szőlősgazdák. Marhák bögtek az istállókban, kutyák vonyítottak, és vadul forgó szemmel, habos pofával, láncukat eltépve futkároztak az utcákon.

Szent Lénárd dombja felől hatalmas sereg feketéllett: a felkelő hajdúk, törökök, kozákok, magyar parasztok közeledtek kaszával, kapával; urak vezették őket.

A külváros lakói rémülten gyülekeztek a Hátsó-kapu és az Élő-kapu hidjai előtt. Hátukon zsákokban magukkal hozott utolsó vagyonuk: a kamrából még hamar összeszedett sonkák, húsok, kolbászok. Aki szekerét is meg tudta menteni, az még egy-két hordót is fölgurított arra.

Végre leeresztették az emelcsős hidakat. A nép jajgatva tódult a belvárosba. Akiknek nem jutott hely az udvarokon, azok az utcákon ütötték föl tanyájukat. Az eddig oly tisztán tartott, gazdag kereskedőváros egyszeriben olyanná vált, mint valami hatalmas falusi vásártér.

Az ispotály boltíves, hideg folyosói is megteltek betegekkel, öregekkel.

A fölkelő nap sugarai ontották a meleget. Az ég fátyolos volt, és gyilkos hőséget ígért a közeledő napra.

A kapuknál és a bástyákon maguk a soproni polgárok strázsáltak. Lackner kiosztotta köztük a városi arzenál fegyvereit. Akinek nem jutott, az fejszefokozóval, kapával vagy éppen a szénahányó villával döfködte a kapukat bedönteni igyekvő ellenséget. Maga a városbíró úr kivont karddal rontott ki a felkelőkre.

A külváros két óra alatt porrá égett.

- Csak két ház maradt épen: Scheidl Vidáé meg Kling János uramé - mondta az egy kis időre hazatért városbíró úr Orsolyának, míg lehúzkodta fáradt lábáról a megtépett, sáros, véres csizmákat.

- Szörnyűséges! - csapta össze kezét az asszony. - Mi lesz velünk, Stofl? Meg tudjátok-e menteni a várost?

- Meg akarjuk menteni, és meg fogjuk menteni! A kapukat jól bezárjátok, Orsolyám!

Egy katona lépett lihegve a szobába.

- Fiam - szólt hozzá Lackner, miközben másik csizmát erőltetett a lábára -, add ki nevemben a parancsot: mindenki szedje le a háza tetejét, hogy a tűz ne terjedhessék tovább! Orsolyám, te pedig vigyázz a házra! Majd küldök üzenetet. Lehet, hogy néhány napig nem tudok majd hazatérni.

- Úgy féltetek! - borult férje vállára az asszony.
- Nem lesz semmi bajom, meglátod! - És becsapódott utána a kapu.

A Kúriában ismét gyülekeztek az urak. Trautmannsdorf ezredes a dühtől halottsápadtan förmedt rá minden sopronira, aki csak betámolygott az ajtón:

- Hallatlan merészség! Nézzék kegyelmeitek! Olvassák csak! - dobott egy rongyos szélű papírt az asztalra az ezredes.

Figyelmeztetjük ezredes uramat, hogy mindjárt vonja ki csapatait Sopronból. Ha az idegen zsoldosok nem jöttek volna Sopronba, a város fölgújítása és kifosztása is elmaradt volna, és a török, tatár sem jött volna ellenünk!

Ha nem engednek a soproniak a felhívásnak, ígérjük, hogy Kanizsáról a török fölhozza ágyúit, és erőszakkal veszi he a várost. Mi Lakompakon csak nagy nehezen tudjuk már most is az idegen népet visszatartani!

Nádasdy Tamás és Dersffy Ferenc

- Ez kegyelmeitek összetartása?! Ez a híres magyar összefogás?! Hogy soha nem tudnak nyugodni egymás mellett?! Ha csak ketten vannak, ott már veszekedés, marakodás vagy? Nem király és nem fejedelem kell kegyelmeiteknek! Basta György kell ide! - ordította Trautmannsdorf magánkívül. - Vele próbáljanak levelezgetni! - S úgy bevágta maga után az ajtót, csak úgy döngött.

Egy percre néma csendben maradtak az urak, majd meg olyan hangos beszédet kavartak, hogy végül is egyik sem értette, mit akar a másik.

- No! Kellett kendteknek a német segítség! Ehun vagy! Most ehetik, amit megfőztek! - üvöltötte magánkívül Szentbertaláni, s karjával úgy hadonászott, mint a szárazmalom lapátjai az ispotály mellett.

- Aztán hogy gondolod, Menyus, te meg tudtad volna védeni a várost egyedül?

- Mit tudom én, mit tudtam volna, mit se... de hogy eztán mi lesz, azt tudom: gyün a török Kanizsánál, Vienna felől meg Basta! Mindkettő beste kurafi!

- No, nem vagyunk azért egyedül. Még itt az ezredes ötszáz lovasával, meg Dorn is háromszáz gyaloggal...

- Dorn? Már tegnap éjjel megköszörülte talpát, és útnak eredt! Itt hagyott csapot-papot! Sárkány uram ládait feltörette, a selymeket, tafotákat, vég vásznakat, egyébnémű kincseket és pénzt fölrakatta szekereire. Tán már a bécsi dajnákkal mulatozik a lopott holmi árából!

Mindannyian megütközve bámultak Weigandt János lakatosmesterre, aki ezzel a meglepő hírrel szolgált, s aki Sárkány uram házában lakott mindaddig, amíg Dorn ki nem akolbólította onnan.

- S ez igaz? - húlt el bennük a vér.

- Úgy bizony!

- Nohát! Ez a császári katonák híres böcsülete?! - rikkantotta el magát Szentbertaláni. - Azt a kinkeserves...!

- Hallgasson, kegyelmed! Még meghallja az ezredes!

- Ha eddig ugyan el nem ódalgott az is! De biz nem félek én az ezredestől sem, még a mennyekben trónoló Atyaistentől sem, ha nékem van igazam!

Múltak a napok, fogyott az eleség. Szűken kellett bánni kenyérrel, hússal, de főleg a vízzel.

És az égen már két hete egyetlen felhő sem bukkant föl. A nap gyilkos meleget ontott. Legyek tömege lepte el a városba szorult emberek százait.

- Tán száz esztendeje se volt ilyen hőség! - sóhajtoztak az emberek, és beesett arcukon a bőr olyanná lett, mint a régi fóliánsok lapjai.

A külvárosiak és a közeli falvakból menedéket találók nappalokon és éjszakákon át jajveszékeltek leégett házaik, gazdátlanul csatangoló marháik, lovaik után.

- Engedjen ki bennünket, kegyelmed! - könyörögtek egy napon Trautmannsdorf ezredesnek az asszonyok. Hadd hozzuk be a városba még megmaradt rongyainkat, állatainkat, elrejtegetett kevéske zsírunkat! Hadd szerezzünk húst, szalonnát, sót! - tördelték piszkos kezüket kétségbeesve.

„Ha már nem kapják meg zsoldjukat ezek az ördögök - gondolt saját katonáira az ezredes -, legalább a hasukat tömjék meg.”

Kiadta a parancsot: a császár zsoldosai, a rácok, kozákok előtt nyitassanak meg a kapuk, hogy élelmet szerezhessenek az éhező katonák.

Akkor lett csak nagy a sopánkodás, amikor a városkapukon kiözönlő durva katonák a leégett vagy megperzselt külvárosi házaknak a kifosztásához fogtak! Egyetlen szög se maradt a megperzselt falakban. Estére megint fényben úszott a külváros. A császár zsoldosai pusztították a még fölgyújtható holmikat. Szekereket törtek össze, kerítéseket vagdaltak szét. Halomba rakva minden elégethetőt, hatalmas tüzeket gyújtottak. A visítózó, szanaszét futkosó sertéseket, borjakat összefogdosták, leöldösték, és hatalmas nyársakon sütögették.

Fülig ették-itták magukat, majd részegen ott dőltek el a fűben, ahol éppen voltak, és hangos hortyogások közt fűjták ki magukból a borszagot.

- Mi lesz velünk? - szakadt föl az emberekből a rémület.

Lacknerhoz nem tudtak panaszukkal menni. Hiába ácsorogtak háza előtt. Orsolya asszony is csak aggódva tétlenkedett napokon, heteken át. Már régóta távol volt a városbíró kapitány úr. Az a hír járta: Tilly János generálisnak, Magyaróvár parancsnokának vezetése alatt harcol kis csapatával a felkelők ellen. Volt, aki azt beszélte, elfogták a törökök, és láncra verve már Isztambul felé hurcolják. Mások megint úgy hallották, hogy a „szép doktor” már nem is él. Átdöfte kardjával egy felkelőt.

Az asszony órákon át üldögélt az ablak mellett, ölbe tett kézzel várta urát, mert sehogy sem tudott belenyugodni a rémségekbe, amiket Lacknerről terjesztettek. Csak akkor nyugodott meg kissé, amikor meghallotta, hogy Basta Bécsújhelyet választotta hadiszállásul, innét küldözgeti katonáit a felkelőkre.

Föllélegeztek a polgárok is a hír hallatára. Még az öröm is megcsillant a szemekben, hogy a zsoldosvezér egészen Keresztúrig kergette vissza a felkelő hajdúkat, ő maga pedig Pozsonyba vonult.

Egy napon végre a szél is föltámadt. Végigsöpört az emberrel, állattal megtömött város fölött, s a lógó hasú felhőkből alázúdult a várva várt eső. Ismét megteltek a kádak. Az ereszcsonnánokon zuhogott, ömlött alá az áldott víz.

Hetek óta ezen az éjszakán hajtották le fejüket először nyugodtabban az emberek. Az öreg éjjeliőr újból kézbe vette pislá fényű lámpását, megmarkolta alabárdját, és körbejárogatta a szűk utcákat, el-elrikkantva magát, jelezvén az idő múlását.

Éjfélre járt az idő, amikor lovak patája verte föl a Platz csöndjét. Erős kezek kopogtattak a Lackner-ház kapuján.

Orsolya asszony ijedten szaladt az ablakhoz. Éjjeli főkötője is ferdére csúszott siettében. Összezsapta tenyerét.

- Elfáradtam! - ez volt az első szava a kapitány úrnak, és szobájába lépve, belevetette magát egy öblös székbe. Szakálla, haja csapzottan lógott bele lesoványodott arcába. Ruhája sárosan, elnyűtten lötyögött testén.

- Ó, te szegény! - sóhajtotta Orsolya, és fölébresztve a cselédeket, meleg vizet, ételt, italt rendelt.

Csak néhány napig tartott a boldogság. Egy kora délutánon a strázsálók ismét hatalmas embertömeg közeledését jelezték.

- Megint jönnek a felkelők! - zúgott végig a városon a rémület. - Mint a tenger vize, annyian vannak!

Körös-körül hullámozottak a hadak.

Soha nem látott véres napok következtek. Az ellenség a Szent Mihály-kapunál ütötte fel táborát. Fejszefokkal betörték két hatalmas kapuszárnyát, és a templomban szétzúzták a kalaposok, kádárok és kovácsok céhének oltárait. Az óriási oltárképeket karddal átszurkálták, kettéhasították. A fából faragott szobrokat összetördelték. Dühödt mámorukban a padokat is széthasították, s egy halomba rakva, fölgújtották. Letördelték még az orgona sípjait is.

Szeptember dereka felé járt az idő. Reggelenként már köd imbolygott a hegyek lábánál, s a Lövérek fölött alacsony felhők suhantak.

A városi tanácsos urak elhatározták, hogy kitörnek az ellenségre. Mert inkább a halál jöjjön, semmint a tétlen, tehetetlen nézdelődés a rémségek tombolása közepette.

- Mock Tamás kádármester kapitánnyá tétetik, s holnap hajnalban ötven gyaloggal a határig megy! A lovasoknak Paur János lesz a kapitányuk! - adta ki a parancsot a polgármester.

Mindenki némán várta, milyen feladatot osztanak ki reá. Egyszer csak nagy dühödtén az asztalra csapta kardját Jeszenszky Dániel, egy fiatal nemes. Vértörő arccal azt kiabálta, hogy ő bizony nem lesz Mock pintér alattvalója, mert az ő ősei már négyszáz esztendővel ezelőtt is kiváltságokat élveztek Magyarországon.

- Ne duzzogj, fiam! Háborús idők vannak. Ismerem tisztos, nagyra becsült családod történetét. Itt az idő, hogy te is kimutasd vitézségedet, hogy méltó vagy neved viselésére. Különben te is Paur beosztottja leszel.

- Akkor sem megyek! - szorította össze a száját a fiatal fickó, és öntelt ábrázattal nézett farkasszemet a polgármesterrel. - Én bizony nem lovagolok!

A polgármester szemöldöke a homloka közepére futott. Rákiáltott a tejfölösszájára:

- Én vagyok a polgármester! Én adok parancsot, s azt mondtam: menni fogsz! Punktum! - Fölállt székéről. A többiek döbbenetben ültek helyükön. Olyanná vált a csend, mint vihar előtt szokott lenni.

- Nekem pedig ne parancsolgasson kegyelmed! Én azt teszek, amit én akarok! Én szabad nemes vagyok! És nem tűröm, hogy kegyelmed a regia potestast, a királyi hatalmat gyakorolja fölöttem! Amit kegyelmed deklarál, az nekem olyan, mint a légy zümmögése! - És öklével az asztalra csapott.

Az ón- és bronzkupák vészesen csengtek-bongtak. E pillanatban a polgármester a kardjához kapott. Kihúzta pengéjét hüvelyéből, és a csodálkozó képet vágó nagyszájú felé suhintott. Egy pillanat: Jeszenszky övéből előrántotta karabélyát, és ujjával már a ravaszhoz nyúlt, amikor Lackner egy ütéssel kiverte kezéből a cifra mívű fegyvert. A többiek pedig lefogták karját.

- Láncra veretni! - üvöltötte a polgármester magából kikelve. - Nem elég a magunk baja, még egymással is szemben állunk?! - És megizzadt homlokát törülgette.

Négy porkoláb megláncolva vitte az ifjú nemesurat a város tömlöcébe.

A fiatalember arra ébredt, hogy megnyikordult a fogda rozsdamarta ajtaja. Fentről lassú léptek hallatszottak. Fülének ismerősnek rémlett az egyik pár csizma recsegése. „Az apám! - gondolta Dániel, és föllállt a szalmáról. - De ki lehet a másik?”

Amíg szedegette magáról a szalmaszálakat, körbenézett. Az ódon kövek nedves hideget leheltek. Magasan a falban derengett ugyan egy kis nyílás, kötélvastag vasrácsokkal borítva, de azon sohasem téved be napsugár, épp csak szellőzésre szolgál. A túlsó sarokban dézsa, a „muszáj”-ra, emebben pedig ronda, félig már elrothadt szalma, hogy a rab, akit ide bedobnak, mégse a folyvást izzadó, nyirkos köveken kényszerüljön ülni vagy feküdni. Ámbár egyre megy... Így is meg amúgy is marja a csontot a börtön alattomosan kúszó hidege.

A csizmák nyikorgása már egész közélről hallatszott. „Mit mondok most neki?... Tudom, megró szájalásomért... Apámuram is olyan simulékony viselkedésű lett, mint minden polgár ebben a városban!... De majd én megmutatom...!”

Abban a pillanatban fordult a nehéz kulcs a zárban.

- Apámuram! - fordul apja felé kitárt karral a fiatal nemes, ám Jeszenszky János, a jeles orvos, szigorú, merev testtartással int. Ez a ridegség lelohasztja Dániel lelkesedését. Az apa most nem engedi közel magához a fiút.

- Fiam! Már megint heveskedtél! Meggondolatlan, hebehurgya tacsó vagy még mindig! Mikor nő be végre a fejed lágya? Nem lesz ennek jó vége! - dorgálja halkan, de nagy szigorral a legényt. - Tudom, mi történt - emeli föl jobb kezét -, nem szükséges magyarázkodnod.

Ekkor már Lackner is az ajtóban áll.

- Sajnálom, hogy így esett, Dániel - szólal meg. - Megértem, fiatal vagy, de ideje már, hogy önuralmat tanulj, tudj uralkodni indulataidon. Használd az eszedet is! Szívedbe, agyadba kell vésned a vera nobilitas, az igazi nemesség elvét: mindenki saját érdeme alapján. Jól tudod, fiam, hogy e város lakóinak vannak bizonyos együttélési szabályai. Aki itt él, és élvezi Sopronnak javait, attól joggal elvárjuk, hogy teljesítse polgári kötelességeit, különösen akkor, ha nemesnek született! Neked mint nemesembernek még inkább helyt kellene állnod a városért, mint a többi polgárnak.

- De éppen nemesi jogaimat akarta csorbítani a polgármester úr! - vetette föl fejét dacosan a fiatal Jeszenszky.

- Ez nem igaz! - förmedt rá az orvos a fiára. - Sem a polgármester úr, sem a Városi Tanács nem korlátoz minket semmiben, ha épp olyan józanul élünk, mint bármely más derék polgár

ebben a városban: kötelesek vagyunk adózni, részt venni az őrt állásban, s ha netán a városbíró vagy a polgármester úr szót kíván váltani velünk, kötelesek vagyunk hívására megjelenni! És nincs jogunk visszafeleselni!... Olyan voltál, mint egy taknyos kölyök!... Szégyen-gyalázat, fiam! - rázta meg fekete üstökét az öreg Jeszenszky.

- Gondolom, jó lecke volt ez Dánielnek, és nem fordul többet elő! - veregette meg Lackner a fiú vállát. - Legyen apádurad a példa előtted, és ne felejtsd, mire kötelez az igazi nemesség!

Fölfelé már három pár csizma lépkedett a nedves lépcsőkön. A rezes arcú porkoláb nagyot húzott a rozoga zsámoly alá rejtett butykosból. S amíg a csöppeket kétfelé törölte hosszan lelógó bajuszáról, szidta a sok tejfölösszájú kölyköt, akik miatt neki folyvást ugrálnia kell.

Másnap kora hajnalban ötven lovas katona és százötven soproni polgár és földműves rontott ki a Fleischhackergassén át a külvárosba. A kinyitott kapunál parázs verekedés, ortályoskodás támadt. A soproniak vitézül tusakodtak. A tengernyi toprongyos hajdú, török, tatár mind otthagyta a puskáját, handzsárkását, kardját, és menekült, amerre látott.

A következő nap hajnalán több ezer vallon katona közeledett Sopron felé Wöser György és Königsberg vezetésével, színes zászlók lobogása alatt, a város végleges megmentésére.

Amikor a kora reggeli nap kibontakozott a köd öleléséből, a sok ezer mellvért, páncél, sisak ragyogva verte vissza a fényt. Csillogott a közeledő sereg, s a város tornyából úgy látszott, mintha egy óriási acélkígyó tekeredett volna mind közelebb.

28

1605-ben.

Bocskai fejedelem egyedül ül boltíves szobájában. Az egyszerű, tisztára sikált asztalon kalamáris, papírok. Ujjai erősen fogják a jól megvágott tollat.

A penna hirtelen megáll az árkus papír fölött. A fejedelem megdörzsöli álmatlanságtól, erőltetéstől véreres szemét. Néhány pillanatig elmereng. Pihenni szeretne végre: szunnyadni, sokat, napokon keresztül csak aludni... De elhessegeti magától az „ördög incselkedéseit”, s újból erősen ujjai közé kapja a kalamust. Sercegve rója a betűket.

A szomszédos szobában ott körmöltek látástól vakulásig az íródeákok is. Nemesi adományleveleket róttak a hajdúk hű kapitányainak.

„...a mi régi szabadságunk visszaadóit beaplicáljuk a rendi alkotmány keretébe.”

Áldották is a fejedelmet azok, akik végre megállapodhattak, s volt hová lehajtani fejüket.

De vágattak is a hajdúk a szélrózsa minden irányába a pecsétes levelekkel, amelyekben fölkérte a fejedelem az ország urait, jönnének el április havának derekán Szerencsre, az országgyűlésre.

Már hangosan csivített a sok madár, bár hűvös volt az idő, s a szelek hideget kavartak még az utakon. A sáros dűlőkön nemegyszer akadtak meg a szekerek, s nagy időbe került, míg kihúzkodták az agyig merült batárokat a cselédek; káromkodásnak ugyancsak nem maradt híjával se úr, se szolgál. Szidták sárga, szuvas fogaik közt az új fejedelmet. Nem elég, hogy hajdúi kiforgatták udvarházaikat, megtiporták termőiket, szőlőiket, még utazniuk is kell ebben az átkozott, szeles időben!

Megteltek a szerencsi fogadók, vendéglátó házigazdák szobái, az árkádos udvarházak. Csak úgy hemzsegett egész nap a sok szájtáti szolga. Ennyi cifra ruhát bizony még nemigen láttak egy rakáson! A sápadt napfényben villogtak a kövekkel kivert kardok, menték aranygombjai, boglárok, sodrott aranykövek. Meg-meglengette a gyémántforgós, kiköcsénmadár-tollas kalpagokat a csiklandó tavaszi szél.

Zúgott az orgona, míg az urak elfoglalták helyüket a híres szerencsi református templom padjai sorában.

Az első helyen a törökországi emigrációból visszatért Bethlen Gábor ült, több erdélyi főúrral. Fekete, dús hajába már ezüst szálakat szőtt a sok megpróbáltatás. Arca kemény ráncaiba mély árnyékokat vetett az íves ablakokon beszűrő fény. Két csontos öklét kardja fején nyugtatta.

A falak mellett körös-körül az íródeákok körmöltek. A fejedelem a templom közepén ült, szemben az urakkal. Mellette jobbról-balról hűséges hajdúvezérei, lándzsákkal, puskákkal. Csupán a pompa kedvéért? Vagy félelemkeltésből?

„Soha nem lehet tudni, hogy jó uraink miben törik fejüket” - gondolta a fejedelem a díszes beszédek elhangzása közben, s csak akkor vetette föl bús ábrázatát, amikor felharsant a vívát.

- Éljen soká a mi felséges fejedelmünk, hogy vigyázása és kegyelmes szárnyai alatt örökös, boldog megmaradása lehessen elfogyott nemzetünknek!

Majd díszes ünnepség közepette letette Bocskai az esküt az ország színe-java előtt.

Estébe fordulva az idő, nagy serénykedés, forgolódás támadt. Pompás asztalt terítettett a nagyságos fejedelem - mindenkit vendégül látott. Nemcsak az úri nép lakhatott jól, hanem a cseléd, szolga, közkatona is.

Csak a fejedelem széke lett üres éjfél felé, meg Bethlen Gábor uramé. De ki törődik azzal borittában, hol a fejedelem?

29

A fejedelem számára elkészített szálában egyetlen szál gyertya csurgatja viaszkönnyeit, mintha bizony rosszat sejtene az elkövetkezendő időkre.

István és Gábor halk szóval beszélget a széles kürtőjű kandalló előtt.

- Nagy út volt ez, Gábris - szólal meg a fejedelem -, és fáradságos: megállítani az országot a végomlástól!

- Csodálom nagyságod erejét és kitartását! - néz rajongva a fejedelemre Bethlen.

- Csak egy bánt, sehogy se tudnám őfelségének megmagyarázni, hogy el is higgys: hitünkért és törvényeinkben megromlott szabadságunkért húztam ki kardomat a hüvelyéből, s nem pedig azért, hogy fejemet koronával ékesítsem föl... - S ekkor a fejedelem arca hirtelen vörös lett, és egy pillanatig úgy érezte, megőrül agyveleje sajgásától. Homlokához kapott, amelyen vastagon kidagadtak az erek. - Ej, ha meghalok nemsokára! Mi lesz a népemmel? - sóhajtott olyan mélyet, hogy beleremegett a könnyező gyertya lángja.

- Ne mondjon ilyet nagyságod! - ugrott föl ültéből Bethlen. - Most, amikor élete delén áll, és szerencsecsillaga is fölragyogott végre!

- Te Gábris!... Ül csak vissza szépen! Kettőnk közt maradjon: valami sejtetem bujkál bennem... Nem élek már soká, fiam...

- Az istenért! Hogyan is mondhatja komolyan ezt nagyságod? - válaszolta Bethlen, és ijedten nézett a fejedelemre.

- Nem fejezhetem be a nagy feladatot... Töröm a fejem, vajon mi lesz halálom után? Ki jöhet utánam?

- Báthory Gábris! - kapta fel fejét Bethlen.

- Báthory Gábris?... No, nem bízom benne... - rázza fejét Bocskai. - Én Bethlen Gábrist szeretném a helyemre tenni! - néz hosszan most Bethlenre.

Az meg zavarában nem is tudja, mit kezdjen magával. Esetlen mozdulattal viszi szájához a boroskupát.

- De nagyságos uram! Ez lehetetlen!... És el se fogadnám! Hisz semminemű olyan dolgot nem cselekedtem, amivel kiérdemelnék ekkora kitüntetést! Meg családom ereiben sem folydogál fejedelmi vér...

- Nem szükségeltetik most, ki hová született! Erős kéz és szív kell a vezetéshez. Eszed van, fiam, élesen látó szemed és jó szímatod. E három kell a vezetéshez... - És ahogy belebámult Bocskai a már hunyó parázsba, furcsán csillogott a szeme. - Egy szót se erről az éjszakáról, fiam! De tartsd emlékezetedben! Csak képzelegtem, Gábrisom!... Néha a fejedelemnek is szabad álmodozni, úgy-é?

Bethlen lehorgasztotta sörényes fejét.

(Pedig bizony Bocskai halála után mégiscsak Báthory Gábor lett az úr Erdélyben: némi huzavona után, 1609-ben ültették a fejedelmi székbe.)

Már régen elpihent minden, Bethlen nyitott szemmel feküdt a sok párnával, dunnával megrakott ágyban. Tudta, hogy ezt az elmúlt estét soha nem fogja elfelejteni.

Bocskai még sokáig ült, a hunyó parázsba bámuldozva, mígnem halk kopogtatás verte föl gondolataiból.

- Bejöhetsz! - morogta kedvetlenül.

Kátai Mihály, a fejedelem kancellistája lépett a szobába. Pillantását gyorsan körbefuttatta a falakon, bútorokon, s alattuk mintha keresett volna valakit. Nesztelen tolvajléptekkel az asztalhoz surrant.

- No, mit kívánsz? - kérdezte a fejedelem, ültében meg sem fordulva.

- Nagyságos uram! Többen is kérdezték: csak nem beteg nagyságod, hogy oly korán odahagyta ünneplő uraimékat? - És kotorászni kezdett zsebében. Majd kihúzva valami apró galacsint, gyorsan beleejtette a fejedelem boroskupájába.

- Ihol vagy on orvossága nagyságodnak... Nem tudtam még ma este borába keverni, mivel nem találtam sehol... - És résnyire összehúzott szemmel meredt Bocskai arcába.

- Jól van, fiam, Mihály... megköszönöm figyelmedet, s további jó vigasságot kívánok uraiméknak... mondd, egy kicsit elfáradtam, most lepihenek.

- Jó éjszakát nagyságodnak. - És Kátai halkán behúzta maga után az ajtót.

A fejedelem kortyolt keveset borából. Amikor levetkőzött, és ágyba feküdt, erős hányinger fogta el.

- Az ördögbe is ezzel a cudar orvossággal! Vérem zúgása ugyan megszűnt, de mintha folyvást okádni kéne ettől a vacaktól! - morogta félhangosan. Később megszűnt rosszulléte, és csakhamar mélyen elaludt.

30

A császár már hetek óta teljes apátiába süllyedve üldögélt székében. Jóformán sehová nem ment. Az ételét is szobájába rendelte.

Most éppen Öszentsége levelét morzsolgatja, melyben a szentatya haragosan adja tudtára Rudolfnak, hogy bár Bocskai politikai engedményeinek ügyébe nem kíván beleszólni, de annál inkább a fejedelem által pontokba szedett vallási kérdésekbe! Ezekben a pontokban a leghatározottabban ellenez minden újítást! S ha a császár Öszentsége akarata és kívánságai ellen határozna, nem támogatja többé sem arannyal, sem zsoldosaival. Ugyanakkor a többi katolikus államnak is megtiltja a császár támogatását, sőt egyházi átokkal fogja sújtani őfelségét és országait is!

A levelet már napok óta forgatja ujjai közt.

Bárcsak egymagám lehetnék a világon! - ez egyetlen vágya őfelségének. Ám nem sokáig ábrándozhatott e képtelenségen, mert Lang dugta be fejét az ajtórésein. Látva, hogy ura ébren van, eléje csoszogott. Halkan megköszöörülte a torkát.

- Ah! Már megint itt vagy?! - szólalt meg panaszos hangon a császár. - Nézd ezt, Lang! - nyújtotta Lang kampós orra alá a pápa levelét. - Ilyen sorokkal üldöznek bennünket... Nem hagynak élni... Ki akarnakátkozni az egyházból - görbült le sírósan az ajka -, engem, a jó katolikus fiút!

Lang már számtalanszor hallotta ezt a siránkozást a neheztelő levélről, de úgy tett, mintha először hallaná.

- Ne izgassa felséged magát! - legyintett bütykös ujjú kezével a kamarás. - Rosszkedvében írhatta Öszentsége ezt a levelet. Talán kiújult a köszvénye, vagy sav marta a gyomrát... Az ő korában már... De bizonyára megbánta, hogy ilyen durván támadt felségednek!... De hogyan is tehette?... - Fejét csóválva dünnyögött Lang, és közben arra gondolt, hogyan jelentse be a császárnak, hogy főhercegi fivérei néhány ajtóval kijebb arra várakoznak, s ugyancsak nem nagyon békességes hangulatban: mikor kaphatnának sürgős audienciát?

- Miért zavarogsz, Lang? - tette föl végre a kérdést Rudolf.

- Felséged fivérei, Mátyás, Miksa és Ferdinánd főhercegek várakoznak, sürgős kihallgatást kérve felségedtől.

- Jaj! - kapta kezét ijedten szája elé Rudolf. - Meg akarnak ölni?!... Lang! Mondd, mit akarnak? - kapaszkodott két karjával most komornyikja kezébe.

- Dehogyan akarják megölni felségedet - mormogott Lang, és remélte is, hogy így igaz, másképpen neki is vége van, jól tudta. - Hanem hadd tanácsoljak valamit felségednek... - És egészen közel hajolt a császári fülekhez. - Legyen erős! Tartson ki elképzelései mellett! Nekem az a gyanúm... hogy Mátyás úr... nos...

- Mit akar Mátyás? - ugrott föl székéből egy pillanat alatt a császár, és tágult szemmel meredt Lang arcába.

- Hát, gondolom... fölfelé szeretne kapaszkodni a létrán, ha szabad ezt megjegyeznem...

- Fölfelé kapaszkodni a létrán?! - kiabálta Rudolf. - Hol hallottad ezt? Mit akar még a főherceg úr? Nem elég, hogy olyan magas pozícióba helyeztem? Kitől hallottad?

- Az ilyen alantas féreg, mint én, felséges uram, sokfelé csúszik-mászik, és kénytelen néha meghallani dolgokat - nézett alázatos testtartásba görnyedve Lang a császárra. - És tapasztalhatta felséged, hű szolgája még soha nem mondott igaztalant... - mosolygott sunyi alázattal.

- És mind a három egyszerre jön ide... - lépkedett hosszúkat a teremben Rudolf. - Hárman egy ellen... De hiába! Én most nőszülni fogok! Nem érdekelnek a politikai ügyek. Elvégre családot is kell alapítanom! - És fekete harisnyás lába úgy kaszált a levegőt, mint valami óriás póké, ami fonálán lóg. Beült székébe. Hosszú lábát maga alá húzva, várta áldozatait.

Szétnyíltak a magas ajtószárnyak, és belépett a terembe őfelsége három fivére: Mátyás, Miksa és Ferdinánd főhercegek.

Elsőnek Mátyás lépkedett daliásán, kissé öntelten. Magas, délceg alakjával kimagaslott fivérei közül. Magyaros módi szerint öltözött, ezzel is jelezni óhajtotta érkezésének fontosságát. Őt a termetre alacsony, hízásra hajlamos Miksa követte. Jellegzetesen puffadt, sárga arcát ritkás szálú barna haj keretezte. Utolsónak Ferdinánd, a legfiatalabb fivér lépkedett. A négy testvér egyetlen és szembeszökő közös vonása: a duzzadt ajak.

Rudolf fölugrott székéből, és a támla mögé állt. Idegesen markolászta a dúsan faragott cirádákat.

- Legkegyelmesebb bátyánk! - kezdte mondókáját Mátyás.

Levették fejükéről a tollforgós kalapot. Mialatt mélyen meghajoltak, fölseperték maguk körül a kerecsentollakkal a meglehetősen poros pádimentumot.

- Ugyan, hagyjuk a formaságokat, kedveseim - mosolyodott el kényszeredetten Rudolf egy pillanatra. - Végül is magunk közt vagyunk, nemde? Foglaljatok helyet - mutatott az időközben bekészített díszes faragású székekre. - Lang, töltsd tele a serlegeket! - intett a mellette szorgoskodó komornyiknak.

- Legkegyelmesebb bátyánk, időnk rövid, kérésünk súlyos és komoly!

- Mi az, tán nem vagy megelégedve Magyarország kormányzóságának tisztével? - pillogott öccsére kihívóan Rudolf. - Többre vágyol? Hm?... Fölfelé kapaszkodni a létrán? - nézett össze cinkosan a császár Langgal, aki sunyi pofával vigyorgott bele ritkás szakállába.

- Hogyhogy fölfelé mászni a létrán, felséges bátyám? - pillantott bátyja arcába csodálkozva a főherceg, s miközben lassan, szótagolva beszélt, azon gondolkozott, vajon kinek a szája járt el idő előtt, hiszen a súlyosan agybeteg császárnak elég egy ferde szó, képes életére törni félelmében.

- Nem efféle miatt jöttünk - terelte el a császár figyelmét a kellemetlen tárgyról Mátyás. - Stephanus Bocskai tizenöt pontját támogatnunk kell, különben újra támadni fog az oroszán!... S bizony erősek a karmai, felséges bátyám! Engednünk kell! Meg kell békélnünk egymással! - szólt türelmetlenül Mátyás, és egyre ingerültebbé vált, mert felséges bátyja, székébe visszaülve, az üres falat bámulta. Láthatóan egyáltalán nem érdekelték ezek az ügyek. Legalábbis úgy tett, mintha közönyösen hagynák az érvek. Sőt, húsos ajkait összecsucsorítva, halkan fütyülni kezdett.

Mátyásnak arcába szökkent a vére, és arra gondolt: „Éppen ideje lenne végre ezt az agyalágyult hülyét letenni a trónról!”

- Utódot akarok! - szólt a pillanatnyi csendben Rudolf erélyes hangon.

- De hát most a békekötés lenne a legsürgősebb ügy, felséges bátyám! - kotyogott bele Miksa is, és sűrűn pillogott bátyja szemébe.

Az gúnyosan nézett vissza rá, és megszólalt:

- Már van választottunk! Bizony, kedveseim! - nézett mindhármukra még mindig gúnyosan mosolyogva. - Utóvégre itt az ideje, hogy húsból hús, véreből vér fakadjon, és legyen e trónnak méltó örököse!

Mátyás úgy érezte, hogy menten megüti a guta. Abban ugyan bizonyos volt, hogy hiába is nőszne Rudolf, képtelen lenne utódról gondoskodni, hanem azért marta a düh, mert mindez - ismerve bátyja tétovaságát - igen sok időt venne igénybe, s ezalatt bizony megfordulhat Fortuna szekere.

- Nincs időnk most a folyton veszekedni és kibékülni akaró magyarok ügyeivel bíbelődnünk! - üvöltött fel hirtelen a császár, hogy a három fivér önkéntelenül is hátrahúzódott. - Várjatok, ha eddig tudtatok várni! Ti is folyton a nyakamra jártok ügyes-bajos dolgaitokkal. Nem vagytok már pendelyes kölykök!

- De felséges bátyánk! Értsd meg végre, hogy most házunk fennmaradásáról és a katolikus hit győzedelmes uralmáról lenne szó! Nem holmi gyerekes kunyerálgatásról! - kiáltott föl hangosan Mátyás főherceg, és kardját dühösen odaverte a díszesen kirakott kőköcsökre.

- Jól értjük, nagyon is jól, mocorgástokat, Mathias... - halkult el a császár hangja, s egy pillanatra megérezte végtelen magányát, egyedüliségét a számára oly gyűlöletes politika hálójában. - Várjatok...! Néhány napot várjatok még... - dünnyögte nagyon halkan. - Most pedig menjetek... békével, menjetek, kedveseim - s kezével elbocsátó mozdulatot tett.

Ha valaki megfigyelte volna most Rudolfot, láthatta volna, milyen szerencsétlen, beteg, elgyötört, meg nem értett ember ül a székben. Halálos szomorúsággal nézett a lassan, hátrálva kivonuló fivérei arcába. „Egyedül vagyok, nagyon egyedül!” - kiáltotta feléjük gondolatban.

Mátyás főherceg még ebédelni sem tudott a dühtől. Egy falatot sem bírt lenyelni. Hanem helyette Lichtenstein Károly titkos tanácsos úrral összebújtak a hosszú folyosó boltíves ablakmélyedésében.

- Főherceg úr! Birtokomban van őfelségének egy korábbi, felhasználatlanul maradt megerősítő oklevele - pislogott idegesen a tanácsos úr Mátyás arcába. - Csupán a szükséges dátumot kellene a magyar kancellária írnokával ráíratnunk, és máris küldhetnénk Stephanus Bocskainak a bécsi egyezmény megerősítését...

- Nem rossz, nem rossz gondolat, tanácsos úr - gondolkozott bajuszát pödörgetve a főherceg, és már látta lelki szeme előtt a magyar koronát a saját fején díszelegni. - Nos, mielőbb járjon a végére, tanácsos uram! Az idő sürget! Megadom számára a felhatalmazást főhercegi szavamra! - suttogta Mátyás, és körülnézett. - Még ma intézkedjék, tanácsos úr!

Messziről csoszogó léptek hallatszottak. A két férfi szétrebbent.

Lang már csak a sarkantyúk áruló pengését hallotta a folyosó végéről.

Forró nyári nap volt, amikor Mátyás főherceg és biztosai, valamint Bocskai meghatalmazottai aláírták az új kiegyezést.

A császár őrzöngött, amikor megtudta, hogy a háta mögött főhercegi fivére alkuba bocsátkozott a magyarokkal. Senkit sem tűrt meg maga mellett. Még Langot is elkergette. Ételhez nem nyúlt. Tehetetlen dühéből és teljes magányából végre az a hír rázta föl, hogy óriási hadával ismét közeledik a török a keresztény államok végleges elpusztítására. Érezte, hogy harapófogóba került. Ezért egy napon maga kérte, hogy a bécsi okiratot most saját kezével is megerősítse.

Mátyás már fején érezte a magyar koronát. Kirendelte követeit, hogy vonuljanak Komárom alá, a Zsitva és Duna vizének torkolásához, és sürgősen kössenek békét a törökkel is. Csak így érezte biztosítottak az oly régóta áhított királyságot.

Esőt szitáltak a felhők. A Zsitva zuhogva hömpölygött, és a Dunában vigasztalanul rengtek a sáros, piszkos hullámok.

Mire a sötétség ráborult az ázott mezőre, megtörtént a törökkel a szerződés. A császár 200 000 forint értékű ajándékot küld a szultánnak, ennek ellenértékeképpen többé sem adót, sem másnemű ajándékot nem fog küldeni.

A béke húsz esztendőre kötöttetett...

31

Miközben sebesen haladt a fejedelem keze a papír fölött, hatalmas ágyúrobaj reszkettette meg az ablakok üvegszemeit. Be is írta sorai közé:

„Immár öröme kilövék az ágyúkat. Mind a két császár között és mi közöttünk az régtől fogván kívánt békesség véghöz ment.”

Hirtelen gyomrához kapott. Heves görcs rázta meg egész testét. Összegörnyedve ült farkasbőrrel letakart székében. Homlokát kiverte a verejték. Arca hamuszínűvé vált. Fogai hangosan összekoccantak a kintől. Csak nagyon sokára múlt el a fájdalom.

Lassan visszatámolygott asztalához. Remegő kézzel húzott elő egy árkus papírt a ládafiából. Tántorgó, nagy betűkkel ráírta:

TESTÁMENTUM:

... Mint nemzetemnek, hazámnak igaz jóakarója fordítom elmémet a közönséges állapotnak elrendelésére és abból is az tanácsomat, tetszésemet igazán és jó lelkiismerettel meghagyom, s írom, szeretettel intvén mind az erdélyi és magyarországi híveinket az egymás között való szép egyezsége...

Elfogyott a gyertya. A fejedelem ott maradt székében. Reggel úgy találták: ráborulva megkezdett végrendeletére.

Korán beköszöntött a tél. Már december elején nagy tombolást csapott, befújta hóval az utakat, ösvényeket.

A fejedelem ágyban feküdt. Nem bírt már felülni sem. Még karácsony estéjén sem bírt mosolyogni. Megnyúlt, sovány arca komoly volt, mint a festett képeken az ősöké.

Lassan, vánszorogva fogytak a súlyos percek. Valamelyik régi piktúrának a keretében szorgalmasan rágott a szú, szívósan vájva utat magának előre, mindig csak előre... Lehet, hogy erre

gondolt a fejedelem is, amikor a halódók éles hallásával figyelte a féreg nesztét. És ekkor mosolyodott el hosszú hetek óta először, de utoljára...

A halott köré magas szálú gyertyákat raktak, meggyújtották őket. Hadd fényeskedjenek a nagyúr mindig oly árva, magányos szívének.

Kassa népe, apraja-nagyja odabotorkált a nagyságos fejedelem háza elé. Hallgatagon, szó nélkül özönlött a tömeg. Mint havas mezőt a hollók, megülték az árkádos folyosókat, termeket. Mindenki látni akarta, még egyszer megsimogatni drága kezét az Apának, aki földet, házat, kenyeret és békét adott az ő szeretett rongyosainak.

- Azt a keserves...! Hogy mér is kellett meghóni a mű urunknak! - kanyarította el panaszát egy nagydarab, csontos hajdú, Szálai Mózsi, s úgy vágta süvegét a rozzant pádimentumra, hogy a réseken lapuló bolhák mind szerteugrottak ijedtükben.

A korcsma piszkos volt és bűdös a sok füstölgő gyertyakanóctól és a benne szorongó néptől, a halott fejedelmet virrasztani akaró idegenektől, erdélyi hajdúktól.

Az egyik sarokban piszkos szőrű, lompos kutya gubbasztott. Egyik szemére vak volt. A jó szeméből is folyt valami híg lé, mintha mindig sírna.

- Ne ríj mán, te ronda dög! - rúgta oldalba egy részeg hajdú az állatot. - Utálom nézni a rusnya pofádat!

- Ne bánts, hé, azt az ebet! - kiáltott rá Mózsi. - Megnyúvasztlak, az istenfádat! Kivájom a szömed néked is, hadd lám, ríj-sz-é majd? - S már ment is volna össze a két férfi, amikor hirtelen berúgták a korcsma ajtaját:

- Hé! Ti mind! Gyerünk a tömlőcbe! - üvöltötte egy vörös képű, izzadt hajdú. - Szétszedjük a gonosz Kátai Mihályt! Bitang gyilkos! Mérget nyeletett a fejedelemmel!... Ő volt!... Ő volt!... - kiabáltak összevissza, és kis idő múlva egyetlen ember sem maradt a korcsmában. Csak a nyitva felejtett ajtót nyikorgatta a szélvonat, és az eb kucorgott szokott helyén.

Minden csendes volt azon a napon és fehér, amikor megindult a hosszú gyászszereg Gyulafehérvár felé, a halott fejedelemmel.

A száz és száz gyászruhás hajdú úgy ült lován, mint fekete sasok a szirteken.

Fölöttük töméntelen varjúcsapat károgtat keserű-rekedten a circumdederuntot...

32

Amikor Himmelreich belépett a császár termébe, őfelsége rikácsolva üvöltött. Nem is teljes mondatokat, csak szavakat nyögdécselt, és közben mindent széttépett, ami a keze ügyébe akadt. A megijedt kancellár reszkette keresett menedéket a legtávolabbi sarokban.

Langnak több esze volt, a legnagyobb kristálykelyhet nyújtotta őfelsége felé, tele borral. A császár két kézzel, reszkette kapott utána. Úgy itta ki a tartalmát, hogy a fele lecsurgott a kényes, fehérített galléron, végig a bársonyruhán. Csönd lett. Végre belezötytyent a székbe. Himmelreich most vette észre, hogy őfelsége mögött ott áll Hanewald, a császár legbensőbb titkára is.

- Felséged engedelmeivel jelentést tennék... - dadogta alázattól reszkető hangon a kancellár.

- Szólj, Himmelreich, hallgatlak - csengett bágyadtan öfelsége hangja.

- A magyar rendek hallani sem akarnak további halasztásról. Azonnal kérik, sőt követelik egy új országgyűlés megtartását, és a törvénycikkelyekből egy vesszőnyt sem hajlandók engedni, felséges uram!

Rudolfnak egyetlen arcizma sem rándult meg. Tekintete vészesen a kancellár úr lába fejére meredt. Majd hirtelen fölugrott székéből, és erőtlen karjával Himmelreich felé sújtott.

- Alávaló gazemberek vagytok mind!... Mind!... Te is!... Te is!... Te is!... - mutatott a körülötte állókra.

Lang és Hanewald már nagyon is megszokták ezt a hangnemet, csak a kancellár úr lába kezdett el reszketni.

- Szívjátok a véretem! Lopjátok a pénzemet!... Tudom, szeretnétek ti is megölni! Pedig ha én nem leszek, ti is elpusztultok!... Nem lesztek kancellárok, titkárok, kamarások! - üvöltötte rekedten a császár. - Addig jó csak nektek, fiaim - szólt, lassan visszaereszkedve székébe és igen fojtott hangon öfelsége -, ameddig én vagyok a császár... Igen, igen...

Ekkor, érezvén a kellő pillanatot, hogy saját malmára hajtsa a vizet, Hanewald a császár elé lépett.

- Felség! Engedje meg legalázatosabb szolgájának, hogy tanácsot adhassak e szörnyű zűrzavarban... - és fejét mélyen meghajtva várta a császári beleegyezést, amit egy erőtlen kézlegyintéssel meg is kapott. - Mátyás főherceg fegyverkezik. A fáma szerint húszezer katonával Prága ellen indult, hogy régi és alantas vágyaként fejére tétesse a magyar koronát. Felséged csak nem nézheti ezt tétlenül?! Vannak azért még nekünk is zsoldosaink! S majd szerzünk pénzt is! Ha kell, a föld alól is! Állítsa felséged rendbe-sorba zsoldosait! Írásban nyilvánítsa Magyarország, Morvaország és a két Ausztria összes rendjeit felségsértőknek!

- Elég, Hanewald! - nyitotta föl szemét Rudolf, és tekintete egyszerre igen élénk lett. - Lang! - rendelkezett erélyes hangon öfelsége. - Intézkedj! Hozzák be páncélokat, fegyvereimet! Én magam fogok a zsoldosok élére állni! - emelkedett föl a székéből. - Két napon belül gyűjtsétek össze a katonákat!

A körülötte állók tátott szájjal meredtek a császárra, aki percek alatt olyan tevékenyen rendelkezett, mint ahogyan azt ifjúkorában tette.

Lang tudta csak egyedül, hogy az egészségből úgysem lesz semmi. Ismerte ő már urának ezeket a hirtelen föllángolásait, amik csak ideig-óraig tartanak, hogy aztán visszahulljanak a semmittevésbe, vagy újabb örvényben merüljön ki öfelsége csekély ereje.

Épp ezért nem nagyon hajszolta magát az öreg kamarás. A kiadott parancsokat csak ímmel-ámmal továbbította.

Valóban híre jött, hogy Mátyás főherceg hatalmas seregével Prága alá ért. A nép zúgolódott. A külvárosban félhangosan vagy éppen kiabálva szidták a császárt, és követelték, mondjon le a trónról.

- Elég hosszú ideig szívta vérünket az a bolond! Le vele!

A néhány nappal ezelőtt még látszólag annyira tetterős ember most úgy kuporgott székében, mint valami megkínzott, agyongyötört állat. Páncéljának darabjait a sarokba dobálta. Sem látni, sem tudni nem akart már ellenállásról. Egyetlen érzés emésztette: a félelem. Alig bírta leírni a nevét az eléje rakott papírra, amellyel önként lemond Magyarországról, Ausztriáról és

Morvaországról öccse, Mátyás javára. Csupán a császári méltóságot és Csehország koronáját tartja meg.

Amikor ezt megtudták a magyar nemesurak, föllélegeztek. Thurzó, Draskovich, Zrínyi Miklós, Erdődy, Apponyi sátrában repült a kalamus az íródeákok kezében, hogy a lovasok még aznap, június havának 27-ik napján szertevihessék a szélrózsa minden irányában:

„...Immár Rudolf császár őfelsége Magyarországhoz semmi közit nem ártja!”

33

A lassan döcögő szekér kerekei bele-belezötyyentek a régi, mély keréknyomokba, és szerte sarat fröccsentettek. Az utak mentén kopaszodó fák susogtak. A természet didergetős ködbe burkolódzott. Csak néhol kapirgáltak éhes rigók a sárgásbarna, nyirkos avart.

A tanácsos urak fázósan gubbasztottak a bőrpányvával borított kocsi mélyén. Az út Pozsonytól Sopronig hosszúnak rémlett ebben a locspocs időben.

Lackner behunyta szemét, és visszapergette emlékezetében az elmúlt napokat. Újból maga előtt látta a sokszínű zászlókkal díszített pozsonyi vár bástyatornyait, a fölcicomázott nagy tanácstermet. Emlékezett, ő is visszafojtotta lélegzetét, amikor szétnyíltak a terem óriási ajtószárnyai, és az ünneplőbe öltözött urak élén megjelent Mátyás főherceg, Magyarország leendő királya, piros dolmányban, vállán prémes, zöld bársonymentével...

Az út még hosszú Sopronig. Lackner lassan előkotorja zsebéből kis jegyzetfüzetét és az íróónt. Rajzolni kezd. Emlékezetből fölvázolja a magyar koronát. Néha el-elesúszik a keze, amikor zötytyen a szekér. Végez a rajzzal, írni kezd. Vázlatot készít következő könyvéhez. Ékes betűkkel rója a papír első oldalára: *Corona Hungariae*, és még néhány sort ír rá: *Semmi sem világosabb és ismertebb, mint amit látó értékünk ad át értelmünknek és lelkünknek.*

Mátyásnak még akkor is fájt a gyomra, amikor felült lovára. Egész éjjel nem hunyta le a szemét. Végre elérte élete célját: ma reggel fejére teszik a magyar koronát. Balján Miksa főherceg ült lován, kicsit esetlenül, sután, szemében tompa fénnel: vajh ha most ő lehetne bátyja helyén! Csak erőltetett mosoly torzította puffadt, sápadt arcát.

Mátyás kemény vonalú arcán nem rezdült meg egy izom sem. Egyenes derékka ült kényes paripáján, s úgy érezte, mellét majd szétveti az öröm. S ahogy körülnézett az emberek ezrei felett, szinte lebegni érezte magát fölöttük. Saját maga iránt érzett ellágyulásában szeme megtelt könnyel.

- Lám, hogyan sír őfelsége... a szeretet könnyeit hullajtja! - sutogott a tömeg.

Szent Márton temploma elé érve megállították lovaikat, majd a vörös szőnyeggel borított utcáról a templom sekrestyéjébe léptek.

A templom hajójából idehallatszott a sekrestyébe az emberek duruzsolása. A karzaton zúgott az orgona, az oltár előtt is meggyújtották a száz szál gyertyát. Forgách érsekre fölsegítették az arannyal átszőtt nehéz, ünnepi palástot.

Végre Mátyás kilépett a sekrestyéből. Mögötte Miksa, jobbról-balról egy-egy püspök. Megálltak az oltár lépcsőjénél. Utánuk tíz magyar főúr lépkedett délcegen, meggyízű mentében, nyestprémekkel, aranygombosan, kócsagtollas süveggel, kemény markukban egy-egy zászlót emelve.

A tömeg fölmorajlott, amikor végre megjelent Illésházy István, Magyarország nádora, hosszú, bő, sötét levélzöld bársonymentéjében. Ékes kardja minden lépésnél hozzáverődött a kőkockákhoz. Bársonypárnán hozta a koronát. Mögötte Erdődy következett a pálcával, Forgách úr az almát tartogatta két kényes tenyerében, majd Thurzó uram Szent István kardját ölelte magához nagy tisztelettel. A pásztorbotot Széchy, a keresztet Budeáni tartotta. Végül számos püspök és prelátus tipegett selyemcipőkben, nehéz palástokban, süvegekkel.

Nem takarékoskodtak a tömjénnel. Szállt a füst, édes illat úszott a templomban.

Mátyás egy pillanatra elszédült, amikor letérdelt az arannyal átszőtt, párnás térdeplőre. Fejét lehajtva, két tenyerébe temette arcát. Ujjai résén keresztül látta az előtte álló Forgách érsek gömbölyű pocakját, és érezte leheletét, hallotta hangos szuszogását, amikor pedig homlokát a szentelt olaj érte, látta, hogy egy csepp ráhullott az érsek palástjára, ahol lassan, zsírosan folydogált a sodrott aranyszálak közt, majd megállapodott a szöveten, s ott mind nagyobbra és nagyobbra terebélyesedett. „Ilyen lesz birodalmam is - gondolta Mátyás -, mint ez az olajfoltocska: terjeszkedni fogok... hatalmas, óriás leszek, mint a tenger!” És hirtelen bátyjára gondolt, az őrző, tehetetlen Rudolfra, kinek néhány nappal ezelőtt három inas is alig bírta kicsavarni reszkető kezéből a törst, amivel saját magát akarta volna megölni. „Vén bolond, mindig is eszelős volt... Hirtelen, tette kész, hogy a másik pillanatban meghátráljon a dolgok elől... De azzal a törrel legalább befejezhette volna a nagy színdarabot, amit egész életében játszott! Ugyan ki sajnálta volna?... S hogy kapaszkodik még mindig a koronába! Lám, a cseh koronát nem adta ki kezéből, de majd elérkezik nemsokára az ő végső pillanata...”

Gondolataiból akkor ocsúdott föl, amikor az érsek fejére illesztette a koronát. A súlyos ékszer kicsit nagy volt, becsúszott két füléig, s érezte, ha megbillentené most a fejét, lefordulna onnan.

A nép felzúgott:

- Vivat Rex!... Éljen a király!

Eléje lépett Kollonits Sigfried herceg, aki Szent István kardját nyomta most a kezébe. Ezzel három keresztvágást mért a papság fölött. A kóruson fölzúgott a „Te Deum laudamus”. Amikor magához vette az Úr szent testét, már semmire nem tudott gondolni. Agyában a gondolatok értelmetlenül kavargtak. Befejezetlen mondatok jutottak az eszébe, és gyomrába ismét belenyilallt a fájdalom. A tömjénfüst is elviselhetetlenül fullasztotta. Émelygés fogta el. Száját keményen összeszorította.

Végre kitódult a tömeg az utcára. A király a szabad levegőn hosszan, mélyet sóhajtott. Innét egy szőnyeggel bevont fahídon keresztül elindult a „mezítlábasok” temploma felé. A tömeg üvöltött. Süvegek röpültek a magasba. Csörögtek, koppantak a széthintett réz- és ezüstpénzek. Az istenadta nép vadul tülekedett az alamizsnáért. Az arany csengése ritka volt, mint a fehér holló.

Már a delet is elkongatták a pozsonyi órák, amikor őfelsége az ide-oda csúszkáló koronával a fején a Szent Mihály-kapuhoz ért. Itt egy szövettel bevont emelvényen hűséget esküdött a magyaroknak. Az eskü után egy nemrégiben fölhányt földhalomra háromszor kellett fölvergőztatnia fáradt lova hátán. Kardjával három keresztvágást suhintott. Ekkor olyan fürgeteges üvöltés támadt, amelyent csak magyarok tudnak csapni. Fönt a várban elsütöttek negyven ágyút és öt mozsarat. Az emberek azt hitték, hogy itt van a világ vége, meghasadt föld és ég. Az asszonyok, gyerekek sikongva fogták be fülüket, és ijedten menekülni próbáltak, de a tömeg nem engedett.

Késő este volt, az eső szitálni kezdett. A kapuk fölé akasztott mécsek alig adtak némi fényt a csillagtalan éjszakában. Csak a vár ablakaiból szűrődött messzire a sok gyertya, fáklya világa. Az urak a várban lakomáztak, a népnek a vár körül sütötték az ökröket, és az ünneplők vagy hatvan akó bort csurgattak le szomjas torkukon.

A fahidat borító szövetet - amelyen a király délelőtt végiglépkedett - darabokra tépkedték, hogy azt is pénzért árusítsák. Lökдösödve, sárba taposva nyüzsgött, hanykolódott a tömeg, és az emberek egymást összetiporva túrtak mocsokban, szennyben a király kezéből elhullajtott garasok után.

34

Az 1612-es esztendő rettentő hideget hozott. A jeges szél hetek óta vágta, hordja, röpíti a fagyos havat. Csak az merészkedik ki, akinek halaszthatatlan ügye van, vagy kunyhójában nincsen maradása a csikorgó éhségtől.

Rudolf a palota balszárnyán egy szegényes, sötét szobában fekszik, egyszerű, kopott ágyon. Ketten vannak mellette: Ruhland kirurgus úr és Lang, a megroskadt inas.

A folyosókon éktelen hangzavar. Mintha senki nem tudná, hogy a palotának ebben a sötét kis zugában haldoklik a német-római császár és számos ország egykori királya: Habsburg Rudolf.

Az ajtón kívülről behallatszik a fogoly király örzőinek rekedtes vihogása, hangos beszéde.

- Lang, nyisd ki az ablakot, minden ablakot... - suttog Rudolf. - Nincs levegőm!

Lang az ablakhoz csoszog. Kérdőn tekint az orvosra, és rekedten megszólal:

- Ebben a kegyetlen télidőben? Hiszen megfagy őfelsége! Meg a kandalló tüze is kialudt... Nem adnak több fát...

- Pszt! - inti le az orvos Langot. - Ne fecsegy annyit! Tedd, amit őfelsége parancsol! - És a fogóvassal megpiszkálja a paraszt.

Egyszer csak felül ágyában Rudolf. Szeme ijesztően ki mered. Megnyílik fogatlan szája, s szörnyű, rikácsoló hangon fölordít:

- Verje meg az Isten!... Verje meg két kézzel ezt a nyomorult várost: Prágát, s mindenkit, aki haláloamat akarta!... Átok... átok...

Már nem jön ki több hang a torkán, egy utolsó, nagy csuklással hátradől a gyűrött párnákra. Ijesztően tágra meredt szemét a kirurgus úr zárja le.

Az arc megkínzott vonásai csak sokára simulnak el. A meggyújtott gyertya remegve libben, mintha a tébolyult lélek nem bírna szabadulni sehogy sem a megátkozott falak közül.

35

Lackner az asztala előtt üldögél, iratai közt keresgélve, írogatva. Fél esztendeje már, hogy a soproni tanácsos urak megválasztották polgármesternek. Előrelátó, jó gazdaként nyomban hozzáfogott a Wandorf melletti réten a „Steinbrugel” fölépítéséhez. A tél folyamán pedig a városi arzenált kell majd felszerelnie, rendbe hozatnia, hiszen alig van benne fegyver.

Papírt húz elő a fiókból. Számol. Milyen pénzből, hogyan lehetne mindezt fedezni.

Halkan nyílik az ajtó.

- Herr Lackner, meggyújtom a gyertyákat. Hiszen már alig lát kegyelmed! - dugja be a cseléd a fejét az ajtón.

- Jól van, jól, gyere csak.

- Herr Lackner... Ma vendégek jönnek, ne feledje, üzeni Orsolya asszony.

- Ó! Igen! Ide küldjétek majd az urakat, a felső házba! - szól, hátra sem fordulva, és keze máris sebesen száguld az újonnan megkezdett papíron.

- Nem úgy van ám az, polgármester uram, hogy te meghívsz bennünket, te magad meg dolgozol! - köszön, és máris belép az ajtón Szentbertalani Menyhért. Nagyot fújva leül Lacknerral szemben.

Nyílik az ajtó. Ismét három vendég érkezik: Einfalt Mátyás a szomszéd házból, Sertorius János, a poéta és az új orvos: Armbruster János úr.

Sertorius vékony, szótalan ember. Armbruster doktor megbízható és nagy tudományú orvos hírében áll.

- Kedves barátaim! Érdekes és értékes dolgokat szeretnék ma megmutatni nektek - mondja Lackner -, amiket itt-ott keresgéltem össze. Egy-két főlíánssal kezdeném, melyekből igen sok mindent megtudtam. Nézzétek csak... - teszi az urak elé az ódon írásokat. - Itt van Lajos német király úr egykori oklevele, melyet az Úrnak 859-ik esztendejében adományozott városunknak. Ebben az írásban nevezi városunkat Oedenburgnak. A latinok Scarbantis, a frankok Cyperon néven emlegették városunkat. Imre királyunk 1199-i oklevelében pedig „villa Suprun” néven jegyezték föl a kancellisták a mi városunk nevét. Hazánk egyik fő védelmi pontja volt a „Castrum Suprun”. Sopron vára környékét a déli hegyek lábánál megszállták a besenyők, akik a Lövérekben laktak: „sagittani de villa Luer”. Ezeknek a felét aztán IV. Béla király úr betelepítette a városba, majd V. István királyunk 1277-ben elrendelte teljes betelepedésüket.

- Te Kristóf, hogyan is volt azzal a Kottanner Ilona nevű fehérnéppel? - néz kérdőn Lacknerra Einfalt Mátyás, és ritkás bajuszkáját rágcsálja. - Még az öreganyámtól hallottam valami regét erről a históriáról.

- Nem rege volt az, Mátyás, valóság! Kottanner Ilona itt született Sopronban. Először Gelusch Pál soproni polgár vette nőül, majd annak halála után ment férjhez Kottanner János polgáremberhez Viennában. Azt mind tudjátok, hogy Albert király halála után nagy pártviszály tört ki az országban. A főurak egy része behívta I. Ulászlót, a másik fele meg az Erzsébet méhében szunnyadó magzatot vallotta királyának. S remélték, hogy fiú lesz! Így is lett. Megszületett V. László. Sopron polgársága is eme csecsemőt tartotta királyának, így történt aztán, hogy Erzsébet királyné asszony itt, e városban zálogosította el a magyar koronát Fridericusnak, azzal együtt több uradalmát, így Sopront is. A koronát, amelyet a visegrádi várban őriztek, az előbb említett Kottanner Ilona csente ki éjnek idején, és lovas szekéren vágatott nyugat felé, Győrnek. Itt találkozott a királynéval, majd együtt igyekeztek tovább Sopron felé. Utközben Mihályiban szálltak meg, ahol üldözőik elől egy fűzfá odvába rejtették el a koronát, és egy Ladányi nevű birtokosra bízta...

- No és mi történt aztán?

- Azt tudom csupán, hogy a német és cseh csapatok Friderik császár uralkodása alatt igen sok kárt tettek városunkban és a környező vidéken. Csak a nagy Hunyadi Mátyás uralkodása alatt,

1463-ban lélegzett föl az ország és Sopron is. Halála után azonban újból fölbomlott a rend, és városunk ismét Friderik uralma alá került.

- Aztán gyűtt a pusztulás... Tudjuk, bizony tudjuk... Mohács, ahol minden elveszett... - hajtja le fejét Szentbertalani.

- Igen, Mohács... Pénz kellett az özvegy királynénak.

- Mindig csak a pénzünk kellett mindenkinek! - mormogja Sertorius. - Hát az eszmék, az emberiségért valamit tenni akarás?!

- Azért mindig akadnak olyanok, akiknek nyitva van a szemük, és föllázadnak. Harcolnak az igazságért! Ne felejtse el, hogy csak lépésről lépésre lehet célt érni... Ugrálva nem lehet sziklákat mászni! A csúcsot kapaszkodva, lassan lehet csak elérni - feleli csendesen Lackner.

- Igen, de ha folyvást a fejedre ütnek, hogy visszazuhansz a mélybe...

- Annyiszor kell elindulni, ahányszor csak lehet...

- S közben szalad az idő, mind gyorsabban futnak az esztendők, és rájövünk, hogy nem tettünk semmit!

- Nem az a lényeg, hogy te magad érd el a célt, hanem hogy az ország és idővel minden ország, minden ember érjen el egyszer a csúcsra: a testvériség, összefogás és béke csúcsára rajtad keresztül, a te fiadon, az ő fiain keresztül. Arra kell vigyáznunk, hogy kemény, csorbíthatatlan lépcsőfokok legyünk az eljövendő sok száz esztendő fiainak lábai alatt. Olyan lépcsőfokok, amelyekről nem lehet visszacsúszni, hanem csak tovább és tovább lépni fölfelé...

- Ezt szépen mondtad, Kristóf! S bizony, mély igazság vagy szavaidban!

E pillanatban az utcai kapun megverik a kopogtatót. Az urak fölugrálnak a székekről, és az ablakhoz tódulnak.

- Lovasok! Nézzétek csak: Nádasdy-címer ékesíti mellvértjüket! - bök ujjával a lent ácsorgókra Szentbertalani.

Lackner fűgén szalad lefelé a lépcsőn, hogy megtudja, milyen híreket hoztak a vitézek. A fönmaradtak a nyitva felejtett ajtón hallgatóznak lefelé.

Végre a sok lépcsőjárástól lihegve megjelenik Lackner, kezében egy levéllel.

- Mi vagyon benne? - kérdik az urak egyszerre.

- Báthory Gábor fejedelmet megölték az elmúlt hónap huszonhatodik napján, s helyébe Bethlen Gábor került!

Egy pillanatig meglepett csöndben állnak az urak, majd előnti arcukat az öröm fénye.

- Bizony Bethlen uram most elégtételt vehet a sok meggyalázásért, amit Báthory elkövetett az erdélyi urak asszonyaival, kikkel alkalmason hosszú esztendőkön át ekecselt! - bólogatott Szentbertalani. - Meg a kétfelé való táncolás, hol a törökre, hol a németre való kacsingatás is meghozta a véres eredményt!

- Az meg!... De ha most előre gondolunk, a jövő esztendőkre, ismét sötét felhőket látok - szólal meg töprengőn Lackner, és a kezében tartott levelet lassan az asztalra ejti.

- Miért? Bethlen jó protestáns, erőskezű és gazdag is. Széles látókörű, megfontolt férfiú. Most itt az idő, hogy véghöz vigye ökigyelme Bocskai terveit.

- Hiszen nem is attól tartok, hogy gyöngé kézbe kerül Erdély, hanem magunkat féltém. Újból szorítóba kerülünk. Szomszédunk a császár, akinek első minisztere Klehsl bíboros lett, gyűlöli

a protestánsokat. Egyik szeme mindig rajtunk, s felénk, a soproni bástyák felé tekint majd, moccannunk sem lehet... hacsak...

- Hacsak? Mondd, Kristóf, mire gondoltál? Hiszen már oly régóta várom a pillanatot, amikor te is rádöbben szarra, hogy Mátyás sem lesz külön Rudolfnál!... Milyen hívságosan áhította a magyar koronát!

Lackner lehorgasztott fejjel hallgat. Sokáig nem szól.

- Felelj, Kristóf! Most rajtad a sor! - néz mereven Lackner arcába Szentbertaláni, s a többiek is mind. Látszik, várják a választ, mint a forrás buggyanását a sziklából.

- Azért hallgattam hosszú ideig - mondja Lackner -, mert ami az én lelkemben eddig mondhatatlan szunnyadt, azt te most itt szavakká formáltad. Higgyétek el, nemcsak most érzem, hogy magyar földön élek. Magyarnak neveltek engem már a csepregi iskola falai között meg a pápai várban is. Hiába folyik német vér az ereimben, átváltoztam én már régen, és jól tudom, mi a kötelességem. Most hát közösen határozzunk az elkövetkezendő idők tennivalóiról...

- No és Mátyás? - pillantanak mindhárman Lackner arcába.

- Valóban, már régóta sóvárgott a magyar koronára, így hírlik. Úgy érzem, most itt az idő, hogy mi is Bethlen ügyét támogassuk, akiknek szándéka tiszta, akárcsak egykor Bocskai fejedelmé volt... Bármennyire is szerettem volna Sopron kapuit megnyitni előtte, akkor semmiképpen nem lehetett...

- Éppen az a baj, hogy amikor akadna egy ember, aki tiszta szívé, tiszta kezű, azt mindig egymagára hagyják, vagy éppen megölik, mint Bocskai uramat is - veszi át a szót Sertorius. - Különös este volt a mai... No de most már búcsúzzunk, Kristóf, holnap is vagyunk egy nap.

Csikorogva táru a nagykapu. Hideg szél söpör végig az utcákon. Fázósan húzzák nyakukba a prémes gallért.

36

Fogvacogató éles szél süvít a gyulafehérvári bástyák fölött.

Bethlen, aki gyermekkorától megszokta az időjárás szeszélyeit, most mégis libabőrösen reszket a bástyafokokon. Már alkonyul, mire végre körbejárta a régi várat.

„Helyre kell hozni ezeket a romladozó falakat!” - dünnyög magában.

Lassan lefelé indul a lépcsőkön. Szobájába érve széket húz a kandalló elé. Leül, lábára vastag medvebőr takarót borít. Mellette kis, alacsony asztalka - törökországi emlék -, rajta szép mívű aranykancsó, kristályserleg. Félig tölti a serleget borral. Míg szájához emeli, agyán emlékek villannak át, régmúltat idéz. Bocskai szavát hallja: „Felejtsd el, fiam, ezt a mai estét... csak álmodoztam...”

„Az álom valósággá ért, jó uram!... Bár nehéz teutánad és Báthory után nékem itt lennem... Báthory Gábris!... Úgy szerettelek, mint jobbik feletem! S hogy csalódtam benned! Pedig micsodás lelked volt! Hogy szárnyalt!... Miért is nem bírtad fékezni véreidet? Miért kellett neked minden, amit megkívántál, még akkor is, ha tudtad, hogy veszteted okozza?... De a gyilkosokra gondom lészen!... Szilasi, Ladányi s a többiek mind lakolni fognak! Ezt megígérem néked, Gábrisom! Bárcsak igazán beléd láthattam volna! De most már késő... Minden pohár betelik egyszer...”

Egy újabb szélroham megrázza az ólomba foglalt ablakszemeket. Halk, panaszos hangon megrezdülnek. Anna alakja képzik meg előtte. A gyönyörűséges, búbajos Báthory Annáé, akit most levélzöld ruhában lát és kibontott, derékig érő vörösarany hajzuhatagával. A tengerszemszínű, nagy szempár delejes erővel vonzza. Tüze égeti arcát. Elpirul... Lehunyja szemét, s hagyja, hogy a különös látomás elringassa. Folytatni akarja az álmot, érezni szeretné e gyönyörű, bűnös asszonyt, közről, egészen közről... mélyen beszívni bőrének illatát. Régtől fogva, kora ifjúságától sejtí magában e különös lény varázsát... Károlyi Zsuzsanna, szerelmes hitvese, rajongó, alázatos szerelemmel csüng rajta. Oly tiszta, mint a forrás vize... Most a két arc egymás mellé lebben a gondolat felhőjében: Zsuzsannáé és Annáé. Mind a kettő szép, s ő mégis, mégis Annáéra mered; kívánja száját, fehér, hosszú nyakát, vállát...

- Elég! - kiált föl hangosan, s felugrik székéből. - Mi vagyok vélem, hogy folyvást ez asszonyra kell gondolnom?... S miért nincs itt Zsuzsanna?... Írok, hogy jöjjön mielőbb... mert nagyon hiányzik nekem... - S míg keze tévován keresgél papír után az asztalon, tudja, hogy hazudik. Saját magát megtéveszti. - Nem, most nem hiányzik Zsuzsanna, az unalmasságig tiszta, mindig egyszerű, sima, kétoldalra fésült hajával, a néha hagymaszagú ruhájával, ahogyan a konyhából siet eléje őt üdvözölni... s az örökös panaszkodásaival, hogy feje fáj, szaggat a dereka, hogy nem tud aludni... Nem! Valójában nem hiányzik az a nő... De annál inkább a másik: az a boszorkány!... Isten bocsá'... de úgy hírlík róla... Igenis! Te hiányzol! Te bolondítóan gyönyörűséges Báthory Anna!... Te kegyetlen, szívtelen némbér!... - A fejedelem lehajtja nagy, fekete, sörényes fejét, és szálas, izmos termete meggörnyed.

E pillanatban lentről kürtszó hallatszik. Vendég vagy futár érkezését jelzik.

Fölugrik asztala mellől, és az ablakhoz lép. Kitárja. Három idegen lovas száll le lováról. Erősen szürkül, mellvértjükön az ékes címert nem tudja kivenni.

Egy pillanat csak, nyílik az ajtó, és belép Kassai István úr, a fiscalis director. Bethlen ül székében, mint valódi uralkodó: szigorú arccal, nyugalommal.

- Kerüljön beljebb, Kassai uram - szólal meg mély, öblös hangján, és csontos, gyűrűs kezével hellyel kínálja a vendéget. - Mi hír az udvarnál?

- Öfelsége nem bocsátott színe elé, nagyságos uram - ereszkedik a székbe Kassai, lába közé szorítja kardját. Két súlyos öklével nehezedik annak díszes markolatára. - Nem ismert el bennünket nagyságod követeinek, csupán a rendek követeinek... S mivel, úgy monda, nincs megbízásunk, Sarmasági Zsigmondot visszatartá az udvarnál.

- Mindig csak ellenünk... - ingatja fejét Bethlen, s dús szakállát markolássza. - S a pozsonyi szerződés pontjai?

- Nagyságos uram, erősködtek, hogy a szerződés nem kötelezi őfelségét, mivel Báthory és Erdély megszegették annak pontjait...

- Micsoda, hogy megszegették?! - ugrik föl székéből a fejedelem. Lépteit alatt nyög a nyikorgó pádimentum.

- Azt mondták, hogy Báthory fejedelem nem fogadta be annak idején őfelsége hadait a török közeledtekor, holott a szerződés pontjai szerint köteles lett volna erre...

- No és mit akar tőlünk őfelsége? Végül is gondoljuk, hogy a szavak tekerése súlyos dolgot takar. Igaz-é, Kassai uram?

- Jó következtetése vagyon nagyságodnak... Valódi biztosítékot kívánnak, mivel nem bíznak bennünk...

- S hogy hívják ama biztosítékot?

- Nagyváradnak, nagyságos uram...
- Hm!... A gonosz eszűek! - rázza meg öklét a fejedelem, és visszaül székébe.
- Úgy szólna a követelés, mert hiszen az, hogy legalább egy-két esztendőre adná át nagyságod a várat, hogy abban német s magyar katona vegyesen lakják, német kapitány vezetése alatt, ki hűséget esküdne a királynak s Erdélynek.
- Hát nem elég, hogy Dóczy András, folyvást az udvar kegyét keresve, már megszerezte öfelségének Husztot, Ecsedet, Kővárt, Nagybányát, Tasnádot? Mi kell még?... Persze, az egész, gyönyörű kis Erdélyország kellene a mohó, pénzéhes német uraiméknak! De csak mi tudjuk, mily veszedelmes dolog a hatalmas török császár erejét, haragra ingerelve őt, a magunk veszedelmére vonnunk!
- Tudják ezt az udvarnál is, nagyságos uram! Hiszen legnagyobb örömükre szolgálna a törökkel való háború!
- S hogy pénzt, katonaságot Erdély adna hozzá, úgy-é?... De ebből a kásából nem esznek német uraimék! Amíg én egyet is lélegzek! - kiált föl Bethlen, és nagyot köp a kandalló ölében pirosuló parázsra.
- Fáj nekik nagyságod törökbarátsága!
- Tudom, az kéne nekik, hogy fölkináljam szívemet Erdéllyel együtt. Hát nem! Nékem más terveim vannak! - suttogja maga elé Bethlen, s föláll székéből szétvetett lábbal. - Véghezviszem, amit egykor Bocskai akart: Erdély s Magyarország együtt legyen, s aztán eltiporni minden ellenséget: németet, törököt!
- Vajh sikerülne nagyságodnak e gyönyörű tervet véghezvinnie! - néz csodálattal Kassai a fejedelem arcába, s miközben csúzos térdét simogatja, arra gondol, bárcsak megérhetné azt a napot, amikor felhő nélkül kel föl a nap Magyarországon.
- Kassai uram, megköszönöm fáradozásait... Itt vagyon e kis zsákocska! - dob a fejedelem egy selyemzsinórral átkötött kis bőrzacskót az asztalra. - Fogadja el jószívvel... Ma nagy napom vagyon: az elhatározások napja!...

37

1614-ben.

Lackner belépett szobájába. Négy kerek esztendő futott el, amióta Sopron polgármestere lett. S hogy mennyit tett szeretett városáért, annak nyomai mind itt feküdtek előtte az asztalon. Árkus papírokon rajzok, tervek és drámáinak vázlatai vagy már a tipográfustól visszaérkezett könyvei heverték. A *Cura Regia*, a *Tugendspiegel* című munkái egyelőre még kéziratban.

A fiókban kotorászva egy vastag kötetet húzott elő: *Leveleskönyv*. Ujjával végigpörgette a lapokat. Csupa levél: a királyhoz, a primáshoz, a győri püspökhöz, a kancellárhoz és Esterházy Miklóshoz írt sorok. Aztán egy másik kötetben kezd lapozgatni, melyet Alsó- és Felső-Ausztria rendeinek, pártfogóinak ajánlott: *Qaestiones Justinianae*. A *Corona Hungariáé Emblematica Descriptio* című könyve, amit Thurzó György uramnak ajánlott. Kézbe vette most készülő könyvét: a *Maiestatis Hungariae Aquilá-t*.

Végre leült, és sokáig nézegette a címlapot, amelyre egy sast rajzolt, annak széttárt tollaira pedig Hungária, Cassovia, Pisonium Tyrnavia, Sempronium, Bartwa, Eperies, Sakolca városok neveit rózta.

- No lám, mindig igaz és őszinte királyhűségemet őrzik e sorok is! - suttogta, miközben lassan pörgette a lapokat. - Vajon jó és hasznos-e ez a kitartó, makacs érzés bennem?

Fölállt, és benézett Orsolya szobájába.

- Herr Lackner, a doktor már itt volt, teát főzetett, megitta asszonyommal, aki még mielőtt elaludt volna, azt üzenté, ne maradjon fönt sokáig, pihenjen az úr is - suttogja a cseléd csendesen Lackner fülébe.

A férfi visszatért szobájába, s még hosszú ideig gondolkozott, jegyzetett. Nagyon későre járhatott, mikor végre abbahagyta munkáját.

Lefekvés előtt még olvasgatott a bibliából. Később hiába csipentette el a mécset, éber volt. Nem kívánt aludni. Tudta, hogy ez az éberség a túlhajszt munkából adódik, mégis úgy érezte, kevés az, amit a városért tesz. „Még többet kellene dolgoznom... éjjel és nappal... éjjel, nappal...” - dübörgött halántékán az ér, és tárgult szemmel bámult a gerendás mennyezetre; az ablakon beszüremlett a későn kelő hold fénye.

Hirtelen különös érzés futott át a testén. Mintha a szívét összemarkolta volna egy jeges kéz. Csak néhány pillanatig tartott a görcsös érzés, utána félelmében egész testét elöntötte a hideg verejték. Halántékán még erősebben lüktetett az ér.

„Vati is így kapott a szívéhez...” - rémlett föl a sötétben apja beesett, sovány arca.

Lassan lecsukódott fáradt szeme, szíve zakatolása is alábbhagyott.

1615 kora tavaszán Lackner finom ösztönével megérezte az egyre inkább közeledő veszélyt, és tervbe vette, hogy a várost erős kőfallal véteti körül.

Már csorgott az ereszekről a hólé, a megolvadt földbe agyig süllyedtek a kővel megrakott szekerek. Unger Ádám és Sailer Jakab, a város két köztisztviselője, kora reggeltől késő estig kunyerálta a tallérokat - adóként - a jó polgároktól, az új városfal megépítéséhez. Épült is, szemlátomást! Egy hónap után már naponként ott ólálkodott a város apraja-nagyja. Különösen az asszonyok és a gyerekek kíváncsiskodtak körül a félköríves új bástyafalakat, a rondellákat. Mindenki ott szorongott a lőrésnél, hogy kidughassák azokon a fejüket. A város nyugati részén, az Éles-szögnél éppen a nagy bástyának támaszkodott a Fodor család háza. Fodor uram háborgott is jó néhányszor, miért épp az ő szobájához ragasztották a falat, hiszen még megéri, hogy egy szép napon ágyúgolyót kap früstökre az ágyába!

A belvárosban a rozoga Kúria épületére is friss vakolatot csapkodtak a kőművesek, s a festők műhelyében készültek már a színes rajzok, vázlatok, melyekkel majd a Kúria belső falait díszítik.

Lackner szorgalmasan látogatja a mesteremberek hangyabolyként nyüzsgő műhelyeit, utasításokat és vázlatokat ad kezükbe. Nemegyszer saját kezével rajzolja a készülő feliratokat az árkus papírokra.

A Kúria tanácstermének falára kerül majd egy füstölő tűzet ábrázoló kép, amelynek szövege: *A pari virtus et livor.* (Egyenlő mértékű az erény és az irigység.) Magyarozatként pedig ezt írja: *Amint a tűz füstöt okoz, úgy idézi föl a dicsőség az irigységet.* Egy másik falra kígyókat festet majd a polgármester úr. Ezzel pedig az irigykedésre hívja föl az emberek figyelmét. Talán az egyik legszebb vázlat egy lobogó mécsest ábrázol: *Sum ut prosum.* (Vagyok, hogy használjak.)

Végre április elejére elkészült az új városfal, amely ölelő-védőn vette körül az apró házakat.

- Jöhet most már maga Belzebub, az sem tudja szétrombolni a várost! - mondogatták a polgárok, és esténként megnyugodva hajtották a fejüket álmra. Nem így Lackner! Fél éjszakákat átdolgozott, írt. Könyveket, színdarabokat, drámákat. Most már nemcsak érezte, de tudta, hitte és élte, hogy az igazi humanizmus eszménye a közösségben élő ember.

Mint inspector - felügyelő - az iskolát is gyakorta meglátogatta, ahol ez időben a nyelvek közül a latint, a görögöt és a hébert tanították. Latinból a kezdők Cato distichonjait, Terentius és Cicero *De officiis* című művét, számtanból Rudolphus műveit, hittanból pedig a kátét, írás-magyarázatot és Chytracus *Regula vitae* című művét tömték az ifjak fejébe.

Nagy gond a polgármester úrnak az iskola épülete is, hiszen, nicsak: a tetőn becsurog az eső, s a falak rogyantak, mint az öregek lába. Különösen Rustler uram, a zsidó rektor fél, hogy netán egyik nap majd összedől feje fölött az ócska födém.

Lackner jegyez, számol, biztat. És be is tartja ígéretét.

Április huszadikára nagy és előkelő közönség gyűlt össze a Kúria tanácstermében. Lackner *Cura Regia* című drámáját mutatták be. Az előadás két teljes napig tartott.

Kósza hírek keringtek a csehek felől, akik erősen nyugtalankodtak azóta, amióta a halálát közeledni érző király, Mátyás, fiává fogadta II. Ferdinándot, s a Habsburg koronát az új örökös fejére tette az 1618-ik esztendő május havának 16-ik napján.

A protestáns felekezetűek félni kezdtek a szigorú jezsuita nevelésben részesült, vakbuzgó katolikus uralkodótól. Vallási sérelmeikkel, panaszaikkal hiába mentek bárhová. Csukott ajtók előtt kellett ácsorogniuk heteken át, míg végül dolgukvégezetlen hagyták ott Prágát.

Az elkeseredés szikrái gyűlöletet szítottak az udvar politikája ellen. A tüzek föllobbantak, a lángok mindennap magasabbra csaptak.

Ennek a májusnak fojtó levegőjében különös dolog történt Prágában. Thurn Miklós gróf a királytól eltiltott protestáns gyülekezet élén óriási tömeggel, fegyveresen a prágai várba hatolt, ahol éppen a protestáns hitről áttért két katolikus, Slawata és Martinitz helytartók tartózkodtak. Egy Ricsán Pál nevű főúr élesen kifakadt a helytartók ellen. Azzal vádolta őket, hogy ők voltak a császári tilalom szerzői. Majd Thurnnal együtt „az igazságszolgáltatás nemzeti módja szerint” a nyitott ablakhoz vonszolták a helytartókat, és a szédítő mélységbe hajították őket. Martinitzot Lobkowitz Vilmos, Slawatát maga Thurn vetette le. Utánuk dobták még Fabricius titkárt is.

Az esemény híre néhány nap múlva érkezett csak Pozsonyba, ahol Pázmány Péter érseknél éppen díszes lakomára gyűltek össze a Habsburg-ház urai Ferdinánddal és Khlesl bíborossal.

Jóval elmúlhatott éjfél, hangosan, vidáman mulattak az urak. Pohárköszöntő pohárköszöntőt ért, s Pozsony utcáin nyüzsgött a nép. Cifra ruhákban, lantot pengetve, énekelve, kurjongatva özönlött a tömeg. Díszesen öltözött hajdúk, tisztos polgárasszonyok, kereskedők, utcalányok ténferegtek kábult részegségükben a gyéren világított árkádok alatt.

Csak akkor rebbent szét a tömeg, amikor gyorsan vágató lovasfutárok kapaszkodtak föl a hegyre, a várba. Kis idő múltával elterjedt a hír, hogy mi történt Prágában... Puskaorossá vált a levegő. Az utcákon a tömeg morogva, zümmögve szétoszlott. A sötétben pedig, ahol nem strázsáltak a királyi fogdmegek, fenyegető ökölrel mutogattak a vár felé.

Az elmozdított kő gurulni kezdett, és hatalmas erővel zuhant a mélység felé, magával sodorva rengeteg kavicsot és porszemet.

Frissen, fiatalos ruganyossággal ugrott le lováról Lackner a czindorfi kastélyház előtt.

- Isten hozott, kedves polgármester uram! - lépett ki a széles, boltíves kapu alól egy magas, szikár, barna hajú férfi. - Először is mosd le az út porát!... János, kísérd föl a polgármester urat a felső vendégházba! - szólt a belépő inas felé Esterházy.

- Köszönöm figyelmességedet kegyelmednek, s fertály óra múlva jövök.

Már délutánba hajolt az idő, a két férfi még mindig a könyvesházban ült. Előttük boroskupák. Mójával kortyolgattak mindketten.

- Hogyan vélekedsz a csehekről? - kérdezte Esterházy.

- Nem akarom megbántani vallási érzületeidet, de mégiscsak furá dolog, hogy nem fér a begyükbe az új császár! Nyilván hallottál te is a prágai „igazságszolgáltatásról”?

- Igen, hallottam, bár úgy hiszem, nem csupán a vallási sérelmek az okozói e temérdek gyűlölködésnek.

- Hanem?

- Nemzeti sérelmek is akadnak jócskán... Az instanciás levelekre a csehek is éppúgy nem kapnak választ soha, mint mi. „Majd, majd”. Csupán ennyit mondanak a Magyar Kancelláriában is. Ha pedig pénz kellene, fejüket rázzák a Kamarában az urak.

- No hiszen, bizony úgy beszélsz te is, polgármester uram, mintha ugyancsak a császár öfelsége ellen volnál! - nyílt kerekre Esterházy szeme, és szája mellett két kemény ránc jelent meg.

- Ne érts félre, nagyságos uram, nem a császár ellen vagyok, hanem a körülötte élösködők ellen... S bizonyosra veszem, te megérted, hogy tartok némiképp tőle magától is, hiszen mint tudod, öfelsége a legkatolikusabb király, aki valaha a császári székben ült... Irt minket, protestánsokat, tűzzel-vassal... Nem csoda tehát, hogy a csehek mozgolódnak!

- Meg Bethlen uram!...

- Hát igen! Az erőszakosság nem teremthet békét - szólalt meg Lackner nagyon halkan. - A gyűlölet csak gyűlöletet szíthat. A császár öfelsége bizony nem cselekszik helyesen akkor, amikor tűzzel-vassal akarja az embereket a katolikus hitre téríteni. Hiszen vajon nem mindannyian Isten aklába tartozunk-e? A magyar nép nem szereti, ha nyakát járomba, dolgos kezét békóba kötik, lelke üdvösségének útját irányítani akarják!

- De polgármester uram! Te csak nem...?

- Nem mutattuk-e ki hűségünket öfelsége mellett Bocskai felkelésekor? Bécset magát nem védte-e meg Sopron a mindent földülő hajdúk elől?

- És mit teszel, ha Bethlen is bekéredzkedik majd egyszer Sopronba?

- Még nem tudom. Csak azt tudom, hogy tőlem messze áll a felekezeti türelmetlenség. S amellé fogok állani, akinek szándéka tiszta, s ki a magyar nemzetért, annak jogaiért köti föl kardját, s meghagyja vallási szabadságát is!

- De hiszen ez rebellió! - csattant föl élesen Esterházy hangja. - S ha nem kedvelnélek, s nem ismerném nemes szívedet, nem tisztelném tudásodat, ezért a szavadért tömlőbe vettetnélek! - ugrott föl ültéből.

- De én tudom, hogy nem teszed ezt, nagyságos uram! Hiszen te magad is magyar vagy! Hogy is ne értenéd akkor meg, hogy én mit érzek itt bent! - ütött a szíve fölé Lackner.

- Hm! - fordult el Esterházy, és az ablakhoz lépett. - Különös ember vagy te, Lackner Kristóf. És azt hiszem, végül is igazad van...

- Két úrnak nem lehet szolgálni - szólalt meg igen csendesen Lackner. Kezébe vette a kristályserleget, és lassan forgatta ujjai között.

- És ezt éppen te mondod, te, Lackner Kristóf, aki úgy változtatod érzéseidet, mint ama kaméleon nevű állatka a színeit? No persze, tudom, nem magadért teszed, hanem a városodért. Voltaképpen karcsú, törékeny híd vagytok Nyugat és Kelet közt... De hát nekem ismét más a szerepem a politikában. Én letettem a súlyos esküt öfelsége zászlaja alatt... Végig kell járnom az utat. Még akkor is, ha ez barátságunk rovására menne... De hagyjuk most ezt, hiszen nem juthatunk zöld ágra úgysem... Hanem beszéljük meg annak a bizonyos mértékletességi egyesületnek az alapszabályait, amelyről említést tettél nekem leveleidben... - És Esterházy visszaült helyére.

- Bizony, szükséges lenne mielőbb valami orvoslást találni, hiszen a részegség a legnagyobb bűne manapság népünknek!

- Jó gondolat ez, polgármester uram, és megkérlek, hogy három napon belül fogalmazd meg a tervezetet, s küldjed el nékem majd nyéki udvarházamba.

Augusztus 22-ik napján a következő pecsétetes levéllel vágatott Nyék felé a lovas futár:

A nevezetes Mértékletességi Egyesület alapítójához, nagyságos Esterházy Miklóshoz. Írta és Nyékre elküldötte Lackner Kristóf.

L. U. D.

*Nagyságos Báró
Kegyelmes Uram!*

Az öröktől levő és örökké élő, minden dicséretes dolgok jóságos Teremtőjétől minden jót szívemből kívánok.

Az Úrnak folyó 1619-ik esztendejében, augusztus 18-án a cinfalvi kúriádban tőlem a mértékletességre vonatkozólag véleményt, illetőleg írást kívántál, Nagyságos Uram! Mivel én akkor az ebédre meghívatra azt valóban megígértem, s mivel minden ígéretet kötelesség megtartani, azért én igaz hűséggel igyekeztem a Nagyságodtól kitűzött háromnapos határidőre egyéb nyilvános és magán elfoglaltságaim közepette az idő rövidségéhez képest úgy, mint szükséges és illik is, ígéretemet beváltani. Megírtam hát kellő rövidséggel, megfontolással, csiszolgatással, szigorú vizsgálattal, íme, fogadd tehát:... Ezért tehát nem esik bűnbe az, aki valamivel többet iszik, mint az egyesület más tagja, csak túlzás, kihágás ne legyen belőle. A túlzásból származik ugyanis a bűn. S a bűnök elkerülése végett alkottuk ezt a szervezetet...

Megvirradt, amire Bethlen a cseh szövetségeseikkel és saját hajdúival végre Pozsonynál átkelt a Dunán. A szétnyitott sátor ajtaját meg-meglebbentette a hajnali szél, s a fejedelem asztalán álló gyertya hunyorgó lánggal pislákol.

A sátor nyílásához állt. Még fönny ragyogtak a csillagok, de már megszólaltak a kürtök, a tábor éledni kezdett. Lovak nyerítettek, valahol messzebb durva hangon röhögtek a katonák, csörögtek a mellvérték, kardok, parancsszavak röpködtek.

- Szép jóreggelt nagyságodnak! - lépett vidám arccal a sátorba Rimay Jancsi, akit a fejedelem nemrég vett magához, s kedvelt íródeákja lett. - Megbocsásson nagyságod, hogy hívatlanul jöttem, de ismerem nagyságodat, hogy így, csata előtt soha nem szólna, vajon volna-e valami leírnivaló. Szívesen megtenném, amíg ilyen csend van - mutatott kifelé a sátorból.

- Köszönöm, fiam, figyelmességedet. Magam írogattam az elmúlt éjszakán, ha már aludni úgysem tudtam... Hanem, János fiam, nehéz ütközet lesz a mai, de bízom Isten segédelmében, hiszen ügyünk világos, szándékunk tiszta.

- Győzni fog nagyságod, bizton hiszem én is!

Kilenc óra hosszáig tartott a csata Bethlen és a császáriak közt. A császáriak részéről a legkitűnőbb zsoldosvezér vezette az ütközetet: Henry du Vall Dampierre. A keskeny arcú, spanyol divat szerint hegyesre vágott szakállú hadvezér hiába osztogatta gyors parancsait katonáinak, kénytelen volt igen nagy kárvallással visszavonulni.

A csata után a győztes fejedelem országgyűlést hirdetett Pozsonyba. A vármegyék és főurak nagy része azonnal engedelmeskedett, csupán a Dunántúlról jelentkeztek igen kevesen. Különösen a főpapok közül.

Az országgyűlés megnyitása előtt lovas futár hozta Forgách nádornak Pázmány haragos levelét, melyben az érsek tagadta, hogy a nádornak joga van országgyűlést hirdetni.

Törvénytelen a gyűlés - írta -, mert a király letiltotta. Márpedig őfelsége törvényesen választott királya az országnak. Magam felől resolute írom kegyelmednek, hogy valómgig Ferdinánd király él, soha mást nem uralok!

Az országgyűlésnek többsége azonban nem így gondolkozott. A rendek azon voltak, hogy megszerezzék a pozsonyi várat és az ott őrzött magyar koronát. Révay és Pálffy koronaörök nem akartak ujjat húzni a fejedelemmel, s így november 22-én az ország biztosai Monaki Miklóst és Merev Gáspárt a várba küldték kétszáz gyaloggal a korona őrizetére. Így most már a korona Bethlen katonáinak hatalmában volt. Egy díszesen cirkalmazott levélben pedig már Rimay keze rótt a fejedelem parancsára a következő sorokat:

Ha Isten adja, Bécs is rövid napon az én kezemben lészen!

Nagy volt az ijedelem a bécsi udvarban, amikor tudomást szereztek Bethlen sikeréről, hát még amikor meghallották a hatalmas mozsárágyúk robbanásait, amik óránként mind közelebből hallatszottak, és meglátták a császári kertek alatt letáborzó hajdúk sátrait, a tengernyi lovat, amint békésen legelésztek a szépen gondozott pázsiton!

A Burg tekervényes folyosói megteltek ijedt szemű, reszkető talpnyalókkal, akik menteni szerették volna életüket, s folyton átkozva az „istentelen Bethlen”-t, féltőn szorították magukhoz hirtelen összekapkodott aranyaikat, ékszereiket.

A napok óta tartó ostrom miatt az élelem kifogyott, s a mindig bőséges evéshez-iváshoz szokott főrangú népség nyöszörgött az éhségtől. Csupán csak a császár öfelsége térdelt naphosszat étlen-szomjan kedves imádkozózsámolyán, kezébe hajtott fejfel, összecsukott, zárt ajakkal. Ki tudja, mire gondolt e keserű napok alatt?

40

- Hallgassátok csak, uraimék, mit ír Bethlen nekünk! - simította ki a nagy címeres, pecsétetes levelet Krámer Mátyás a tanácsos urak előtt. - Szemünkre veti önagyága, hogy eddig még nem hódoltunk neki, s hogy a nádor által összehívott országgyűlésre sem küldtünk követeket... Eddig mindig arra hivatkoztunk, hogy közel vagyunk a császár öfelségéhez, most azonban *magunk is személyünk szerint várostokba be akarunk menni* - olvasta nyomatékosan a három utolsó szót.

Az urak fölkapták fejüket, és szótlánul, moccanás nélkül hallgatták a fejedelemnek gyorsfutárral küldött levelét.

- Majd pedig kér bennünket - folytatta Krámer -, hogy küldjünk elébe követeket, tekintélyes polgárokat, s fogadjuk őt méltóképpen. Előre biztosítja a várost, hogy mindennemű kártól megóalmazza. Csak kevesedmagával jön, és egyéjszakai szállást kér udvara népével egyetemben.

- Ha már be is kéredzkedik a fejedelem önagyága, bizony kellő tisztelettel kell fogadnunk őt!
- ugrott föl Szentbertalani a székéről, és szétnézett az asztal mellett ülő tanácsos urakon.

- Igaza van Szentbertalaninak! - állt föl most Lackner is. - A fejedelem önagyágát fogadnunk kell. Most itt az idő, amikor ki kell nyitnunk a városkapukat, és kellő pompával, fejedelmi nagyságához méltón kell vendégünkként tisztelnünk őt és udvari népét!

- Legyen, ahogy ti mondjátok! - köszörülte meg torkát Krámer is. - Lássunk hát munkához! Díszítsük föl a várost, a zászlókat tűzzük ki, a polgárok adakozzanak borral, hússal, legyen miből etetni-itatni önagyágát!

- Helyes! Így legyen! - bólogattak mindannyian.

- Csak ne érjen majd károsodás bennünket e lelkes üdvözlésért! - szólalt meg a sarokból Sertorius, a költő.

- Nocsak, nézd a kis békát! Már is a rossz időt érzed közeledni, mikor még a jó se köszöntött ránk? - fordult feléje Szentbertalani. - Hiszen annyira kívántad, hogy meginduljon önagyága végre! Félsz tán a kardforgatástól?

- Dehogy attól, kapitány uram! Sopront féltem...

1619. november 30-án délidőben megfűjták hangszereiket a kürtös urak a város tornyában. Szakadatlanul szóltak a szebbnél szebb madrigálok, virágénekek. Jókedvűek voltak ott fenn, hiszen Bethlen Gábor fejedelem asztala mellett is majd ők szolgáltatják a muzsikát.

Végre messziről port kavart az egyre jobban növekvő embersokadalom. Már látni lehetett a zászlóvivőket, akik fölcicomázott lovakon közeledtek, kezükben tartva a Bethlen-címeres selyemzászlókat. És jöttek, egyre jöttek a színes ruhákba bújtatott, kikent-kifent bajuszú, messze földön híres hajdúk, és köztük is kitűnt egy szénfekete csődörön sziklaszilárdan ülő férfi fekete bársonynadrágban, fekete mentével, fekete süveggel. Csak a lábán volt holdsárga,

finom szattyánbőr csizma, és kardjának tokja volt zöld színű bársony. Arca kemény vonalú, büszke, szeme párja mint két izzó szénparázs.

A díszes estebéden csak keveset evett a fejedelem, és még kevesebbet ivott. Pedig ízlett neki a soproniak vörös bora, de hát zavaros fejjel nem lehet levelet fogalmazni, parancsokat osztogatni, tervezni és dönteni sürgős dolgokban. Bár nyájas volt mindenkire, szűkszavúan beszélgetett az urakkal. Csak az asszonyok fecsegett jobbára, és kandi szemekkel nézegették a hírből már jól ismert Bethlent. Bizony megakadt szemük a szép, sötét férfin.

A fejedelem szállásán pirkadatig égtek a mécsek. Leveleket körmöltek az íróasztalok.

A következő nap is szinte egész napon át a tanácsházán tartózkodott önagysága; Széchy Györggyel és Thurzó Imrével meg a városatyákkal. Bezárták a vasalt, díszes ajtószárnyakat, hogy azokon bizony egy lélek se be, se ki ne mehessen. Hogy miről tanácskoztak, arról egy szót sem lehetett kihúzni sem Lacknerből, sem a tanácsos urakból.

Aztán hogy továbbvonult Bethlen uram, hátrahagyott ezerötszáz főnyi hadat Búcsú Benedekkel az élén a város védelmére.

- Az ördög nem aluszik! - mondta önagysága utolsó este a tanácsos uraknak. - A városkapukat tisztességgel őriztessétek, s a legközelebbi országgyűlésünkön ott legyetek! Elvárunk benneteket! - dörögött mély hangon, és barátságosan nézett végig az urakon.

Az ördög valóban nem aludt. Alig múlt el néhány nap, hogy Bethlen elhagyta a várost, Esterházy Miklós a szomszéd Lánzsér várába húzódott vissza, honnét hiúszemmel figyelte a soproniakat. Mint a pók, mozdulatlanul várt, hallgatódzott, hogy reá csaphasson, és megdorgálja az egykor császárhitű várost.

A császár öfelsége úgy érezte, hogy a közvetlen veszély elmúlt feje fölül. Egybehívatta tanácsnokait, fölolvastatta előttük a hűséges Esterházy levelét, mely szerint Bethlen csak hadának salakját hagyta volt Sopronban.

A mindig aggályos gonddal öltözött, cicomás zsoldosvezér, Dampierre, szót kért:

- Szeretném felhívni felséged figyelmét - mondta -, hogy Sopron roppant fontosságú felséges védelme tekintetében!... Cselekednünk kell, azonnal!

41

Bealkonyult. A sötétbe borult égből sűrű pelyhekben kezdett hullani a hó. Se közel, se távol egy lélek sem merészkedett ki a hóföregtetes időben. A hajdúk ittak a sátrak mélyén, kockát vetettek. Az őrt állók is be-bekukkantottak a meleget nyújtó sátrakba. Ott fújogatták meggémberedett ujjukat, s topogtak csontkeményre fagyott csizmáikban. Repült a kocka, nyertek, vesztek. Múlt az idő. Amint elálmosodtak, csak elfeküdtek a nyeregkapára dőlve, beburkolózva a nehéz subákba. Kint dühöngött a megveszekedett idő. Egyszer csak - már jóval elmúlt az éjfél - valamelyikük fölkapta fejét. Hallgatódzott. Hiába süvöltött a szél, mind közelebből lehetett hallani, hogy lovasok közelednek fergeteges gyorsasággal. Mikor szétépték a sátor ajtaját, csak annyi idejük volt, hogy hüvelyükből kirántsák a kardjukat. Töménytelen idegen zsoldos - németek, franciák, horvátok, s ki tudja, még miféle náció - özönlött be az őrizetlenül hagyott Szent Mihály-kapun. Mire megfűjták a riasztó jelzéseket, már vígan fosztogatott a gyalogos csőcelek, betörve a külvárosi házak ajtaját. Tolult a csürhe

a pincékbe, padlásra, istállókba. Hajtották a bőgő, meglepett marhákat, öregét és apraját. Bezúzták az ablakokat, mocskos, havas csizmákkal összetaposták a tiszta pádimentumokat.

Lackner sebtében húzkodta magára ruháit. Pillanatok alatt az utcán termett. A külvárosban égni kezdett egy ház, s a vágázó szél hordta, röpítette az izzó pernyét. Lackner tépetten, csatakosan tántorgott föl a Rathaus tanácstermébe. Szentbertalani már ott volt. Ugyancsak ázottan, megtépve. Reszkető kézzel tartotta a léghuzattól mindig kialudni akaró szövétneket, s belevilágított Lackner arcába.

- No lám, mégiscsak jó béka volt az a Jancsi gyerek! - dünnyögte fogai közt. - Nem nyugosznak ezek még ilyen ítéletidőben sem! - rázta meg fejét, mert a megolvadt hólé lecsöpögött bozontos üstökéről.

Valaki berúgta a félig nyitva felejtett ajtót. Két császári tiszt jött, maguk előtt tartva kardjukat.

- Erre, erre, generális uram! - szólalt meg németül egyikük, s belépett a császár félelmetes zsoldosvezére: Dampierre. Bámulatosan tisztán, jól fésülten, csizmája ragyogott, kesztyűje hófehéren villant az alig megvilágított teremben.

- Uraim - nézett végig a tépett öltözetű Lackneron és Szentbertalanin -, adják meg magukat! Kár az embereimért ebben a dermesztő hidegben... - nézett mereven a soproniakra Dampierre, és kéretlenül leült a kandalló mellé, amely még langymelegét árasztott. - De választhatnak. Vagy szétlövetem egész Sopront, s akkor kő kövön nem marad, vagy pedig fizetnek... mondjuk, kétezer tallért. - S ívelt szemöldöke felugrott homloka közepéig. Várakozva nézett a még mindig sóbálvánnyá meredt két férfi arcába.

Végre Lackner megmozdult. Nyugodtan tette kardját az asztalra.

- Fizetünk, parancsnok úr! Fél óra múlva én magam hozom a pénzt. De fölkérem kegyelmedet, azonnal szüntesse be a harcokat, és tiltsa meg a szabad rablást!

Ez esetben természetesen a harcot lefújatom, de nevetséges kérés kegyelmedtől, hogy a szabad rablást is megszüntessem. Sikeres harc, győzelem után dukál a győztesnek a szabad rablás, fosztogatás. Vagy talán Bethlen uramnál nem így van szokásban? - csegett nem kis gúnnyal Dampierre válasza.

- Mivel a rendes évi adót aranyban, borban s másnéművel becsülettel beszolgáltattuk mind ez ideig öfelségének, miért kell még ezeken felül kétezer aranytallért is fizetnünk?

- Még kérdezi, kapitány úr?! Hát a hűtlenség, az adott szó meg nem tartása öfelségének, az kegyelmednek nem nyomja a lelkiösméretét? És vajon lehet-e egyáltalán bármiféle adóval, pénzzel jóvátenni ekkora vétkeket?! - pattogott Dampierre hangja.

- Nem hűtlenségről van szó, generális uram! Csupán városunk védelméről, amelyet oly sok esztendő óta építgetünk verejtékezve, saját erőnkéből! - villámlott Lackner szeme.

- Túl sokat beszél, kapitány úr! Az én időm kevés hogy kegyelmeddel tárgyalgassak holmi kötelességekről! Fizet vagy sem?!

- Állom a szavamat, generális úr! - szorította össze a száját Lackner. - Menyus - fordult Szentbertalani felé -, készíttess valami harapnivalót az uraknak - mondta németül -, aztán szemmel tartsd őket! - suttogetta újból magyarra fordítva a szót, és lesietett a lépcsőn.

Lackner pontos volt. Szokott óvatosságával nemcsak kétezer, hanem kétezeröttszáz tallért számolt bele Dampierre markába. Írást is kért róla. Dampierre kénytelen-kelletlen firkantotta rá a nevét a papírra, majd, valami köszönésfélét mormogva, elhagyta a tanácstermet.

Egész nyáron csikorogtak a talicskák kerekerei a külvárosban. A polgárok hordták a köveket, a földet az építkezéshez. Helyre kellett állítaniuk a város falait, a házakat, amelyeket télen a császár zsoldosai szétromboltak.

Hogy a császár jónak látta fegyverszünetet kötni Bethlennel, kis időre, úgy látszott, elvonultak a háborút okozó felhők az ország egéről.

A soproni tanácsos urak lázasan készülődtek a fejedelem által összehívott országgyűlésre, Besztercebányára, mivel a fejedelemnek szavukat adták itt-tartózkodása alatt: bizony többé nem marad el egyetlen tanácsos úr sem az országgyűlésről.

Nyár dereka volt, amikor kinyíltak a vasalt városkapuk, és a bogárhátú utazószekerek hűvös mélyén elindult Lackner Kristóf, Steiner Jakab, Artner Erhard és Szentbertalani Menyhért meg egy-két tintafoltos újjú íródeák.

Az itthon maradottak esténként bezárkóztak a mély borospincék öblébe, a halk borozgatás közben arról pusmogtak, vajon jót vagy rosszat hoz-e majd a nagy „fejedelemlátszó”.

- Én csak azt mondom, jobb lenne csöndben maradni! - mondogatta egy vénember.

- S aztán? - fortyant föl egy másik. - Így is meg úgy is hol a talpadat sütögetik, hol a fejedet ütögetik. Vagy a fejedelem hajdúi fosztogatnak, vagy őfelsége katonái rabolnak meg, egyre megy... Jól tette polgármester urunk, hogy elment az országgyűlésre!

- S vajon vagyon-e nekünk saját országunk, öregapám? - kiáltott egy fiatalember az öreg arcába, majd így folytatta: - Nem a császár alattvalója-e kegyelmed is, én is meg itt mindenki?

Kis időre nagyra nőtt a csönd a boltozatos pince mélyén. Senki nem válaszolt. Csak ahogyan kifűjták magukból a sóhajt, libbent meg az asztalra állított mécs lángja. Mellüknek szegzett fejjel bámultak a félig üres boroskupákra.

- Jól beszél a fiú! - szólt végre valaki az egyik sarokból dörmögő hangon. - Ígyunk rá!

A fejedelem fáradt volt és nagyon álmos, amikor végre levethette magáról a vastag mentét. Amíg lassan bíbelődött a drágakövekkel kirakott aranygombokkal, visszagondolt az elmúlt nap eseményeire.

Lám, hát Zsuzsannám hol vagyon? Miért nincs itt megint?... Emlékszik ugyan, hogy amikor a fiatal Thurzó Imre harsány hangon elkiáltotta a „Vivat Rex Gabriel!”-!, a mindig sápadt arcú Károlyi Zsuzsanna még fehérebbé vált.

„Csak várjunk, uraimék, kis időt, hátha szalmaláng-lelkesedés csupán az egész... Ma nekem, holnap másnak... Nem és nem! - Nyögve lehúzta szűk szárú csizmáit. - Ejnye! Milyen ruhában is volt Zsuzsanna?... - gondolt vissza feleségére. - Az arany- és ezüstvirágokkal kivarrott virágos bársonyszoknyában, no és még az a rubintos aranyboglár is rajta volt, amelyet még menyasszony korában adtam néki... Szép barna hajában meg a gyémántos hajtű! Igazi fejedelemasszony!... No már csak megnézem, mi vagyon véle!” - ugrott föl székéből. Gyorsan bebújt finom szattyánbőr papucsába, felöltötte meggyszínű háziköntösét. Kézbe vette az asztalon álló gyertyát, és óvatosan kinyitva az ajtót, fölfelé lépkedett az asszonyház felé...

Kint már virradt. A korán kelő kakasok reszelős hangon kurjongattak a kerítések tetején. A „bornemissza” urak közül is volt egy-kettő, akik már kifent bajusszal ácsorogtak a frissen meszelt tornácon, hogy elsőként köszöntsék az országgyűlésen kikiáltott új magyar királyt: Bethlen Gábor fejedelmet.

Ám hiába dugták be kerek, kemény fejüket az óvatosan kinyitott ajtón, hiába keresték kandi szemmel az új királyt, az ágy érintetlen volt. Csak a lehúzott csizmák ácsorogtak csámpásan, fejfelé egymás felé fordítva, meg az ékköves mente volt a díszesen faragott szék karfájára dobva, Összenéztek. Egy pillanatig megdöbbenve lesték egymást. Majd egyikük hirtelen a homlokára csapott, és vastag hüvelykujját a mennyezet felé bökte.

- Hm! Az asszonyszálláson vagyon önagysága!

- Ritkán látogatott kis madárka a fejedelemasszony, szentigaz! - suttogta egyikük, és mosolyogva, csöndesen, lábujjhegyen osontak vissza szállásukra.

Nem is látták álló két napig önagyságát!

44

A politikai nyugtalanság végigremegett a császári tartományokon. A császárhű emberek féltek Bethlen Gábor egyre izmosodó hadaitól. Mátyás utódjának, II. Ferdinándnak tanácsosai jónak látták végre rávenni őfelségét legalább egy hosszabb ideig tartó békekötésre, annál is inkább, mivel e félelemhez még a török veszély is hozzájárult.

Elkezdődtek a hosszú alkudozások őfelsége és Bethlen közt. Végre az 1612-es esztendő első napjaiban megkötötték a békét Nikolsburgban. Az okiratok megerősítették, hogy Bethlen lemond a királyi címről, átadja a király biztosainak a Ferdinándot illető várakat, jószágokat és kincstári jövedelmeket. Ezenkívül átadja még a szent koronát is, amelyet a következő országgyűlésig Trencsén várában fognak őrizni.

A fejedelem megígérte, hogy ezentúl hű barátja lesz az uralkodónak. Ő császári és királyi felsége viszont Bethlent a római birodalom fejedelmének nyilvánította.

A császár mielőbb szerette volna megkoronáztatni újdonsült második feleségét, Gonzaga Eleonórárt is, a mantuai herceg húgát. Sietett tehát eleget tenni nikolsburgi ígéretének, vagyis hogy hat hónapon belül összehívja az országgyűlést. Április havának elejére Sopronba hívta össze a rendeket.

A béke megkötésének talán a soproni polgárok örültek a legjobban.

„Végre nem kell többet reszketnünk se jobbról, se balról!” - mondogatták.

A tavaszi friss szelek átjárták a város ódon utcáit, végigsuhogtak az árkádok fölött. Az új napfény új reményeket ébresztett az emberekben.

Lacknerra sok munka hárult az országgyűlés előkészítése miatt. Halomba rakott tervek közt kutatott, keresett, írt naphosszat. Még soha ilyen nyüzsgés, készülődés nem volt Sopronban. Hiszen a császár őfelsége jön, a magyarok királya, és a királyné, akinek a fejére itt teszik majd rá a koronát!

A derék polgárasszonyok serényen fogtak hozzá az új selyemzászlók megvarrásához. No meg a legújabb módi szerint a magyaros subicát, ingvallas fűzőt is el kellett készíteni. Előkerültek

a ládák fenekéről az ékszerek is: aranyláncok, rubintos gyűrűk, nyakba vető násfák, gyöngyök; öreg és apróbb fajta.

Még éjszakákon át is vágtattak a hírvivők a környező falvak uraihoz: jobbágyaik adjanak ökröket, borjakat, bárányokat, öregjét, fiatalját; malacból kétszázat, őzből harmincat. Császármadárnak se legyen híjával a díszes vendégsereg. Kappan százszámra, tyúkból, lúdfigból, apró madárból jócskán legyen! A Fertőről halakat hozzanak, a kenyérsütéshez legyen kétszázötven köből búza, ugyanannyi zab a lovak etetéséhez, harmincöt szekér széna. - Nyikorogtak a kerekek Bécs felé is. Az ételek készítéséhez szükségeltetik ötven font gyömbér, huszonöt font szegfű, négy font szerecsendió-virág, ugyanennyi font sáfrány, ezer citrom, narancs és végül a mézes süteményekhez másfél mázsa nádméz. Borból bőven volt az itthoniaknak is. A serfőzőket noszogatták csupán, főzzék a sert éjjel-nappal, hiszen négyszáz akóval sem lesz elég. Sürgött-forgott a sok ember. Olyan volt a máskor csendes város, mint valami óriási hangyaboly.

Május első napjaiban megérkeztek az első vendégek. A főurak közül Thurzó, Czobor, Erdődy, Zrínyi, Pálffy, Nádasdy, Perényi, Forgách, és ki tudja, még ki mindenki. A város tornyában a zenész urak vörös képpel, megdagadt ajakkal fújtak egész nap. Alig győzték jelenteni az egyre érkező úri népet.

A hónap dereka felé az osztrák tartományokból is beköszöntöttek a meghívottak: Stahrenberg Lajos gróf, Landau György, Lichtenstein herceg.

Késő éjjelig kopácsoltak az ácsok, kőművesek. A ferencesek templomának nyugati oldalára külön ajtót vágtak, hogy az átellenben elszállásolt császári felségeknek kényelmesebb legyen majd a bejárás a templomba.

45

Öfelsége nyugtalan volt, mert a szokásos napi három szentmiséből csak kettőt hallgathatott végig. Az udvarban állandó lett a nyüzsgés. Lótott-futott a sok mihaszna tanácsos, írnok. Kamarások parancsoltak a szolganépnek: öfelsége mely ruháit melyik ládába csomagolják.

A császár szokott mozdulatával megpödörgette fölfelé kunkorodó bajuszvégeit, amikor valaki halkán belépett szobájába. Hátrafordult.

- Nóra! - kiáltott fel meglepetten, és kitért karra sietett felesége felé. - Boldog vagyok, kedvesem!... Igen, igen, a világ legboldogabb embere, s belőled magyar királyné lesz nemsokára! - karolta át forrón az asszony derekát, és fejét befúrta annak dús keble közé. A császárné hátrahajtott fejjel, félig lehunytt szemhéjjal, bugyborékolva kacagott. Majd egy hirtelen mozdulattal kitepte magát a férfi öleléséből, és arca komollyá, szigorúvá keményedett. Feketen ívelő szemöldökeit összevonta.

- Ne legyen túl engedékeny felséged az országgyűlésen! Csak módjával! Még jó, hogy Pázmány velünk van! Bárcsak minden alattvalója ilyen hűséggel szolgálná felségedet! Nem kellene folyvást félni tőlük...

- Nem rosszak, hidd el, Nóra, csak faragatlanok... mint ez a Bethlen is. Csak magyar nyelven tud írni, mégis „fejedelem”. És még a koronát sem restellte volna arra a barbár fejére rakni!... Jaj, Istenem! Bocsáss meg, hogy megint megbántottam valakit felebarátaim közül... De hát azért ami sok, az sok!

Eleonóra kicsit gúnyosan nézett őfelségére, akiről köztudomású volt, hogy jobban szeretett imádkozni, mint a politikával foglalkozni.

- Bízson bennem felséged! - bújt az asszony ismét a férfi karjába. - Majd én segítem egyenesítgetni az itt-ott görbe utakat! Megszerettetem magamat felséged vazallusaival. Egy nőnek könnyebb a dolga; nem gondolja felséged? - És kacéran végighúzta fehér, párnázott ujjait fűzőbe szorított csípőjén, föl egészen a finoman ívelt nyakig. A férfi megbűvölten meredt az asszonyra. Egy pillanatig a szerelemfáltás is föllobbant ábrándos szemében. De mikor újból érezte a lágy kezek simogatását, megnyugodott. - Most pedig menjen felséged, belső kamarása várja! Át kell öltöznie az utazáshoz! - bocsátotta el magától a császárné gyöngéden őfelségét.

Amikor egyedül maradt, kihúzta derekát, és arra gondolt, bárcsak ne lenne ennyire gügyögős a férje.

Alkonyatkor érkeztek meg a császári felségek Sopronba. A császár mellett Thurzó nádor lovagolt, a császárnét Pázmány érsek kísérte. Az érsek szép szál ember volt, metszett arcúval. Ragyogó, mindig gúnyos tekintete éles észről tanúskodott.

Thurzó mellett Lackner ügetett, majd sorban a többi tanácsos úr következett. Amíg őfelsége nyájasan beszélgetett Lacknerral a városról, szőlőtermelésről, borszállításról, egyre özlöngött a nép. Kiabáltak, vivátoztak. Ilyenkor kényesen meglendültek a finom kesztyűkbe bújtatott kezek, és nyájas mosolyra húzódott őfelsége húsos ajka. Pázmány, az uralkodóház hűséges fia, sastekintettel figyelt mindenre, nehogy forrófejű atyafiai galibát okozzanak, kedvét szegjék a császári felségeknek. Bár bajtól, rendbontástól nem kellett tartani, hiszen mindenki örült a kibékülésnek. Ha netán mégis akadnak olyanok, akik vérüknek nem bírnak parancsolni, majd rendet teremt köztük az az ezerötszáz magyar ruhába bújtatott lovas és az őfelségét kísérő, háromezret számláló gyalog.

Az érsek úr arcáról is leolvadt a merev figyelem vastag jégpáncélja, amikor észrevette, hogy valaki fölmászott a templom tornyára, és ott nagy hűhóval, kiabálással lengette a zászlót.

Eleonóra elégedett volt, hallván a sok vivátozást, dobpergést, zeneszót.

- Kicsit olyanok, mint nálunk Itáliában: hangosan csevegők. Lám, ki hitte volna, hogy ennyire örülnek!... Vad, furcsa, tüzes emberek - suttozta a császárné, és szeme megakadt a széles vállú, aranycicomával nem takarékoskodó urakon. Többször le kellett sütnie szemét, mert úgy érezte, nem restellik őt a szemükkel levetkőztetni. Szép is volt a mantuai herceglány, éjfélete, dús hajában gyémántkoronával. Arcbőre barnapiros puha bársonyára vörösaranyat hintett a búcsúzó nap. Foga fehérsége kivillant, amikor mosolyogva jobbra-balra kegyesen intett.

Az érkezés estéjén szűk körű vacsorát óhajtott őfelsége, ahol csak némi halat evett, néhány falat kenyérrel. Nem kedvelte a bő étkezéseket, mert a jóllakottság érzése után feltörnek a bűnös gondolatok, azt pedig kerülte a császár, ha lehetett. Egyetlen vétkétől nem tudott szabadulni csupán - úgy hitte -, attól, hogy szenvedélyesen szereti Eleonórát. Egy-egy szerelmes éjszaka után napokig böjtölt. Ilyenkor nemcsak fél órát, hanem kettőt is eltöltött lelkének tüzetes vizsgálásával.

Ma is a bibliát lapozgatta elmélyülten őfelsége a magával hozott imázsámolyon térdelve, amikor a császárné hívta halk szóval:

- Jönne már lefeküdni, későre jár...

- Mit tegyek, Teremtőm?

Becsukva a szent könyvet, hosszan, mélyet sóhajtvá, de szíve mélyén boldogan beletörődve sorsába, gyorsan vetközni kezdett.

46

1622. július 26-án megtörtént a koronázás. Díszes menet hozta el Trencsén várából a szent koronát Sopronba. E látványosság mindenkit elkápráztatott. Hatszáz huszár és lovas vezette be a hosszú sort. Mindegyik egy-egy vezeték lovat is tartott maga mellett. Ez után lépkedett a kancellár, a kincstárnok selyembe-bársonyba öltözötten. Őket egy csapat magyar úr és a magyar püspöki kar követte süvegekben, selyemcipellőkben. Középpütt mendegélt a császár őfelsége, papok által vitt aranyos mennyezet alatt, balján a híres, szép Gonzaga Eleonórával. Őket ismét számos huszár és magyar úr követte. Pázmány érsek kétszáz huszárával vonult büszkén, erélyesen. A koronát a császári pár előtt vitték bársonypárnán. Az urak kezében a kormánypálca, az alma és a kard csillogott.

Nem szünetelt egy percre sem a zeneszó. Fújták a töröksípöt, trombitát, verték a dobokat kegyetlen jókedvvel. Az úrfiak nyalkán megülték a köves, gyöngyös, klárisos berzsennyel veresre festett szerszámokkal díszített lovakat, darutollasan, süvegben, lódingosan, tarsolyosan. A lovak homlokán bársonyra varrott drága medáliában három szál darutollas üstöknyomtató rezgett kackiásan. Vakítóan csillogtak az ezüstkengyelekbe bújtatott aranysarkantyús csizmák. Némelyikének még sarkantyúja is gyémánttal, rubinnal vagy smaragddal volt kirakva. E díszes, cicomás úrfikat követte a sastollas, párdúc-, tigris-, farkasbőrös szolganép, ezüstitláncon, ragyogó gombokkal díszítetten.

Napokig tömjénzagú volt a belváros a koronázás után. A felhőtlen égről ontotta a hőséget a nap, forróra átégette a macskaköveket.

A megizzadt tanácsos urak napokon keresztül tanácskoztak. A frissen koronázott királyi pár pedig oly jól érezte magát, hogy bár már augusztus havát mutatta a kalendárium, még mindig kirándultak a környékre: Wandorfra, Lakompakra, Rusztra, Kismartonba. Útjukat legtöbbször harsogó zeneszó kísérte.

Őfelsége távozása előtti estéjén díszes vacsora keretében kitüntette Lacknert „a királyi asztalnoki és palotagrófi” címmel. A városnak új szabadalmakat adományozott, engedélyezte a szabad borkivítelt. Végül királyi kegye jeléül új címerrel kedveskedett a városnak: az eddigi három bástyatorony fölé odakerült a fekete kétfejű sas, melynek fején a császári korona díszelgett, mellén pedig a király és királyné nevének kezdőbetűi: F. E.

A táncos vigalom reggelig tartott. Fönt a tűzjelző torony tetején vígan fújták a szebbnél szebb madrigálokat a kürtös urak, s csak néha-néha húztak jó nagyokat a melléjük állított butykosból.

Ezalatt pedig egy vidám fickó igen nagy jókedvében - és a kürtös urak másnapi bosszantására - ezt a versikét firkantotta a torony falára:

*Toronyőr s muzsikus vagyok egy személyben,
hol egyik, hol másik dolgom marad félben,
míg éjjel lakziba muzsikálni hívnak,
őrzi a várost a hajnali csillag.*

Amint bezárultak a városkapuk az utolsó vendégek után, a tanácsos urak hálaadó istentiszteletre hívták egybe a polgárokat, minthogy immár a békesség jó úton halad.

Lackner fáradtan lépkedett a Szent Mihály-templom felé.

- De elkalandoznak a gondolataid, Kristóf! - szólt rá vidáman valaki.

Hátrafordult.

Pauer János úr lépkedett mögötte, bal karján egy feltűnően szép, aranszőke hajú ifjú hölgygel. „Mint a Madonnának Itália templomaiban!” - felejtkezett rajta Lackner tekintete. - Bemutatom leányomat, Mártát - nézett büszkén a lányra a köpcös városatya. - Még csak tizenhét esztendő a lelkem, és már özvegy... - krákolgott megilletődve.

- Igen, hallottam hírét a szomorú halálnak - felelte Lackner lehorgasztott fővel. - Ismertem a fiatal Völker urat.

A fiatal özvegy mélyen bókkolt, s tágra nyílt, tengerkék szeme csak éppen átsuhant a férfi arcán. Márta sötétzöld köntöst viselt, spanyol gallérral. Szőke hajzuhatagát apró, gyöngyökkel kivarrott selyempártával szorította le.

Az ötvenkét éves Lackner csodálkozva felejtkezett rá.

- Igazán örömmre szolgál, hogy személyesen is megismerhetem, Völkerné asszony - vált puhává a hangja, és a szíve úgy kezdett dobogni, mint ifjúkora óta soha.

Pauer ugyan beszélhetett, hangoskodhatott, alig is hallotta. Csak lépkedtek egymás mellett. A templomban már az volt az érzése, mintha szárnya nőtt volna! Először történt meg vele érett férfikora óta, hogy egyetlen pillanatig sem tudott az istentiszteletre gondolni, figyelni. Csak az asszonyt nézte, aki tőle nem messze ült. Jól láthatta finoman metszett arcélét, magas, tiszta homlokát, az egyenes orrvonalat, a puhán ívelő ajkat.

Többször is megrázta fejét. Elhessegette magától a szinte képtelen gondolatot, érzést. Két kezébe temette gyűrött arcát.

A szertartás után elsőnek sietett ki a templomból. Meg is bámulták a jó polgárok! Nem akart most még egyszer találkozni Mártával. Érezte, hogy ez a találkozás végzetes volt a számára. Hazaérve, délebedig a szobájába zárkózott. Az ebéd alatt alig szólt. Orsolya tipegett körülötte, reszkető kézzel tett-vett. Kristófit pedig idegesítette az asszony állandó járkálása, bosszantották a megszokott apró kis zajok, az egyre sűrűsödő sóhajok. Mielőtt az öregasszony az ablakhoz ült volna, kezében az örökös bibliával, száraz, törekeny kis ujjával anyásan meg-simogatta férjeura ezüstösszürke haját.

- Sétálj ki, Stofl, a kertbe délután... Ne ülj itthon ebben a szép időben! - nézett rá hosszan mosolyogva.

„Csak nem érez már megint valamit Orsolya?! - rémüldözött Lackner gondolatban, hiszen nemegyszer tapasztalta, hogy az asszonynak milyen különösen finom az ösztöne. - De hát mit is érezne?... Hiszen nem történt semmi... Igazán semmi... És ezt igyekezett magával is elhitetni. Csak egy hét múlva ment ki kertjébe.

A bokrok közt álmosító csend úszott. Az egyik fűzfa alá vitte a kerti székét, ölébe egy halom papírt helyezett. Jegyzetei közt lapozgatott... Már korábban belekezdett egy munkába, aminek a *Salicetum Semproniense* címet adta. Soproni füzeskert. Szemével éppen csak látta a betűket, de figyelni nem tudott.

Sem börtön, sem gyűlölet, sem igazságtalanság, sem őrvölgés nem törhetik meg az értelmet...
- ennyit fogott föl az átolvasott sorokból. „Sem a szerelem! Igen. A szerelem semmiképpen nem! - állt fel ültéből. - Micsoda örölség! Ötvenkét éves férfi létemre egyetlen perc nyugalmam sincsen... Egy hete alig alszom. Fél éjszakákat töltök álmatlanul forgolódva, sóhajtozva egy fiatal nő után! Én, Lackner Kristóf, aki becsülettel, erényesen éltem le eddigi életemet... én, a köztisztletben álló polgármester!... Nevetséges! Csak látnátok most, mi van bennem, micsoda harc! És milyen gyenge kis ember a ti Lackner Kristóftok, aki képes egy pillanat alatt elveszíteni a fejét, a szívét, az esztét!... És még én írok erényről, értelemről?!” - viaskodott önmagával, le-föl sétálgatva. Hirtelen fölkapta a már félig elkészült munkáját, számtalan papírt, jegyzetet, és egyetlen mozdulattal ketté akarta szakítani, amikor éles rigófüty hasította át a csendet. A hang irányába fordult. Lent a patak széléről két szénfekete, okos, csillogó szem tapadt rá. A madár meredten figyelt, majd hirtelen elröppent.

Lackner karjához szorította a kéziratot, és lassan visszaballagott a házba.

48

Bethlen kedves karosszékében pihen. Nézegeti a kopaszodó fákat, és az élet és halál furcsaságain tűnődik.

Majdnem elmúlt két esztendő, amióta a hűséges hitves, Károlyi Zsuzsanna, örök nyugalomra szenderült.

Hogy a hirtelen támadt szél megzörgeti az ablaktáblákat, fölkapja fejét, és megrázza csengőjét. A szolgálattevő inas belép.

- Támaszd be az ablakokat, fiam! Fázom - rázkódik meg. - A kandallóba fát hozzatok, és gyújtsatok világot! Sötét vagyok.

A fejedelem - babonás ember lévén - félt a szél zúgásától, félt a boszorkányoktól, az igézöktől, nem szerette az éjjeli kakasszót. Máris jobban érezte magát, hogy sürgött-forgott körülötte megszokott cselédsége, s egyre vidámabb kedve támadt.

Levelei közt keresgél. Azt a levelet kutatja, amelyet ma estefelé hozott a gyorsfutár: „Cito, cito, citissime!” Újból és újból átolvassa.

A hatalmas erejű pogány birodalom sziklái meglazultak. Bomlani kezd az eddig legyőzhetetlennek hitt fényes és félelmetes hatalom. A katonaság forrong. Egy esztendő alatt három szultán is váltotta egymást a trónon, míg most a tizennégy esztendő IV. Muradot választották meg az oszmán birodalom urává. E levélben sürgetik a fejedelmet a portáról, terelje el kis időre a római császárnak figyelmét az oszmán birodalom forrongásairól. Ennek fejében kineveznék Ibrahim boszniai pasát szeredárnak Bethlen mellé: számottevő katonaságával támogatná a fejedelem terveit, ha netán mégis arra gondolna, hogy kiüsse a nyeregből Ferdinandust...

Lassan ejti a díszesen megcirkalmazott pergament az asztalra.

„Kiütném én nyomban, ha bizonyos lennék a magam és a pogány erejében... Meg ha tudnám, vajon mely keresztyén államok segítenének még e végső küzdelemben. Az első kardcsapás a németre, a másik a törökre!... Hm! E kétfejű sárkányt mindenképpen le kell vágni!” - S révült mosollyal merül a pislákoló gyertya lángjába. Maga mellé húzza a földgömböt, amelyet nemrég hoztak Velencéből, ott járt követői. Manutius Aldinus, a kiváló velencei tipográfus remekműve ez a glóbus.

A fejedelem a golyóbis fölé hajol. Mint valami különös varázsló, lassan pörgetni kezdi. Az esetleges szövetséges országokat kutatja. Hollandiára bök.

- No, nem lenne éppen rossz barát - mormogja fogai közt -, csak hogy biztatást, ígéretet már eddig is eleget kaptunk... Hanem pénzt!... Egy fia garast se!

Továbbcsúszik mutatójával Anglia felé. I. Jakab nem zárkózott volna el attól a gondolattól, hogy anyagilag támogassa Bethlent Ferdinánd ellen, csak hogy Cromwell, az a bizalmatlan, savanyú arcú államtitkár beleköpött a fejedelem levesébe: királyának úgy nyilatkozott: „Könnyelmű kockázatás volna pénzt küldeni Erdélynek, mert az erdélyi fejedelem állhatatlan, s akkor teszi le a fegyvert, amidőn érdeke úgy kívánja.”

Megint egy kicsit lejjebb csúszik köszvénytől vastag mutatójára.

- Frankhon - szólal meg hangosan. - Szép kis ország! Nem mernek szint vallani... Félnék... Lám, nemrég követeket akartam küldeni Párizsba. A válaszlevélben ez állt: talán majd később... ezért meg amazért... Ravasz kígyófajta!

Végre elveszi ujját a glóbusról, és hosszan kortyol kedves, ónfedeles kupájából. Tekintetével egyre csak a gömböt tapogatja. De már mintha keresztül is hatolna a tekintet azon, messze jár. Föláll. Le-föl járkál egy ideig, majd újból megrázza csengőjét.

- Rimayt küldd be!

Kis idő sem telik el, belép legkedvesebb szolgája, a költő.

- Fiam, úgy határoztam, hogy ismét lármát trombitálunk! Jól tudod, hogy két fő ellenségünk vagyunk: a német meg a török. No meg egy-két hazai jómadár, mint az a Thurzó Szaniszló is, aki nem restelt rágalmakat ontani rólunk a soproni országgyűlésen! Árulónak hazudott! Engem! Inkább, hogysem elszenvedjem, meghalok, vagy teszek róla... S ez az ok, miért akarok fegyverhez nyúlni! Ugyan több is vagyunk... - ült le végre, és két marokra fogta kardját.

- Igaza van nagyságodnak. Nem tartották be a nikolsburgi béke feltételeit sem! Hiszen láttunk-é akárcsak egy lyukas garast is, hogy végvárainkat elláthassuk? S hol van az ígért ötvenezer forint?

- Hol van? Hol van? Sehol sincs! Ámbár tudom, fájnak Ferdinándusnak azok a forintok, amelyeket képemmel ellátva verettettem, s fejem fölött a három betű bizony nyomja szívét öfelségének! REX, imigyen! - mosolyodik el egy pillanatra a barna, szikár arc, és mosolyában egy kis huncutság is bujkál. - No de hát miért csak mindig ők törjék a borsot orrom alá? Nékik nem szabad egy kicsit köhögni?... Kezdjünk munkához, fiam! Megírjuk leveleinket, holnap vágatassanak a futárok!

Másnap reggel elindult a Bethlen-címeres első futár Esterházy Miklós országbíró úrhoz azzal a levéllel, melyben a fejedelem kéréssel fordul az országbíró úrhoz: közölné öfelségével a fejedelem óhaját, miszerint nőül kérné Ferdinánd másodszülött leányát, a még ugyan fiatal korú, de feltűnően szép Cecília Renátát. Megígéri, nem háborgatja nejét vallásában, „sőt talán magam is követője leszek!” - írta. - A legtitkosabb szóbeli üzenet pedig így szól: a fejedelem kész a törökre is arcul támadni, s legkisebb szolgája lesz öfelségének.

Bethlen különös és gyors pálfordulása egyrészt azért történt, mivel úgy remélte, ha netán megkapja a főhercegnő kezét, hatalmas szövetséggel gyarapíthatja katonaságát, s azzal rátámadhatna a Lengyelországban és Ázsiában tartózkodó törökre, amely igen megbízhatatlan szövetségesnek bizonyul a belső lázongások miatt. Ekként a hidra egyik fejét máris sikerülne levágni. Másrészt: mindenképpen időt akart nyerni, s ezért mégis - bár a házassági terv

fennállt - nem győzte panaszaival, sérelmeivel, fenyegetéseivel zaklatni az udvart. Jól tudta, hogy őfelségének igencsak nagy bökkenő Bethlen barátsága.

49

A császár hosszú órák óta imazsámolyán térdelt. Lehunyta szeme előtt megjelent a véres csatatér, ahol látta bőszen ellenfelének, Bethlennek nagy, csontos, akaratos fejét, szikrázó, vad tekintetét; a fejedelem üvöltve ront hatalmas testű fekete ménlován a császári hadak közé, hogy szétverje, s egyre közeledjék beláthatatlan nagyságú seregével...

Ijedten kapta föl fejét, amikor legbensőbb inasa a füléhez hajolt:

- Felséges uram, a Madridot járt követ úr kéri sürgős kihallgatását.

Megreccsent az illatos szantálfából készült imazsámoly, amikor a császár két kézzel ránehezdedve, lassan kiegyenesítgette a térdepléstől megrozsdásodott csontjait. Alig hallhatóan nyögdécselt:

- Őfelségét, a császárnét, s a főherceg urat is kéretjük! - szólt a komornyiknak, és óvatosan beleereszkedett a vörös bársonnyal bevont karszékbe. - Tanulja meg a fiú mielőbb a mesterséget! - mormogta magában.

Eleonórán aransárga brokátselyem ruha zizegett, füstszínű, rövid mentécskével, magyar módi szerint. Sötétbarna, dús haját pókhálófinom kendővel tartotta össze, tetején gyémántkorona csillogott.

A fiú édesanyja szép, sötétbarna, meleg tekintetét örökölte, s orrának enyhe hajlását. Csak duzzadt ajka piroslott Habsburg-örökségként az arcában.

A követ úr hosszú, csoszsanó léptekkel vonult végig a termen, és elegáns mozdulattal széles kört írt le tollas kalapjával az uralkodócsalád előtt.

- Felséges uram, itt van a levél, amelyet Olivares úr küld felségednek válaszul a Bethlen-házasság ügyében. - S kényes, ápolt, gyűrűs kezével a császár felé nyújtotta a henger alakú, pecsétetes levelet.

Ferdinánd lassan kezdte bontogatni.

- Beszéljen, követ úr! - szólt rá közben a cifra lovagra. - Milyen a hangulat Madridban? Mit beszélnek Bethlenről?... A házasságról... általában?

- Felséges uram! Megfigyeléseim alapján arra a következtetésre jutottam, a spanyol udvar nem zárkózik el a házasság kérdése előtt! Sőt...!

- No lám! - futotta át közben a sorokat a császár.

A császárné ezalatt gúnyosan nézegette a követet, aki, észrevéve a pillantásokat, mélyen elpirult, mert arra gondolt, bizonyára valami hiba eshetett öltözködésén: talán nem rendesen gombolkozott... vagy ferdén áll gallérja, netán a borbély rosszul borotválta, esetleg véletlenül rövidebbre nyírálta egyik bajuszvégét. Ideges kézzel simított végig arcán, ruháján, és egy óvatlan pillanatban végignézett magán. De nem, igazán nem talált semmi nevetségeset. Majd, hogy a császárné őfelsége füléhez hajolt, és csak annyit lehetett hallani: „Bethlen”, agyában világosodni kezdett, hogy a nevetség tárgya nem ő, hanem az a barbár magyar, aki fejedelemnek, sőt királynak meri nevezni magát, s akit ő ugyan még soha nem látott - csak írott képről ismert: a fekete, nagy fejű vadember. Megnyugodott hát, kényelmesen és kecsesen

behajlította bal térdét, és teste súlyát jobb lábára helyezte. Arcára szintén gúnyos mosolyt öltött, jelezvén, hogy ő is roppant nevetségesnek tartja Bethlen merész házassági ajánlatát.

A császár kétszer is gondosan átolvasta a levelet. Összeráncolta homlokát, és arca bosszúságot árult el. Ölébe ejtve a papirost, bal kezének gyűrűsujjával dobolni kezdett a szék karfáján.

- De hát végül is hogyan képzelik Madridban? Csak nem azt akarják, hogy saját lányomat adjam ehhez a... ehhez a hogy is mondjam, kihez?! Nem! Erről szó sem lehet! - rázta meg fejét.

Eleonóra szemében is fölgyúlt a tűz.

- Hallatlan elképzelés! - suttogta a császár fülébe. - Persze, hol van Madrid Bethlentől! Élne csak itt Fülöp, ilyen közel, s lenne a mi helyzetünkben!

- Távozzék, követ úr! Majd később kéretjük - intett öfelsége a követ felé, s most őt bosszantotta ez a nyalka, csoszsanó léptű ficsúr, akinek már jó ideje ült arcán a bárgyú, gúnyos mosoly, észrevette.

„Talán rajtam mulatozik?!” - gondolta a császár, és hirtelen szúrós szemmel tapadt a bókolástól görnyedő alakra, aki most hátrafelé vette útját, mint a rák, régi spanyol udvari szokás szerint.

Az ifjú főherceg, Ferdinánd Erneszt, pukkadózott a kipruccanni akaró nevetéstől, amikor a követ úr eltévesztve az irányt, hátsó felével az ajtófélfának koppant, s olyan hangot adott, mint a májusi cserebogár, amikor röptében nekimegy egy fának.

- Felséged legyen végre erős! - suttogta félhangosan a császár felé Eleonóra, amikor magukra maradtak. - S várjunk, gondolkozzunk csak! - állt föl ültéből a magas, szép asszony, és az ablakok felé sétált. Hirtelen hátrafordult.

- Itt lenne például a toscanai nagyherceg két unokája!

- Ugyan, Nóra! Az egyik gyermek még, a másik meg oly rút, hogy Bethlen képes még egy hadjáratot indítani ellenünk, ha meglátja szegényt! - kacagta el végre magát a császár is. Az ifjú főherceg pedig teli szájjal nevetett.

- Ferdinánd! Hallgasson el, kérem! Igazán nem látszik meg főhercegi nevelése! - villant a császárné szeme.

„Ez a Bethlen nem is buta ember: tudja, hogy itt nincs pénz - gondolta a császár. - Neki nem is az kell, hanem a név! Szeretne meghúzódní a Habsburg-korona árnyékában... De nem! Ebből nem eszik az a barbár medve! Örűlség lenne az én gyönyörűséges kis Ceciliámat annak a vén, poshadt vérű, beteg oroszlának adni! Hogyisne!” - rázogatta a fejét.

- Felséged soha nem figyel igazán a szavaimra! - hallotta most az ablak felől Eleonóra fölcsattanó hangját.

Felkapta a fejét.

- Bocsáss meg, Nóra, csak elgondolkoztam... Persze, hallom, amit mondasz, igen, a nevers-i hercegnőt kellene ajánlani... Családi kapcsolatok... igen jó... de ha nem megy bele a cserébe? Tudod, milyen vasfejű! S olyan, mint a számár: megmakacsolja magát, ha nem akar, nem megy tovább.

- De hát mit tegyünk akkor? - temette arcát két fehér, ápolt kezébe a császárné. - Óriási csapataival közeledik felénk. Ma reggel is az a hír járta udvarnépünk közt, hogy megverte marchese di Monté Negro csapatait. Kíéheztette az embereket, rabláncra fűzte a fogoly

katonákat, és török barátainak adta szíves ajándékként; Isztambul felé vitték a szerencsétleneket.

- Ugyan, ugyan... Mindenfélét fecseg a sok léhűtő, jól tudod! - halkította le hangját őfelsége, pedig ő is tudta, hogy így van, hiszen az éjjel kapta ezt az üzenetet, amikor éppen kedves bibliáját lapozgatta. - Különben Thurzó Szaniszló már közbelépett, hiszen csak kis csetepaté volt az egész. Megkötötték a fegyverszünetet Bethlennel - folytatta félhangosan.

- És felséged beleegyezik ebbe a hirtelen és háta mögött kötött fegyverszünetbe?

- Már hogyne! Egy kicsit húzzuk-halasztjuk az iratok aláírását, de mi mást tehetnénk? Nincs pénzünk! Értsd meg végre, Eleonóra! Nem tudunk hadakozni Bethlennel! - tárta szét két karját a császár. - Eh! - legyintett, és föltápáskodott a székből. - Hagyjatok most magamra, kedveseim... Elég volt mára ebből a sok zűrzavarból! A fejem olyan, mint egy hordó - tapogatta meg a halántékát. - Ideje lesz, fiam, hogy átvedd tőlem a nehéz terheket - fordult fia felé, aki az egész beszélgetés alatt csendesen szemlélődve figyelte apját és szép mostoháját, akiről közben megállapította, hogy felséges apja nem is választott rosszul, amikor másodszor Gonzaga Eleonórát kérte nőül. „Lám, mily szép, sudár a termete mostohaanyámnak! - gondolta a fiú. - S mily forró, illatos a tenyere, ha néha végigsimít arcomon!” - meredt az asszonyra tágra nyílt szemmel.

Eleonóra megértette e pillantást, s mosolyát magába fojtva, kacéran belekarolt őfelségébe, és bűgő hangon csicssergett a fülébe esti muzsikáról, az új talján maestróról, aki ma este fog bemutatkozni majd őfelségének. „Gonosz, kacér asszony! - koccantak össze a fogai a fiúnak, és kiverte a verejték. - Játsszik, most velem játszik... És apámmal is játszik!... És ez a ruha is vajon mennyi pénzbe kerülhetett?... S naponként cserélt gyűrűk, nyakba való násfák, függők! S a külhonból behívott urakat miből fizetik? Milyen pénzből? Honnan veszik el azt a sok pénzt?” - gondolkozott a fiú, aki nem örökölte és nem nézte jó szemmel apja költekező hajlamát.

Miután elkészönt a császári szülőktől, Eleonóra megszólalt:

- Úgy veszem észre, felséged fia már kész férfi!

- Hogyhogy?

- Most, hogy hosszasabban együtt voltunk, alkalmam volt megfigyelni Ferdinándust. Igen... alakja sudár, szeme ragyogó, hangja szép, férfias... De azért az apját soha nem éri utol semmiben - suttogetta forrón a férfi fülébe.

Az éjszaka felét ezen a napon is tüzetes lelkiismeret-vizsgálattal és buzgó imádsággal töltötte el a császár őfelsége...

50

Az udvar úgy határozott, hogy visszautasítja Bethlen képtelen és nevetséges házassági ajánlatát. Követeket küldtek a fejedelemhez, s közölték, hogy Cecília Renáta főhercegnő kezét semmiképpen nem nyerheti el, azonban számításba jöhet más, ugyancsak Habsburg sarjadék.

Véget ért a zivatar. A gyászos felhőket eloszlatta a nap, és a sugarak aranyos kékben hullanak az esőáztatta földre.

A váradi kastélyház óriási parkját egykettőre föllármázzák ismét a gerlek, egymást kergetve, szerelmesen búgnak, de csivitel, hangosan perlekedik a verébhad is. A majorságból idehallatszik a kackiás kakasok büszke, hívogató kukorékolása, amire megadón kodácsol választ a tyúkhad.

A fejedelem botjára támaszkodva, lassan lépeget le a lépcsőkön a kertbe. Két szolgálattévő inasa hordja utána megszokott, öblös karosszékét. A terebélyes, vén platánfa alá helyezik a kényelmes ülőalkalmatosságot, ráborítják a fejedelem kedves medvebőrét, és belesegítik a székbe önagyságát.

- Így ni... oszt hozzátok kupámat is! - nyög Bethlen, és száját összeszorítja, mert lábát, veséjét igen fájlalja. - Immár vénülünk, öregedünk... - dünnögi félhangosan, csak úgy magának. - S eme rontás is, mi rajtam vagy, vajh meddig tart fogva? - ráncolja össze homlokát. - Vagy mégis fogott volna az átok, amit Báthory Anna szórt fejemre?... De hiszen boszorkány vala ama gyönyörűséges bestia! Mer az vót!... Isten nyugossa most már... Békót kellett köttetnem szép, fehér kezére!... Haj, régi üdők! Bódog esztendők! Kiket megélnem biz gyönyörűség vala!... Szegény Zsuzsám is... immár négy esztendeje porladozik az földbe... De hát mely férfiú tud asszony nélkül élni? Úgy köll az asszony, mint földnek az eső... - És fölszisszenve, veséjéhez kap.

A fejedelmet nem érte meglepetésszerűen a visszautasítás, hiszen csak próbálkozott. Különben is ekkor már útban voltak követei a brandenburgi választófejedelemség felé a kéréssel: Katalin kezét kérné az erdélyi fejedelem. Ezzel a házassággal nem kellene protestáns hitéről sem lemondania. Az udvar pénz hiányában a fejét a homokba dugta: nem akart se látni, se hallani. A császár összehívta az országgyűlést, hogy a békefeltételekről tárgyaljanak, s hogy a nehéz terheket végre fia vállalja, III. Ferdinándusra rakhassa, akinek megkoronázása égető problémává nőtt az udvarnál.

51

Tejfehér köd borította az apró házakat, a hegyeket, mezőket, amikor megérkeztek Sopronba a királyi felségek a tizennyolc esztendőös Ferdinánd Erneszt főherceggel, a Habsburg-korona új várományosával.

A fiú arcán határozott komolyság ült. Összeszorított szájjal, erősen markolta lova kantárát. Bár magyar ízlés szerint öltözött, nem szerette a túlzott pompát, csak mentegombjai voltak ezüsből. Elénk tekintetével erősen figyelt mindenre. Magában megállapította, hogy melyik főúr milyen öltözetbe bújt e díszes napokra. Csakhamar óriási összegre rúgott a sok gyémánt, arany, ezüst és drágakő értéke agyában, s azt a következtetést vont le, hogy e holmik árából bizony sok ideig lehetne rendes zsoldot fizetni a katonáknak.

Nem kerülte el figyelmét Eleonóra jól ismert, búbajoskodó mosolya sem, amellyel szemmel láthatóan máris elkápráztatott egy-két marcona, arcú, büszke magyar férfiút. Hiszen az asszonyi szemek tüztől egykettőre agyba szökken a sűrű vér, és árulkodó pirosra festi az arcot.

Bűnös asszony - gondolta -, szórja a pénzt, és túlzottan kedveli a mulatozást. Vajon apám valóban boldog-e véle? - és oldalról rápillantott a császárra. Hosszan, sokáig figyelte szürkéssárga arcbőrét, melyet keresztül-kasul behálóztak a finom ráncok.

Az öregedő császár nem sokat törődött a díszes menettel, s bár messziről látta az ügyes és szeretetreméltó Lackner Kristófot is, aki lova hátáról irányította a katonaságot, nem érdekelte az egész. Halálos fáradtság ült agyára, és kívánsága az volt, bárcsak este lenne már, hogy ágyában pihenhetne.

De hol van még a békés este?...

- Felsőged most már bizvást nyugovóra térhet - kopogtatott be a császár szállítására este Pázmány érsek úr, hóna alatt szorongatva elmaradhatatlan iratcsomóit. Mindig gúnyosan felhúzott szemöldökét egy percre leengedte. - Előkészítettem a talajt a fiúnak... Ha a magyar rendek a főherceg megválasztását indítványba hozzák, ezt kegyelmesen és hálásan meg fogom engedni - igazított csipkegallérján egy keveset az érsek, majd folytatta -, annál is inkább, mivel a spanyol követ úr közölte, hogy Don*a Mária infánsnő kezét a főhercegnek csak akkor helyezheti kilátásba, ha részére a magyar koronát biztosítják.

- És Bethlen követei?

- Természetesen izgatják a népet, hogy megakadályozzák a koronázást... No de ne felejtse felsőged, itt Sopronban Bethlen követei is közelebb vannak hozzánk, mint a fejedelemhez. Kénytelen közelség ugyan, de nem félek különösebb háborgatástól. Egyébként legyen szabad megjegyeznem, titkos hírközlőim szerint a fejedelem beteg, lóra ülni semmiképpen nem tud. Úgy gondolom, Bethlen mindenképpen a béke felé húzódik, részben ingadozó egészségi állapota miatt, másrészt mivel házasságra készülődik az öreg oroszlán... - mosolyodott el Pázmány.

- Akkor hát, érsek úr, fölmentjük mai szolgálatai alól... Bízunk hűségében és további bölcs tanácsaiban... No és persze bízunk Nicolaus Esterházyban is, aki jó hívünk, és most, hogy nádori méltóságra emeltetett, reméljük, a magyar rendeket kellően fogja irányítani.

- Megköszönöm felsőged bizalmát, és csak azt ígérhetem, amit eddigi munkásságom is tanúsított: feltétlen hűséggel szolgálom felsőgedet a katolikus hit csálthatatlan és megdöntetlen erejével. Adja Isten, hogy munkálkodásom meghozza gyümölcsét! - hajtotta meg fejét az érsek, és határozott léptekkel elhagyta a termet.

A kandallóban jó szagú fa pattogott. Őfelsége az ablakhoz lépett. Innét látni lehetett, hogy a Rathaus termeiben még mindig szakadatlanul folytak a tárgyalások.

Ezen az estén történt meg vele először, hogy a biblia olvasgatása közben elaludt.

52

Egy hónap múlt el Pázmány és őfelsége bizalmas beszélgetése óta, amikor megjelent a királynál az országgyűlés küldöttsége az érsekkel az élen:

„A rendek az ország fönntartásáról és biztosításáról tanácskozva elhatározták, hogy őfelségét közértelemmel fölkérjük, méltóztatnék a császári ház iránti és hazájuk hő szeretete által sugallt hő óhajtasukat teljesíteni, és megengedni, hogy fenséges Ferdinánd Erneszt főherceget őfelségének a magyar királyságban utódjává nyilváníthassák; készek a királyi beleegyezés után a választást foganatosítani, a hitlevelet kiállítani és a koronázást végrehajtani.”

Őfelsége húsos ajkai enyhe mosolyra nyíltak, és táskás aljú szemével hálásan pislogott az érsek úr szigorú arcába.

A szavazást e nap délutánjára tűzték ki. A Rathstube megtelt idegen és hazai urakkal. Csörgött a sok drága mívű kard, sarkantyú. Lackner mint gondos házigazda szaladgált lépcsőn föl-le. Benézett a termekbe: rendben van-e minden, tisztességgel befűtötték-e a kandallókat, elegendő bor van-e a korsókban? Fülelt mindenfelé, milyen a hangulat a királyválasztás előtt. Nem kell-e rendbontástól tartani? Félt egy kicsit az elkésve érkezett erdélyi uraktól, akik folyvást csak magukban mutatkoztak, nem elegyedtek más urakkal. Mogorva arcuk nem sok jót ígért. Esterházy, az új nádor, pedig nagy barátságot mutatott irányukban.

- Az sajtot *azért* nem ejtjük ki az szánkbul, még ha megannyira is körülugrál bennünket nádor uram - súgta egyikük a másik fülébe, és megrázogatták bozontos fejüket.

Végre bezárták a vasveretes ajtókat, amelyek elé vasba bújtatott katonákat állítottak. A teremben egyszerre csönd lett. A nádor fölszólította a rendeket, hogy adják meg az engedélyt Ferdinánd Erneszt megválasztásához. Enyhe duruzsolás közben mindenki leadta szavazatát, csak az erdélyi urak ültek székükön, mintha kőből metszették volna őket: mozdulatlanul. Esterházy fölhúzta jobb szemöldökét, és rájuk meredt. Zúgolódás támadt. Lackner hamar bort öntetett a kupákba.

- Uraim! Mit jelent hallgatástok?! - szólalt meg mély hangon a nádor.

- Nádor uram! Biz' félünk fejedelem urunk haragjától, bosszújától, a választáshoz szavazatunkkal, voksunkkal ezért nem járulhatunk hozzá. De hiszen, mint látja kegyelmed, itt vagyunk testi mivoltunkban, s ezzel máris hozzájárulunk a választáshoz! Jelenlétünkkel szándékunkban áll a jövő királynak hűséget és engedelmisséget tanúsítani - bökte ki egyikük, s mindhárman fölálltak székükről, s úgy pillogtak a magas, szép szál nádor előtt, mint a fészekből kiugrasztott nyulak.

Esterházy szemöldöke vészjóslón hullámozott magas homlokán.

- Hát csak ezért merem kérdezgetni az urakat, mert tudni szeretném, vajon mint magyar nemesek-é avagy mint erdélyiek jelentetek meg az országgyűlésen?!

- Mint magyarok, nádor uram! - felelték egyszerre készséggel.

- Ha pedig így vagyon, hódoljatok ti is a többség akarata előtt!

- Hisz hódolunk, láthatja kegyelmed! Ihol vagyunk, s méghozzá hárman!

Aztán hogy mégis elsimult az ügy, meg a borozgatás is csak föloldotta a nyelveket, érzéseket, indulatokat, maguk is elcsodálkoztak hirtelen pálfordulásukon.

- Jól tevénk, mi mást tehattünk vóna?... Nem igaz-é? Hiszen fejedelem urunk is csak praktikázik, ha néha szorítja a csizma! Hol a török felé, hol a császár felé... - suttogták egymás fülébe, és belevigyorogtak a boroskupákba.

- No, azért mégis kiejté kegyelmed az sajtot!... Úgy-é?

- Még hogy én-e?... Dehogy ejtem, komám! Küvették! S ez másnemű dolog ám! Megmaradt az sajt, ne féltsd, öcsém! - S úgy vágta oda kupáját az asztalra, hogy mindenki feléjük fordult. Senki nem vette észre, hogy mosolygós ábrázatuk mögött agyukban miféle gondolatokat forralnak.

Szentbertaláni a koronázási nap estéjén utolsónak maradt Lacknernál. Végre kigombolhatták mellényüket, lecsatolhatták kardjukat, és fáradtan ereszkedtek bele az öblös karszékekbe.

- Lám! Hát ezt is megértük! - sóhajtott föl Lackner, és végigsimított szakállas arcán. - Fejére tették a koronát III. Ferdinándusnak is... Hm! Különös férfi az ifjú király! Kevés szavú, figyelő tekintetű. Észrevetted, Menyus?

- Hallottam, nem kedveli a pompát, mulatozást. No hiszen befellegzett az udvar léhűtőinek is!

- Én meg azt érzem, nem nagy szívvel lesz felénk, magyarok felé őfelsége!

- Meg a sovány rézpénzek is, amiket a népnek dobáltak útközben, fősvényiségre vallanak - morgott Szentbertaláni.

- De hát hogy mit hoznak az elkövetkezendő esztendő, azon már ne mi törjük a fejünket, Menyus! Különben is el fáradtam... Valami baj van itt bent - bökött szíve felé Lackner. - Alig bírom a lovaglást, és az elmúlt díszes estebéden is szédültem. A fejem zúg... Eh! Elszálltak az ifjú évek, barátom!

- Fáradt vagy, Stofl, ennyi az egész. Pihenj kicsit többet! Folyton dolgozol! Ez a töméntelen iromány az asztalodon mire való?

- Nem tudok eleget dolgozni, Menyus... Ez is mind kevés, nagyon kevés...

- Hanem Stofl! Láttad-e ma Mártát, mily szép volt az ünnepi estebéden?... Még őfelsége is rajta felejtette a szemét!

- Pauer tanácsos úr lányára gondolsz?

- Igen. Aggódva nézett rád többször is, én megfigyeltem. Te Stofl, az az asszony nagyon szeret téged... - hajtotta le kopaszodó fejét Szentbertaláni, és megértően bólogatott.

- Minden hiába... S az is hiába, ha én is szeretem! - állt fel ültéből Lackner, és a kandallóhoz lépve, kezébe vette a piszkavasat. Megkotorta a hunyorgó parazsat. Majd kiegyenesedve, két karját keresztbe rakta. A tűzbe bámuldozott. - Nézd csak, hiába lobban lángra a tűz, nem éghet örökké. Lassan-lassan elhamvad... Lám, néked is szürke lett a hajad színe - mosolyodott el Lackner.

- Az még hagyján, de az enyémet meg is szedte az idő! Kopaszodék - simított végig elől tar fején a tanácsos úr.

- Az idő bizony rágja csontunkat, mint a szú a fát - ült le ismét Lackner. - Hanem ha újra fordul az esztendő, lemondok polgármesteri tisztemről...

- Az nem lehet! - csattant föl Szentbertaláni hangja.

- Csöndesedj, Menyus. Nem bírom a terheket. Valóban pihennem kell.

- Hát ennyire nem érzed jól magad? - bámult őszintén aggódó szemmel Szentbertaláni Lackner arcába. - Miért nem szóltál már régebben? Hogy gyógyíttatad volna magadat! Tudnod kell, nemcsak magadért vagy felelős, hanem miértünk, soproniakért is!

- Sum utprosim... - szólalt meg zengő, férfias hangján Lackner. - Hiszen azért dolgoztam annyit, hogy írásaim megmaradjanak a későbbi esztendőkre is, és ha már nem is láng, de legalább olaj legyek a soproniak örökmécsesében...

Lacknert nagyon megviselte Orsolya asszony elvesztése. Egy esztendeje halt meg. A vékonyka, szinte gyermektestű asszony már hosszú idő óta betegeskedett. Halovány, alig lobbanó mécsként élt benne az élet.

Amióta Pauer Mártát elvette, egy új élet eddig soha nem ismert gyönyörűségében, boldogság-örvényében kavargott. Az öregedő férfi szerelmével, rajongásával kapaszkodott a fiatal teremtésbe. Csupán a napok, az együtt töltött boldog percek és órák tűntek el ijesztő gyorsasággal az idő végtelen távlatában.

Erre gondolt, amikor forrón átölelte a fiatalasszonyt.

- Ejnye, Stofl, ma megint egész nap dolgozol! - emelte föl az ujját intón Márta.

- Tudod, kedvesem, hogy egy élet szinte nem is elég ahhoz, hogy teljes munkát végezzünk...

Lassan a ház felé lépegettek. A szobába érve, az asszonyka összecsapta tenyerét.

- Micsoda rendetlenség! - És már nyúlt is az asztal felé. Tett-vett, rendezgetett. - Andrassy és Lövei uramék kerestek otthon a városi házban, Stofl, valami sürgős ügy miatt... Menj, kedvesem! Én még egy kicsit rendbe hozom e sokfelé heverő írást, rajzot - csacsogott tovább, és szaporán tett-vett. Majd később, elfáradva, egy kis pihenőre leült a faragott íróasztal elé. Mivel az egyik ládafia kijebbe állt, belekukkantott. Kihúzta. Súlyos volt. Tele árkus papírokkal, könyvekkel. Egy sárgásfehér lap esett ki az egyik könyvből. Fölvette. „Testamentum”- olvasta tárgult szemmel. Kiteregette az asztalra.

Azért semmi sem bizonyosabb a halálnál, ezért Isten nevében utolsó akaratomul olyanképpen rendelkezem, amint következik: minden ingó és ingatlan vagyonomat a városi tanács és a közgyűlés képviselői írják össze és leltároznak. Utána keresztényi szellemben adják el, majd becsületes polgároknak elegendő biztosíték ellenében köicsönképpen keresztényi érdekek céljára adják ki.

Az asszony hangosan zokogva borult az asztalra. Sokára csendesedett meg. Ahogy tovább olvasott, szíve mind jobban összeszorult, hisz látta, hogy Lackner valóban fölkészült az utolsó útra. Atyai gondoskodására vallott, hogy figyelme mindenre kiterjedt e szomorú rendelkezés során. A városi tanácsra bízta, hogy az eladásokból befolyó összeg kamatait három részre osszák: a polgári ápolda építésére, a még török fogságban lévő soproniak kiváltására és a szegény polgárok gyermekeinek taníttatására fordítsák. Az evangélikus iskolára száz tallért hagyott, a Studiosus Szövetségnek adományozta könyvtárát, okleveleit és egy ezüstserleget. A királyi felségeknak, Esterházy nádornak és fiának, Istvánnak, értékes arany- és ezüstdíjakat hagyományozott.

Márta hangosan fölzokogott, amikor megpillantotta az ő nevét is a papíron, s a gazdag örökséget: házakat, szőlőket, nagyobb pénzösszeget, bútorokat, ezüstműket...

Későn ért haza a kerti házból. Lackner ezért szemrehányón fogadta. Első nap volt ez boldog és nagyon rövid házasságuk óta, hogy mindketten szótlanokká váltak. A férfit aggasztotta a késői hazajövetel, az asszony pedig úgy érezte, kicsit becsapták, mert elhallgattak előle valamit, valami végzetesen fontosat.

„Pedig mindent elmondott... Egész életét ismerem, mint a tenyeremet. Nyitott könyvnek hittem - gondolkozott magában Márta, és hímzőtűjével lassan böködté a selymet. - De mi baja lehet?... Istenem, hát miért titkolja előttem?” Titokban föl-fölnézett munkájáról, figyelte a le s föl sétálgató férfit.

Lacknert nem törte meg az öregedés. Magas, egyenes tartását bármely ifjú ember megirigyelhette volna. Arca sápadt volt ugyan, s mintha megsoványodott volna.

„A szeme... igen, mintha hó emészténé!” - döbbsent meg az asszony hirtelen.

- Kedvesem, békülj meg hát! Végül is semmi nem történt, csak elszaladt az idő... Rendet raktam, s elgondolkoztam ott kint... Milyen poros volt minden! - törte meg végre a csendet az asszony, és félretéve hímzését, fölállt, és belekarolt a férfiba. Megfogta kezét, és ijedten kiáltott:

- De hiszen te beteg vagy, Stofl! Forró a kezed! Azon nyomban orvosért küldök!

- Hagyd, Márta! Semmi bajom. Elmúlik. Egy kis megfázás talán...

Elmúlt a karácsony. Már a hó is leesett, Lackner még mindig ágyban feküdt. A házban csöndesen végezték a munkát a cselédek. Márta naphosszat üldögélt férje ágya mellett a kis karosszékben. Estefelé eljöttek a barátok, ismerősök. Ágya köré álltak: javul-e állapota a polgármester úrnak?

...December 29-én a hideg oly nagy volt, hogy még a kutyák is visszabújtak vackukba. Egyet vakkantani sem volt kedvük.

Lackner a kandalló tűzébe mereng. Már napok óta alig szól Mártához is. Sokszor úgy érzi, mintha repülne, széles, napsütötte szárnyakkal, napsütötte mezők, hegyek fölött, boldog szédüléssel. Aztán hirtelen egy hosszú, fehér ujját lát, ami fenyegetően egyre feléje közeledik. „Ritschandel lelkész úr ujjja” - gondolja, és elrémül, mert az ujj egyre ijesztőbb lesz, egyre nagyobbra nő... Már akkora, mint egy templomoszlop, mögüle most hangokat hall messziről: kongó, sokáig csengő szavakat. Értelem nélkül beszél valaki, és homály borul a szobára... Most pedig valami sötét folyosón botorkál mint kisgyerek, kezében méccsel, és érzi, hogy sír, zokog, mert meghalt a drága jó mama... De nem! Mégsem halt meg, hiszen ott mosolyog, kedves arccal int feléje, és biztatja: „Gyere, Stofl, ne félj a sötétben! Kezedben a mécs, és világít!”

Halk sóhajjal csuklik félre a nemes vonalú fej a párnán. Az arcra finom mosolyt sző hideg ujjakkal a halál.

Estefelé károgó varjak lepték el a házak hófödte tetejét. Egy villanásnyira széthasadt a vastag téli felhő szürke kárpitja. A nap megmutatta vérszínű, aranyos palástját.

Különös, különös téli nap volt: arany- és bíbormosolyú, szomorú alkony. Az erős várfalakon végigborzongott a nyugati szél, megtépte a bástyafokokra tűzött fekete zászlók selymét, és gýászt muzsikált a kályhák kürtőjében.

Utóhang

Sopronban születtem, növekedtem, és ennek a különös városnak levegőjét szívtam magamba hosszú esztendőkön keresztül. Ha hosszabb-rövidebb ideig távol voltam tőle, mindig vágyakoztam a lankás, fenyőkkel borított hegyek, a belváros szűk utcácskái után. A Lövérekben ősszel meggyújtott száraz ágak kesernyés illatát vagy a must erjedésének szúrós szagát hiába kerestem máshol.

A város jelenében elevenen élnek az elmúlt századok maradványai, hiába sorakoznak fel az emeletes új lakónegyedek, hiába kavar lármát a nappalok lüktető élete, hiába ontja fényét a neon. Ha leszállanak az esti párák, és köd imbolyog a belváros árkádjai közt, csend lesz, és a történelem poros távlatából lassan előbukkannak a sápadt, régi városatyák, bortól pirosuló arcú, marcona katonák, tisztos polgárok és fejkötős polgárasszonyok suhannak elő a nyikorogva nyíló bronzkopogtatós kapuk mögül, amelyek fölött pillogva libegnek az apró mécses. Élni, lélegezni kezd a múlt...

Ilyen hangulati előzmények is ösztökéltek arra, hogy megírjam doktor Lackner Kristófnak, Sopron első humanista polgármesterének életregényét, azét a hajdani hazánkfiát, aki egész életét, ragyogó tehetségét szülővárosának szentelte, mert úgy vélekedett: „Erkölcsei kötelesség az elődöktől átvett szellemi örökséget újabb szellemi kincsekkel gyarapítani, csak így lehetünk méltók az hagyatékra.”

Melyek ezek a szellemi kincsek, amelyekkel Lackner Kristóf gyarapította Sopron és egész Magyarország művelődését?

Lackner első értekezését huszonegy éves korában Grazban írta, onnan küldte Sopronba. A második műve: *Theses ad juris materiam veritatibus*, Patavii 1595. Ez doktori értekezése, s az örökségi jogról szól. 1604-ben latin és német nyelven elkészítette a Soproni Nemes Tudósok Társasága alapszabályait. Az evangélikus iskola visszaállításakor ennek törvényeit ő állította össze. 1616-ban Alsó- és Felső-Ausztria rendjeinek ajánlotta - mint pártfogóinak - *Quaestiones Iustinianae* című jogtudományi munkáját. Ebben Iustinianus császár *Institutióinak* négy könyvéből dolgoz fel fontos jogi kérdéseket, kiegészítve újabbkori neves tudósok műveiből választott részletekkel.

Ez Lackner legkiválóbb jogi munkája. Megjelent Frankfurtban, 1617-ben. A város vallásszabadságára és minden egyéb fontos dolgaira vonatkozókat kívánja egy könyvben följegyeztetni. (*Ein Libell oder Corpus pro memoria.*) Ezt külön ládában őrizték. Jelentősebb jogi munkája: *Aphorismi Politici pro Principe, Republica, Paca, Bello, Oeconomia et Bonis Moribus* (Tübinga, 1625). (Hevenyészett fordításban: „Politikai aforizmák a fejedelemtől, az államtól, a békétől, a háborútól, a gazdaságtól és a jó erkölcsökről”.)

Csepregben és Grazban főleg a teológiai tudományokban és a *Biblia* tanulmányozásában szerzett nagy jártasságot. Majd később Páduában megismerkedett a jogászok és humanisták műveltségével és tudományával. Vallásosságát humanizmusával igyekezett párosítani. Művei már fiatalkorában mély és sokoldalú műveltséget sugároznak. A latin és görög klasszikusokat éppúgy ismeri, mint a szentírást, az egyiptomiak hieroglifáit. Az egyiptomiak misztikája és az Alciati által divatba hozott jelképtan egyaránt nagyon érdekli.

Három iskoladrámája és a fentebb említett iskolai törvényei pedagógiai célt szolgáltak. Írt egy értékes és terjedelmes német nyelvű munkát *Tugendspiegel* címen. Ez szintén pedagógiai mű.

Csak kéziratban maradt meg. E vastag kötetnek egyharmada Lackner leveleskönyve: a királyhoz, a prímáshoz, a győri püspökhöz, a kancellárhoz, Révay Péterhez, Esterházy Miklóshoz írt levelek a soproni evangélikus levéltár őrizetében vannak. Az utolsó levél, melyet 1619. augusztus 22-én elküldött Esterházynak, tartalmazza a Mértékletességi Egyesület alapszabályait is. Ez a harmincpontos szabályzat „a mérséklettel való ivást” nem tiltja. Ez nem is fért volna össze Lackner kiváló bortermelő mivoltával. Lackner bizonyára olvasta a spanyol Antonio de Guevara *De convivis et conpentandis* című, a részegség ellen írt röpiratát is. A harmincpontos szabályzatból ezért erősen érezhető Guevara iránti érdeklődése. Ugyanez tapasztalható az *Aphorismi politici* című aforizmagyűjteményében is. Ez az aforizmagyűjtemény a Guevara-mű Wankel fordításában a Lackner által válogatott aforizmákból áll. Ezt a gyűjteményt minden a közéletben részt vevő művelt egyén számára állította össze. Ez a mű 1625-ben Tübingenben jelent meg.

Ezekén kívül írt magyar hazafias és katonai műveket is. Ilyen volt a: *Coronae Hungariae Emhlematica Descriptio* (Magyarország koronájának emblematikai leírása). Lackner ugyanis ott volt Prágában 1606-ban II. Mátyás magyar király megválasztásánál, láthatta a közszemlére kitett magyar királyi koronát, és azt - kitűnő rajzoló lévén - pontosan lerajzolta, a korona ékköveit azonban emblematikus rajzokkal helyettesítette. A mű tehát „emblematikus királytükör”. (Kovács József László.)

A „Magyarország koronájának emblematikai leírása” (*Coronae Hungariae Emblematica Descriptio*) címlapján egy farkába harapó kígyó látható - a királyság jeleként -, és a jelmondat: „Erényeiddel legyőzted a hírverést.” Lackner a *Descriptió*-ban részletesen kifejti az ékkövek helyett belerajzolt emblematikus ábrák jelentését. (1615)

Itt megemlítem, hogy a XVI. és a XVII. század gondolkodásában az emblémák nagy szerepet játszottak. E gondolatvilág már a XV. században az egyiptomi hieroglifákkal foglalkozó Marsilio Ficino, a firenzei platonista akadémia vezetőjének rendszeres, tudományos munkássága nyomán igen széles körben terjed. A humanisták úgy képzelték, hogy (különösen az állatábrázolásokkal összefüggésben) minden egyes hieroglifa belső, rejtett értelmet sugároz, és e hieroglifikával való elképzelések tovább fejlődve az emblematika divatját hozták létre. Ezt legjobban Alciatinak *Embiematum liber Jörg Breu* című kis, kétszáztizeneegy fametszettel ellátott „emblémás könyve” népszerűsítette.

Az embléma három, szorosan összetartozó részből áll: a kép (valamely ábrázolás, rajz, festmény stb.), a kép felett a mottó (valamely bölcs mondás vagy intelem), a kép alatt verses magyarázó szöveg, amely mindennek értelmét kifejti. Felhívja figyelmünket, vagy taníthat bármire, tárggyal, növénnel, állattal vagy az élet bármely folyamatával kapcsolatban, jelenthet mitologikus vagy bibliai alakot stb.

Lackner mint vérbeli humanista szeretett titokzatos dolgokkal is foglalkozni, ezért vonzódott a hieroglifikához és emblematikához, és ez sok munkájában tükröződik, a *Coronae Hungariae Emblematica Descriptio*-ban is. Korának emblematikus és hieroglifikus gondolkodása reá mint humanista tudósra nem lehetett hatástalan. Az emblematika divatjára jellemző, hogy Alciati előbb idézett könyve a XVI. században több mint százötven kiadásban jelent meg, és igen sok nyelvre lefordították. Ezeknek hatását sok művében érezzük.

A fentebb említett művén kívül ő is szerkesztett magának embléma-szótárt, *Florilegus Aegyptiacus in Agro Semproniensi* (Egyiptomi virágszedő soproni mezőn) címen. Ezt Esterházy Miklósnak ajánlotta. E művére vonatkoztatva a következőket mondotta: „Bárki, aki művelt, saját kezével, tehetségesen, akármilyen elegáns formát és emblematikus vázlatokat... munka nélkül festhet, és hieroglifikusan leírhat.” Lackner az „emblematika” mellett használja

a „hieroglifikus” szót is, főleg annak ajánlja, aki épületét az antikvitás jelvényeivel is díszíteni akarja. A *Florilegus Aegyptiacus* emblémáinál erősen érezhető Piero Valeriano *Hieroglyphica* (1556) című művének hatása, s méltán mondható, hogy „a hieroglifikus az emblematikusok legfontosabb válfaja”. (Turóczy Trostler József).

Ugyancsak hasonló hatásokat tükröz a *Maiestatis Hungariae Aquila* (Keresztúr, 1617) című műve, amelyben II. Mátyás nagyságát magasztalja. A címlap egy sast ábrázol, amelynek tollaira Hungária, Cassovia, Pisonium, Tyrnavia, Sempronium, Bartva, Eperies, Sakolca városok nevét írta. Ezt Náprágy Demeter kalocsai érseknek és győri püspöknek ajánlotta.

Az *Emblematischer Tugendspiegek* (Emblematikus erények tüköre) - Batthyány Ferencné Poppel Évának ajánlotta, aki Zrínyi Miklós nevelőanyja volt. Az előszóban emblémákban felsorolja a hét sarkalatos erényt (bölcsség, mértékletesség, hit, remény, szeretet, igazság, erősség, és ehhez hozzáveszi a türelem erényét is). „Elhatároztam - mondja -, hogy ezeket a felsorolt kiváló erényeket nemcsak a szép hieroglifikus jegyekkel vagy egyiptomi jelvényekkel díszítem, hanem a szent könyvek bölcs mondásaival is.” A kézirat a Lackner által készített emblémákkal ma is megtalálható Sopronban.

Katonai műve: *Galea Martis seu bona militia pro publica salute*. (Marsnak sisakja avagy a köz üdvéért való jó katonaság). (Tübingen, 1625) Lackner iskoladrámái: *Cura regia* (Az uralkodás gondjai - 1615), melyet a latin iskola tanítványai és tanárai kérésére írt. Ebben I. Christianus, Penninia királya egy teológussal, egy orvossal, egy jogással és három katonával arról vitatkozik, hogy fiai és leányai humanista vagy katonai nevelésben részesüljenek-e. A cselekmény bonyolítása rendkívül lassú. A VI. felvonás végén II. Christianust, a jó diákot választják királlyá. Az epilógusban a szerző az erényekhez való hajlandóságát hangsúlyozza.

1617-ben adják elő az *Electio Trigoniana* (Királyválasztás Trigoniumban). Ebben Trigonium királya, Almanus elhunyt, s úgy határoznak, hogy választás útján fognak új királyt jelölni. Már a prologus arra int, hogy a királynő özvegysege soha nem kívánatos állapot (az idős II. Mátyás halálára kell gondolnunk, a darab voltaképpen II. Ferdinánd megválasztására készült), tehát igyekezzünk, hogy ne zavarjuk meg tartósan az ország békéjét. A jelöltek felszólalása után - minthogy a római császár mindig állhatatos és hű szövetségese volt az országnak - a római Omandert választják királlyá.

E darabból tetszik ki leginkább Lackner hűséges királpárti magatartása, amely azonban machiavellista ügyességével párosult, s ezért sikerült egész életén át megvédenie városában a protestáns vallásgyakorlatot, még a hitbuzgó katolikus II. Ferdinánd uralkodása alatt is.

Az *Actus Oeconomicus* (1619) című színműve a Tudósok Társaságához fűződik. A darab a jó gazdálkodásra oktat. Szereplői egy patríciuscsalád tagjai, a család alkalmazottai és cselédei. Hét felvonáson keresztül gazdasági dolgokról beszélnek, és a gazdálkodás minden ágáról szó esik, hasznos tanácsok is elhangzanak.

A Tudósok Társaságának ünnepein számos kiváló beszédet mondott el Lackner. Az *Oratio de laudibus regiae atque liberare civitas Semproniensis* (A szabad királyi Sopron város dicsérete) című beszédét 1612-ben mondta el, nagy hatást keltve hallgatóiban. Ebben a város múltjáról, szépségéről, a vallásszabadságról, a királyi privilégiumokról, a város kitűnő boráról, a balfi fürdőről, a város céheiről és a város védőműveiről szólt. Visszatérve irodalmi munkásságához, azt mondhatjuk, hogy legkiválóbb műve, amely egyéniségét is leginkább kifejezi, az Esterházy Istvánnak, a nádor fiának ajánlott, 1626-ban megjelent műve, a *Salicetum Semproniense* (Soproni füzeskert) című verseskötete.

A városon kívül fekvő, füzesekkel körülvett házában gyűjtötte össze a neki tetsző idézeteket, feliratokat, amelyeket különféle épületek homlokzatáról, útinaplójában vagy könyvtárában

levő könyvekből írt le. Arra gondolt, hogy ezeket a szövegeket saját verseivel ki fogja adni. A Balassi műveit is megjelentető kiadó örömmel fogadta a könyvet, mint ahogy mindazok, akiknek az értékes mű kezébe jutott. Ez az alkotás mutatja meg Lackner sokoldalú műveltségét, rendkívül széles érdeklődési körét. Mindenre figyelt, ami szép, jó és hasznos.

Rendkívüli, a város kultúráját roppant erővel támogató tette volt a Soproni Nemes Tudósok Társasága (Foedus Studiosorum Nobilium Semproniense) nevű csoport életre hívása.

Ne higgyük, hogy Lackner halálával kialudt a mécs, amellyel ő világított Sopronban. Említést érdemel például, hogy Barth Konrád, akit a dán király szolgálatából, majd Bécsből hoztak ide Sopronba mint nagy hírű protestáns papot, a Foedus védelmében síkra szállt, és Lackner soproni emblémái alapján ismertette a polgári erényeket és bűnöket (1670).

Az ez után következő idő - Kollonits Lipót protestánsellenes kamaraelnöksége - nem kedvezett a Foedus működésének. Megnehezült egy nagyrésztben protestáns humanista kör létezése. Lackner kitűnő társasága azért - ha ritkább összejövetelekkel is - igyekezett a város szellemi életét fenntartani, s bár nincs semmi adatunk arról, hogy a Foedus működése mikor szűnt meg végleg, tudjuk, az általuk hirdetett humanista eszmék máig világítanak. Nemrég még fennállt és évtizedeken át működött a Frankenburg Irodalmi Kör, és reméljük, feltámad ismét a soproni pezsgő zenei élet is az Irodalmi Körrel együtt. Lehet, hogy más néven, de a lényeg megmarad: a kultúra, az irodalom és művészet ápolása.

Ennyit hát - röviden - Lackner Kristóf munkásságáról.

Végezetül köszönetet kell mondanom mindazoknak, akik könyvem megírásánál igen nagy segítséget nyújtottak, mindenekelőtt a Soproni Városi Múzeum dolgozóinak: dr. Domonkos Ottó igazgatónak, Környei Attila régésznek és Adorján Attilának.

Sopron, 1978. szeptember

A szerző

Jegyzetek

Aegidius Gillis Sadeler - II. Rudolf császár udvari festője

alajbég (török) - török ezredes

alirumnák - ember formájú fagyökerek, amelyeknek varázserőt tulajdonítottak. II. Rudolf császárnak két alirumnája volt, az egyiket Marionnak, a másikat Thrudaciasnak hívta. Állítólag koporsóban feküdtek

articulus - cikkely

athname (török) - útlevél

audiencia (latin) - kihallgatás

bukdácsol - lézeng, vánszorog (népies szóhasználat a XVI-XVII. században)

baldachin - oszlopokon nyugvó, belső vagy hordozható mennyezet

bellicum (latin) - haditanács

bosztandzsi (török) - ágyúlövő

Tycho de Brahe - dán csillagász, II. Rudolf császár udvarában élt

causa (latin) - ügy, dolog

circumdederunt (latin) - temetési ének kezdőszava, itt: gyászszerartás

cseribasi (török) - kapitány

dandár (török) - porkoláb

descriptid (latin) - leírás

dysenteria panonica (latin) - magyar vérhas (a fertőzött víztől kapták, főleg az idegen zsoldosok)

ekecsel - pajzánkodik

favíz - erősítő orvosság gyógyfüvekből

„*fekete bég*” - Nádasdy Tamást, Báthory Erzsébet férjét hívták így

fiscus (latin) - a királyi kincstár

garabonciás - a magyar népi mitológia varázserővel felruházott vándorló alakja

hüdset (török) - oltalomlevél

instancia (latin) - kérvény

item (latin) - továbbá

izárlia (török) kapunálló

kalamus (calamus; latin) - nádtoll vagy lúdtoll

karbunkulus (latin) - széndarab. Vörös drágakövek népies neve

Kepler János - csillagász, II. Rudolf császár udvarában élt

kiköcsénmadár - kerecsenmadár, népies szóhasználat

királyvíz - három rész tömény sósavból, egy rész tömény salétromsavból álló elegy, amely igen erős oxidáló hatású. Még az aranyat is oldja

kirurgus - seborvos

koronka - női fejdísz

kostök - a XVI-XVII. században is használt pénzeserszény

lancéta - különféle alakú, kétélű kés mint sebészeszköz. Olasz eredetű szó: lancetta

landsknecht (német) - gyalogos katona a XVI-XVII. században

Magyar Kamara - a pénzügyek intézésére hivatott kormányshézék

Magyar Kancellária - a legfőbb királyi kormánysherv (Bécsben)

matéria - anyag

mixta - az osztrákot és magyart egyképpen érdeklő ügyeknek kizárólag bécsi, német hatóságok által való elintézése

morbus gallicus (latin) - francia kór, vérhaj

morbus hungaricus (latin) - a XVI-XVII. században a hadjáratok, pusztítások, a mocsarak kipárolgásai, a temetetlen emberi és állati hullák megfertőzték a vizet, és kiütéses hagymázt okoztak. Különösen az idegen zsoldosok ezek áldozatul e betegségnek. A magyarok forrált vizet vagy bort ittak

nótárius - jegyző

odaliszk (török) helyesebben: odalik - úrnő mellé rendelt szolgáló; jelentheti egyúttal az úr kiválasztottját, kedveltjét is

orator (latin) - szónok

padimentum - a helyiség padlózata

plánum (latin) - tervezet

poncoló - kisebb-nagyobb acélrudak, egyik végükön különféle alakzatokkal. Az ötvösségben használják

Rathaus (német) - a soproni tanácsháza

Rathstube (német) - a soproni tanácsházának nagy tanácskozóterme

Ruhland kirurgus - II. Rudolf császár udvari orvosa

secretarius (latin) - titkár

szála - terem

szola (török) - sereghajtó

szövetnek - a mécsesnek egy válfaja

szubasi (török) - őrmester

topcsi (török) - pattantyús

Wandorf (német) - a Sopron melletti falunak, a mai Bánfalvinak elnevezése